

Luceafărul

Săptămânal editat de Uniunea Scriitorilor din România

Serie nouă • miercuri, 31 iulie 1991

31 (79)

george astaloș

I. Peluze de solzi

Tu. Apariție surprinzătoare a solstițiului. Nici azur sîngerind nici crepuscul fumegînd. Nimic în afara mărețelor puncte cardinale. Țîșnind într-un cîmp de revoltă. Nici melci nisipoși nici cochilii deschise. Nimic în afara unui pîntece palpitînd de dorințe. Ezitînd între flux și reflux. Aici. În mai multe decît eternul acvatic. Te aștept crucificat. Pe o imensă peluză de solzi.

II. Arc

Apa reflectă imagini. Deformate de valuri. Somnul adoarme instincte. Pustiite de vînt. Visul trezește dorințe. Sublimate în timpul plutirii. În adîncuri se văd încă. Arcul fricii. Și arcu supunerii. Fructele de mare tînuiesc întotdeauna. Arcul păcatului. Și arcu ispitei. Sub ochiul acvatic ce ne privește. Timpul navighează cu mult înaintea direi vaporului.

III. Aqua mater

În undele mele cu pești solitari. Răsuna o anumită chemare. Al cărei ecou tulbura ordinea marilor întinderi. Și numai cînd persista. Percepeam nuanța direcției sunetului. Și numai cînd persista. Și numai cînd se pierdea. Înțelegeam revolta ascuțită a simțurilor. Și numai cînd se pierdea. Era o chemare obsedantă. Pe care marea o răsfrîngea fără-ncețare. Un cîntec dionisiac de imperchere. Elogiu celei mai folositoare prezențe.

Traducere de Vasilica Pituț

Număr ilustrat cu reproduceri după lucrări de Ion Măndrescu.

DENIS DE ROUGEMONT

Pactul de la 1291 a întemeiat Elveția

— pag. 16 —

discutarea Legii privind privatizarea cel mai important act legislativ după legea fondului funciar, a cunoscut o situație de criză politică, criză ce a fost tratată la diferite niveluri și în diferite medii cu destulă seriozitate. Ce poate fi mai convingător, în acest sens, decît faptul că partidele de importanță relativ minoră, dar reprezentate în Parlament, au fost somate și au acceptat să se conformeze în a-și dovedi alinierea. Pentru F.S.N. desconspirarea adevăratei orientări a acestor partide (PDAR, PL-AT, MER) înseamnă consumarea unei mari și importante resurse strategice de capital politic. Ecoul în electorat va fi important. Dacă existau destui alegători dispuși să recunoască independența acestor formațiuni, ceea ce asigura o cantitate de voturi deloc neglijabilă ca fiind inactivă din punctul de vedere majoritar, ceea ce era bine pentru FSN, după această manevră urmează o clarificare și deci o radicalizare a electoratului. Să cîștige din acest proces FSN? Ne îndoiim. Acestui conglomerat îi plac lucrurile neclare, apele turburi. Cei nehotărîți inclină în cele din urmă cu Puterea, măcar din instinct de conservare ori sub presiunea spiritului gregar.

Demonstrația domnului Marcian Bleahu prin care

Criză parlamentară? Criză politică!

încerca să susțină necesitatea și mai ales utilitatea unei opoziții din interior a fost infirmată la nici o jumătate de oră, exact de cei cărora li se adresase cu un apel la rațiune și la patriotism. Amendamentul său, asemeni tuturor amendamentelor propuse de UDMR au fost respinse de o mașină de vot nu doar motivată ci și iritată. Iritată că este nevoită să funcționeze la lumina zilei, fără perdeaua protectoare a opoziției tradiționale.

Punctele controversate sînt destul de bine cunoscute de cei mai mulți dintre interesati iar atitudinea majorității parlamentare este paradoxală — adusă ori nu-

mită în Parlament pe baza unui program economic electoral — acționează pornind de la principiile contrare acestuia. Purtătorul de cuvînt al coaliției opoziționiste domnul Nae Bedros a făcut o critică exactă, precisă. Răspunsul dat de Guvern este vag, generalității și adjectiv. Domnul prim-ministru afirmă că proiectul Legii privatizării a fost discutat cu economiștii români și se bucură de susținerea acestora iar organizația profesională a acestora neagă și protestează. Propaganda guvernamentală susține că Proiectul este de obîrșie românească, informațiile difuzate în presă ne spun că s-au cheltuit nenumărați dolari pentru a-i determina pe experții străini să participe la întocmirea acestuia.

Ni se spune de la Guvern că polonezii au căzut în extaz aflînd de proiectul românesc și s-au repezit să-l preia, ei fiind deci în situația groaznică de a nu fi reușit întocmirea unui astfel de proiect, în schimb o lume întreagă știe că Proiectul Balcerowicz care se aplică în Polonia cu succes (măcar stoparea și reducerea inflației pot fi considerate un succes!) datează din 1983—1984. Chiar atît de mare să fie criza politică încît să se recurgă la astfel de copilării?

Eugen Uricaru

dictatura personală

Cai verzi pe
pereți: visînd
la libertate

Prin pură reinnoire spirituală, nemintuiți, visînd la libertate.

Visînd, de fapt, la cai verzi pe pereți: am făcut caz, în ultimele două numere ale „Lucașfărușului” de privarea politică de libertate postrevoluționară, de un aspect al ei. Anume de faptul că la 18 februarie 1990 au fost arestați cu japca manifestanți nevinovați, pașnici, din Piața Victoriei, după regizarea spargerii sediului Guvernului prin „forțele sale obscure”, atent direcționate. Manifestanți aruncați în secret în beciurile Poliției Capitalei: fără cercetări, fără o minimă judecată a lor, fiind „uitați” acolo intenționat, dați dispăruți de familii... Pînă la 13 iunie 1990, cînd au fost eliberați cu forța de manifestanții Pieței Universității, conșternați de descoperirea lor aici, cu totul întimplătoare! În după-amiaza zilei de 13 iunie manifestanții Pieței Universității cerindu-și arestații la Poliția Capitalei (clădire ce avea să fie părăsită, după un scenariu preconțuit), arestații din dimineața de 13 iunie din Zona Liberă de Neocomunism și greviștii foamei, habar neavînd de soarta arestaților din 18 februarie! Culmea, beciurile Poliției Capitalei fiind ocupate cu acești nefericiți ai sorții, dezumanizați din februarie pînă în iunie în urma tratamentului fascist carceral! Arestații din dimineața de 13 iunie fiind duși, în secret, maltratați cu ferocitate în beciurile Poliției Feroviare bucureștene: sub presiunea străzii, ei fiind eliberați în 13 iunie, după-amiaza, de tortionarii noii democrații, aduși cu duha din beciurile Gării de Nord și descărcați în fața Poliției Capitalei! Fapt ce avea să instige manifestanții „golani” la violență, asediul Poliției Capitalei extinzîndu-se: arestații din dimineața de 13 iunie, plini de singe, vinăți, cu hainele rupte pe ei avînd să se întilnească, ireal, stupefiant, cu arestații din 18 februarie abia eliberați de manifestanții Pieței Universității, niște umbre care abia se puteau ține pe picioare, isterizînd pur și simplu mulțimea protestatară martoră... Din acest moment mișcarea de stradă radicalizîndu-se periculos, gradat, o radicalizare perfect controlată de profesioniștii Umbrei: voi reveni...

Îmi cer scuze, fac eu ce fac și mă lungesc nepermis cu introducerea la scurta poveste legată de noua postură în care m-am aflat în 19 mai 1991, aceea de naș religios pentru doi foști „golani” pașnici ai Pieței Universității, foste victime ale abuzurilor neocomuniste legate de 13-15 iunie 1990, cînd au fost arestați ilegal pentru zeci de zile la rînd! Doi foști „golani”, foste personaje ale Jurnalului unui martor („carte” a mea plină de peripeții ciudate tipografice în acest moment!) ce ar putea, cu umor, să mulțumească azi, în definitiv, domnilor „infracțori” I. Iliescu și P. Roman, petru reținerea lor aberantă în pușcărie, abia aici, în pușcăria forțată făcînd cunoștință unul cu altul: în 10 mai 1991 avînd să se căsătorească la Primăria sectorului IV — București! Între timp, ajunși amîndoi membri activi ai Alianței Civice... Unde am rămas?

Episodul VII. Ales peste noapte naș religios, așadar, nemulțumit de mine însumi, somnoros, bărbierit proaspăt, cu soția fericită că a ajuns să fie nașă, în sfîrșit, de cînd m-a tot bătut ea la cap să cununăm pe cineva și să le botezăm copilul ce li se va naște, să ne mai răscumpărăm păcatele pe lumea asta, că vezi, avorturile din tinerețe se răzbuună, de aia ne tot merge rău și o lumină albă, mare, la biserică, nu strică niciodată să o aprindem pentru cei morți și, separat, pentru cei vii și uite ce ocazie s-a ivit pe nepusă masă, hai, nu te mai codi alfit! Venit în blugi și fără cravată, dar cu flori, acasă la mire, de unde să putem să plecăm împreună în căutarea bisericii unde un părinte — „golani” al Pieței Universității și sfinția sa și membru al Alianței Civice, asemenea tuturor celor prezenți să participe la săvîrșirea „comuniunii spirituale” —, unde un părinte ne așteaptă să ne blagoslovească...

Liviu Ioan Stoiciu

(Va urma)

semn

Generații

Ciudată mai e și lumea asta literară! Ciudată pentru că membrii ei încearcă să se opună evidențelor, mai ales prin primele lor tinereți, aproape ca și membrii vreunei puteri politice, însă ajunși la putere nu tocmai în prima tinerețe. Un grup de poeți tineri, acum citeva săptămîni, încercau să demonstreze că n-ar face parte din aceeași generație cu alți citiva, ne-grupați chiar dacă publicați în aceeași revistă — NOUĂZECI. Desigur, desigur, e vorba de generații literare, am putea să spunem. Dar nici termenii vieții literare, oricît ar fi ei de elastici în concepția multora dintre noi, nu sînt chiar atît de manevrabili — poate — încît să-și refuze evidențele. Neînțelegerea sau nemulțumirea pornea de la faptul

că un critic, Laurențiu Ulici, îi citea pe toți, și „grupul de la Brașov” și pe ceilalți, ca făcînd parte din generația '90. Las la o parte faptul că generațiile nu se succed ca bilele de la tragerea loto-pronospoort, țîșnînd din zece în zece ani, adică din secundă în secundă sau și mai des, dacă privim din unghiul de vedere istoric. Întimplarea făcea că acei tineri poeți, cu toții, erau născuți cam prin aceeași ani, acum vreo trei decenii. Tot întimplarea făcea că ei scriu și experimentează poezia pe căi proprii, lucru ce se poate constata cu ochiul liber și cititor. Pentru că istoria literară de pînă azi se folosește de categorii rigide, precum cea de generație, ar fi trebuit să înghită și acest hap al vieții precum — vrînd-nevrînd — le vor înghii și pe celelalte. Desigur că oamenii — deci și artiștii — au dreptul (e unul dintre drepturile omului) să se simtă în ce generație a lumii doresc, dar e și dreptul celui de sus să-i așeze în acea generație în care-i convine. Lui. Cu toate că avem păreri diametral opuse, mulți dintre noi am fost rînduiți pe aceeași policioară a istoriei: priviți numai la televizor, la

parlamentabilii noștri și la ministrii noștri și veți vedea, dragi prieteni, cu cîte sînteți contemporani, ba chiar în aceeași generație. Le putem nega acestora, în numele vreunor principii ferme, dreptul de a vorbi în numele nostru, le putem nega ideologia, dar nu putem spune că facem parte din aceeași generație. După cum, dacă sus se va citi catalogul, vom avea surpriza de a fi cot la cot cu mulți dintre ei. Or, enumerarea poetilor de o anumită vîrstă dintr-o țară sau dintr-o lume ce altceva e decît transcrierea unui catalog, ce altceva decît un who's who care — în orice caz — nu e făcut nici spre a supăra nici spre a mulțumi pe cineva, ci doar spre a consemna! A nu dori să fii consemnat e un gest frumos, patetic poate, dar inutil, în lumea aceasta cit și — cine știe — în cealaltă. Oricît de tînră sau oricît de bătrîn ar fi poetul, el trebuie să se aștepte și la lucruri mult mai rele decît enumerarea alături de cei de care se simte departe. Și este, în fond, atît de aproape.

Nicolae Prelipceanu

Vorbe de pe corabia
lui Sebastian

● ALCIBIADE: „Știi ce va face Partidul România Mare dacă va lua puterea în țara asta? O să-i belească pe toți fasciștii unguri, o să-i țînă numai în șuturi pînă la graniță, să se ducă la cocina aia a lor numită Ungaria!”. (România Mare) ● FĂNUȘ NEAGU: „Declar pe proprie răspundere că fostul criminal Vișinski nu avea pumnul atît de dur ca Excelența sa James Baker. La vremuri noi, oameni noi. Mulțumim, Iisuse, am ajuns unde tinjeam”. (Totuși

iubirea) ● ALCIBIADE: „Așa că, d-le ambasador, ca să punem capăt acestui nou tip de bombardament — cel al nervilor, al sfidării, al umilirii — spuneti-ne pe sîc: ce vrea America de la poporul acesta? Pe cine vrea seful dv. (care nu e altul decît fostul director al temutei C.I.A.) să instaleze în fruntea României? Și încă ceva: nu vă e rușine obrazului la toți să vorbiți de democrație, de drepturile omului, de valorile umanismului, cînd ați început să ne tratați ca

Protest

Constatăm cu mare îngrijorare formele aberante, deosebit de periculoase și degradante pentru spiritualitatea românească, pe care publicații extremiste le propagă cu stăruință programatică. Din spațiul acestor reviste extremismul xenofob și antisemit a proliferat, scandalos, și în alte publicații, sporînd pericolul fenomenului. Această atitudine antiintelectuală și antiromânească, ca o expresie a demisiei de la patriotismul curat, tinde să infățîșeze lumii o imagine deformată a unei Români primitive și zăvorite în ea însăși. Integrarea țării noastre în circuitul valorilor culturale și economico-politice universale e de neconștient pe incurajarea acestei mentalități. Conștiința intelectuală românească, sincer democratică și atașată principiilor toleranței umanitare, protestează cu energie împotriva recrudescenței xenofobiei, sovînismului și antisemitismului, cerînd Parlamentului și Guvernului României să adopte mîntorizările necesare stăvilirii acestui flagel.

Constantin Abăluță, scriitor, Radu F. Alexandru, scriitor, Ștefan Agopian, scriitor, Ștefan Andriescu, istoric, Prof. univ. Silviu Angelescu, scriitor, Tiberiu Avramescu, red. șef — Ed. Minerva, Cezar Baltag, scriitor, red. șef revista „Viața Românească”, George Bălăiță, scriitor, Maria Belciu, scriitor, Adriana Bîlțel, scriitor, Marcián Bleahu, senator M.E.R., Prof. univ. Dan Berindei, istoric, membru corespondent al Academiei, Ana-Maria Boariu, editor, Dr. Fane Boerăș, medic, Marius Bodochi, actor, Nicolae Breban, scriitor, red. șef revista „Contemporanul”, Virgil Bulet, scriitor, Radu Bogdan, istoric al artelor, Constanța Buzea, scriitor, Prof. univ. Gh. Buzatu, istoric, Augustin Buzura, scriitor, membru corespondent al Academiei, Acad. Nicolae Cajal, prof. univ., Mircea Ciobanu, scriitor, red. șef al Ed. Eminescu, Liviu Ciocărlie, scriitor, Gheorghiu Clubotariu, medic, Paul Cernovodeanu, istoric, Ion Cocora, scriitor, Prof. Virgil Căndea, istoric, membru corespondent al Academiei, Prof. univ. V.N. Constantinescu, membru corespondent al Academiei rectorul Institutului Politehnic București, Dr. Monica Constantinescu, șef lucrări I.M.F., Ștefan Constantinescu, medic, Sorana Coroană-Stanca, regizor, Valeriu Cristea, scriitor, Prof. univ. Aurel Coșoban, Ing. Horia Cosma, Daniela Crăsnaru, scriitor, director al Ed. Ion Creangă, Prof. univ. Ov. S. Crohmalniceanu, scriitor, Constantin Cubleșan, scriitor, Cristian Hași-Culea, regizor, Dan Damaschin, scriitor, Prof. univ. Ascanio Damian, arhitect, Ion Maxim Danciu, ziarist, Gabriel Dimisianu, scriitor, Mircea Dinescu, președintele Uniunii Scriitorilor, Prof. univ. dr. Valeriu Dinu, Ștefan Augustin Doinaș, președinte de onoare al Uniunii Scriitorilor, Dr. Ion Dumitriu-Snagov, istoric, Prof. univ. C. Gh. Dimitriu, medic, B. Elvin, scriitor, Carmen Firan, scriitor, Prof. dr. Radu R. Florescu — Boston College SUA, Alexandru George, scriitor, Valentin Gheorghiu, pianist, Asistent univ. Ovidiu Ghitta, Dinu Grama, director al Ed. Științifice, Ioan Groșan, scriitor, Mihai Giugaru, scriitor, Ioana Ieronim, scriitor, Vasile Igna, scriitor, director al Ed. Dacia, Marcel Iureș, actor, Bălogh Iozsef, scriitor, Ion Bogdan Lefter, scriitor, Ioachim De Diego Lopez, arhitect, Virgil Leon, ziarist, Constantin Lucaci, sculptor, Toma George Maioreșcu, scriitor, Asistent univ. Liviu Matei, Prof. univ. Nicolae Manolescu, red. șef al rev. România Literară, Adrian Marino, scriitor, Mihai Măniușiu, regizor, Radu Mapeș, scriitor, Prof. univ. Andrei Marga, decan Facultatea de Filosofie — Cluj, Virgil Mihaiu, scriitor, Anca Măniușiu, Prof. univ. Victor Ernest Mașek, scriitor, Prof. univ. Camil Mureșan, istoric, membru corespondent al Academiei, Nicolae George Muresan, scriitor, Ion Mircea, scriitor, red. șef revista Transilvania, Acad. Ștefan Mîlcu, Ioan Mîlcu, ziarist, Prof. univ. Mircea Martin, director Editura Univers, Prof. univ. Dumitru Micu, Dan C. Mihăilescu, scriitor, Prof. univ. Mircea Muthu, scriitor, Cristian Moraru, scriitor, Ion Muresan, scriitor, Prof. univ. Eugen Negrici, director al Edit. Eminescu, Marta Nicolescu, M. Nastac, ziarist, Andrei Oșteanu, scriitor, Gabriela Omăt, ziarist, Mircea Oprea, scriitor, Z. Ornea, scriitor, director al Ed. Minerva, Prof. univ. Marian Papahagi, scriitor, prorector al Univ. Cluj, Dora Pavel, scriitor, Eugen Pavel, cercetător științific, Marta Petreu, scriitor, Mircea Petean, scriitor, Marcel Popa, istoric, director al Ed. Enciclopedice, Ovidiu Peșcan, ziarist, Prof. univ. Vasile Puseșcu, Prof. univ. Ion Pop, scriitor, Cristian Popișteanu, istoric, red. șef revista Magazin Istoric, George Pruteanu, ziarist, Tania Radu, ziarist, Prof. univ. Toma Roman, scriitor, Aurel Rău, scriitor, red. șef revista Steaua, Corneliu Răuță, Banu Rădulescu, scriitor, red. șef revista Memoria, Prof. univ. Victor Săbăleanu, Valeria Seciu, actriță, Prof. univ. Eugen Simion, scriitor, red. șef revista Caiete Critice, Mihai Sin, scriitor, director Ed. Albatros, Dr. Ioan Sețcu, deputat Prof. univ. Virgil Stanciu, Prof. univ. acad. Ștefan Ștefănescu, Alexandru Ștefănescu, scriitor, Elena Ștefai, scriitor, Calin Stăgărean, grafician, Mariana Șipoș, scriitor, Prof. univ. Pompiliu Teodor, membru corespondent al Academiei, Dr. Rodica Trifu, m-dic primar, Cristian Teodorescu, scriitor, Prof. univ. Răzvan Teodorescu, președinte al Televiziunii Române, Dumitru Tepeș, scriitor, Mircea Tiudean, ziarist, Laurențiu Ulici, scriitor, red. șef revista Lucașfărușul, Eugen Uricaru, scriitor, Prof. univ. Ion Vartic, scriitor, Tudor Vlad, scriitor, Dr. Mihai Voiculescu, medic primar, Prof. univ. Henry Wald, scriitor,

pe niște vite necuvîntătoare, arătîndu-ne de la distanță cite o traistă de lîn, pe care o ascundeți iute, ca în cel mai stupid joc de copii înapoiți? Domnule ambasador și tovarășa Americă, de ce vă băgați voi nasul în existența unui popor cu mult mai vechi și mai nobil decît voi toți la un loc?”. (R.M.) ● Dr. VIOREL GIȘ, VODĂ... „Întro atingerea scopului ei final de dominație mondială, finanța internațională a pus la cale dizolvarea „Jagărului socialist”. (Europa) Hine a făcut! ● EUGEN FLORESCU: „Aprindeți luminări pentru generalul Iulian Vlad!”; „Spiritului lui patriotic și omeniei lui mulți îi datorează viața...”. (Democrația) ● TUDOR POSTELNICU: „Dar dv. nu știți cită popularitate am avut în Buzău, așa cum am fost. Am făcut enorm pentru oraș și pentru județ”... „Știu că am făcut mult bine. Și omul de rînd nu cred că ar putea să uite acest lucru”. (Interviu, în Adevărul) ● LIVIU IOAN STOICIU... „dl. I. Iliescu ne declara că ne îndreptăm cu pași repezi spre o societate civilizată (a naibii societate civilă, în orice caz, cînd un burță-verde, un infractor periculos cu numele C. V. Tudor, președinte de partid ultraextremist, poate să sfîldeze Justiția română și să jignească în public Procuratura, instigînd la violență pe admiratorii săi, fără să i se întimplă nimic...) (Cotidianul) ● RADU CĂLIN CRISTEA: „Minciuna cocotăh pe catalige a României Mari își are publicul ei, chemat cu disperare în ultimele două numere ale respectivului hebdomadar să vină să-l salveze pe dl. Vladim căruia și se intențase, după propria afirmație, o «masca-radă de proces». Au venit la procesul de la Ploiești vreo două sute de oameni, adică mult mai puțini decît se spera”: „C. V. Tudor este la ananghie și rămîne de văzut cit de emoțional va reacționa justiția în fața peroratiilor acestui hățător de cîmp”. (Cuvîntul) ● DANIEL TOMESCU: „Campania irresponsabilă a lui Tudor Corneliu Vadim și-a atîns scopul. În mîntea încinsă a hoardei, dl. Robu este vinovat de toate nenorocirile care ne-au însingurat istoria, de la asasinarea lui Mihai Viteazul și pînă la cutremurul din '77.”; „Asistența răcneste extaziată. »Vaa-dim / Te iubim». Nerone al nostru zîmbește. Viitorul îi este asigurat. Are cine să-i trimită pachete în pușcărie”; „Incredibil. În orice țară din lume inculpatul ar fi fost pus în lanțuri imediat. Caragiale se întoarce în mormint de ciudă că nici un personaj de-al său nu atinge penibilul clopotarului național”. (Expres-magazin) ● MĂDĂLIN MĂTICĂ: „În fața Tribunalului, o mare masă de femei nevrotice și bărbăți destul de beți își așteptau idolul. Mulți dintre ei veneau din Tg. Mureș, Pitești, Oradea, Brăila, Giurgiu. Băieți indoctrinați de alcool și de «România Mare» cereau cu vehemență: «Moarte lui Robu!», «Adevăr pentru Vadim!», «Faceți dreptate!...» iar zguzbiliticele admiratoare cripseau haotic: «Vadim, te iubim!» și «România mare strălucete-n Soare!». (Cațavencu) ● Subinginer AUREL MUNTEANU, Ploiești: „Cine e împotriva distinsului scriitor și poet C. V. Tudor e împotriva țării!”. (R.M.) ● ECATERINA DUMITRACHE, Ploiești: „Sînt mama unui ofițer promoția 1989 care vă seamănă, domnule Vadim, și, să știți, vă iubesc ca pe fiul meu”. (R.M.) ● GH. BUZILĂ, Ploiești: „În nobila luptă v-ați cucerit un loc de onoare în Pantheonul României și în istoria neamului românesc”. (R.M.) Ați înțeles, este vorba de dl. Vadim... ● N. DOBRIN: „Cu puțin înainte de a înfunda pușcăriile ROMÂNIEI MARI (Nr. 57), Alcibiadele duplicitar, consecvent coproflagiie nondialectice, încearcă însă o gargară cu Dero”. (Cațavencu) ● VASILE BARAC (traducere și adaptare): „Sexualitatea adevărată, aceea a emoțiilor profunde, cere face ca totul să se dea peste cap nu are nimic de a face cu povestirile gogonate, imagini la fel de mincinoase ca cele ale realismului socialist... (Democrația) ● VLADIMIR SIMON: „Parte din rectorii angajați au părăsit ziarul. În sine, faptul nu are nimic spectaculos sau condamnable”: „Firește, cînd acesta se transformă în vagabondaj, începe să semene cu prostituția”: „Divorțul s-a produs în urma atitudinii pe care mi-am asumat-o în legătură cu momentul semnării Cartei pentru reformă și democrație. (Viitorul românesc).

Petre Stoica

Logica unei alianțe

Carta pentru Reformă și democrație semnată recent de primul ministru Petre Roman împreună cu liderii a trei partide care purtau alte nume decât partidul de guvernământ — cine să conteste că, fonetic văzând lucrurile, FSN, PNL — AT, MER și PDAR sună fiecare altfel?! — Carta aceasta deci a suscitat comentarii pro sau contra în toate publicațiile politice românești, precum și în afara lor. Dar, iertată să-mi fie îndrăzneala, niciieri n-am sesizat vreă încercare de analiză a respectivului eveniment de pe poziții logice nu doar pur politice. Ziarele afiliate FSN-ului — în genere extrem de subrede la capitolul logică, de unde și precaritatea lor la capitolul gramatică — au ridicat în slăvi evenimentul, practic fără să-l înțeleagă, ci numai pentru că asta era „Indicația” de sus, și dovezi în acest sens se pot aduce din absolut toate publicațiile feseniste ca și din acelea tinând de partidele implicate în semnarea sus-numitei Carte. La rându-le, publicațiile partidelor din opoziție și o buna parte din cele independente, au blamat actul, tot fără să-l înțeleagă, acuzându-l de două lucruri: demagogie și fariseism, acuzând totodată conducerile partidelor semnatare — până mai ieri considerate de o poziție sau măcar independente — de interese nomenclaturiste, ambele grupe de acuzații fiind pe cât de juste pe atât de nesentiale. Încerc să privesc această Carte din perspectiva logică, ținând cont, firește, de semnificația ei politică și îmi pun două întrebări la care încerc să răspund pe scurt. Prima: de ce a simțit partidul de guvernământ nevoia de a atrage de

partea programului său reformist o parte, dorită cit mai mare, a formatorilor politice parlamentare, mai cu seamă a celor din opoziție? Răspunsul poate veni tot sub formă de întrebări. Pentru a împărti cu alții răspunsul a de dezastrul economic în care ne aflăm? Greu de crezut de vreme ce nici o clipă formațiunea la putere nu și-a exorimat vreă îndoială în legătura cu justetea și adecvarea propriului program. Pentru că, presimțind pierderea de teren electoral, a încercat să capteze bunăvoința, atestând deschiderea sa spre dialog și colaborare? Nici altul, pentru că, vină azi cel puțin, nici un gest al FSN-ului, mai exact spus al executivului nu a lăsat loc unei atari ipoteze. Pentru că ar urmări să-și creeze un alibi pentru o eventuală sincopă socio-economică în preajma alegerilor? Nici asta, pentru că dincolo de imprezibilul situației politice românești, tehnocrații executivului știu bine — din istoria ultimelor decenii — că finalmente victoria politică nu stă în reformă ci în psihologia electoratului român crescut patruzeci și cinci de ani în ideea — acum concretizată — că marele controlor de calitate al oricărui program moral e stomacul. Or, psihologia nu se schimbă prin alianțe și regroupări întru reformă ci prin viață. În ce mă privește, cred că motivul adevărat al ofertei guvernamentale reprezentate de această Carte a fost vechea, foarte cunoscuta de noi și în tot estul, dorință a partidului unic de a avea totuși de drum. Nu aliați — comunistii nu cunoșteau noțiunea de aliat — ci tovarăș de drum, adică cineva bun de la kilometrul cutare la kilometrul cutare al drumului guvernării, cineva util și

utilizabil la un moment dat și dină la un moment dat. Oricât ar părea de cutat pentru FSN, partidele care au semnat Carta sînt dracul cu care te înfră-țesti ca să treci puntea. Că dracul s-a dovedit a fi abia un biet drăcuscior fără vlagă — dat fiind că principalele partide de opoziție au refuzat să semneze, dină acum, Carta, e o altă problemă care mă face să cred că dacă e să fie cineva dezamăgit în urma actului istoric al semnării Cartei, apoi acela nu poate fi decât FSN-ul respectiv guvernul d-lui Roman, pentru că nu eu surogate gen MER, PDAR sau PNL — AT ar fi vrut el să se întâlnească sub textul Cartei, ci eu PNL, PNT-cd, UDMR, PSD etc. Plauzibil, nu? Acum a doua întrebare lămuritoare: de ce au semnat numita Carte cele trei formațiuni politice? Mai întâi o precizare pe care, din păcate, presa noastră n-a făcut-o pentru că n-a văzut-o: nu formațiunile au semnat Carta ci conducerea lor, și aceea parțială. Or, noi știm, dintr-o iarăși veche experiență comunistă, că nu partidul conștie ci cel sau cei care-l conduc, conform reputei democrației nomenclaturiste a vîștilor de partid din România comunistă. Dar, să trecem așadar, ce-au vrut cei în cauză? Să propună un program propriu de reformă? De unde? că nu-l au! Să limiteze tendința totalitară a FSN-ului printr-o împărțire a puterii? Dar puterea nu era de împărțit, ea putere reală. Atunci? Probabil, sfînta, pardon, drăcească nomenclaturizare! Cu alt

mai mult cu cit venea după un eșec în aceeași direcție. Sau poate nevoia, cum mi-a mărturisit un lider al uneia dintre aceste formațiuni, de a zăgăzui accesul extremismului și antisemitismului? Ei as!! Extremismul nostru, antisemitismul nostru, pentru cine are vederea bună, nu e decât o diversivne politică. Așa a fost întotdeauna. Adevărul e unul, puterea de azi — am numit guvernul d-lui Roman — a sesizat, în al doisprezecelea ceas că deciziile sale nu sînt urmate, ba dimpotrivă, de cei care ar trebui să le execute. De aici deargolada. Apoi, partidele semnatare ale Cartei, n-au nici o șansă de a parveni la putere dacă aceasta nu le este oferită fie și sub formă de fărmituri. Un ioc stupid e totul. De care nu sînt inovati fesenștii și nici cele trei formațiuni aliate întru reformă. Nici vorbă. De vină sîntem, ca și dină acum, noi toți și mai ales aceia dintre noi — majoritatea — care nu știu că statul de drept înseamnă și statul drept. Din păcate, ne-a intrat în sînge — și poate că n-am avut încotro — ideea înrozitoare din străvechiul îndemn care zice că, în viața asta, „capul ce se pleacă sabia nu-l taie”. Nu spun că nu e așa, spun doar că dacă e așa e mai mult decât tragic. E fără ieșire. Din perspectiva zicalei de mai înainte, cei care au semnat Carta au fost fără îndoială, desțepți. Trista, și deloc onorantă desțepțaciune...

Laurențiu Ulici

minimax

Marea tărăgănare

În vremuri ca acelea deloc nu s-ar putea spune că oamenii își stăpîneau istoria ci, dimpotrivă, ei erau întru totul la voia ei.

(Cronicar anonim)

Puține greșeli te vor costa mai mult, fiule, decât acea cînd vei permite supușilor tăi să aile care sînt într-adevăr gîndurile și intențiile tale. (Învățăturile Împăratului Roșu către fiul său)

Protejată de scutierii dar și de bombele fumigene ale unei propagande sîrguincioase în menținerea confuziei actualei Putere perseverază cu nedezmințită îndîrijire într-o strategie a tărăgănării, alt în domeniul politic cît și în cel economic.

Graba ce pare să fi cuprins guvernul în a-i obliga pe domnii parlamentari să voteze, cum ne-cum dar înainte de vacanță, legea privatizării, nu contravine decât aparent logicii tărăgănării, ba chiar confirmînd-o. Contradicția de fond a proiectului de lege în cauză: să privatizăm, dar Statul să mențină pe mai departe monopolul asupra puterii economice, indică tocmai intenția unei privatizări tărăgănate atunci cînd se va trece la aplicarea legii. Deocamdată, la fel ca și în cazul altor legi semnificative pentru (ne)despărțirea de vechiul sistem, guvernul este dispus să negocieze — 160 de amendamente! — în privința amănunțelor, ceea ce nu înseamnă că pînă la urmă nu va obține „prețul” dorit recurgînd, este dat într-o formă concisă de lozinci întotdeauna, la disciplina de partid a majorității parlamentare — vorba d-lui Birlădeanu, la o adică, dacă vrea, majoritatea fesenștă poate vota chiar expulzarea din țară a opozițiilor!

Urmăindu-se dară ce? Într-o cîtuși de puțin confortabilă într-o lăgi

binară, tocmai pentru că tărăgănarea poate implica ambiguitate.

Răspunsul la care îndeamnă rememorarea începuturilor noii guvernări ca FSN + PCR, adică tărăgănarea vizînd și semnificînd adaptarea sistemului comunist la situația de criză și la decalajul uriaș (economic, științific, tehnologic, militar) față de Occident. Într-un fel, era firesc să se împlinse astfel, avînd în vedere proveniența și, implicit, formația celor aparținînd „emanației revoluționare” a cărei componență, eterogenă în primele zile după răsturnarea dictaturii, s-a purificat rapid, revoluționarii amatori fiind îndepărtați de și înlocuiți cu revoluționarii profesioniști. Cît a fost și cît nu o revoluție furată e greu de spus. Ori-cum, una peste alta (dar din păcate a curs și mult sînge), rezultatul, vizibil acum cu ochiul liber, este acela al preluării puterii de către un grup social destul de bine conturat, a cărei coeziune internă provine în mare măsură și din legăturile anterioare. Această situație, abstractice făcînd pentru moment de coloratura ideologică, „incape” foarte bine în paradigma circulației elitelor, reluată nu de mult de N. Georgescu-Roegen de la V. Pareto. Într-o asemenea interpretare, „revoluția” din România devine mult mai transparentă. „Pareto a explicat cum fiecare elită este răsturnată de o minoritate învidioasă care agită masele denunțînd abuzurile conducerii și pînă la urmă înlocuiește elita aflată la putere”. S-a împlinit, la urma urmelor, altcumva și altceva în România începînd din decembrie '89? Întrebarea este pur retorică. Și, mai departe, „Evident, numele și justificarea privilegiilor se schimbă. Dar este de asemenea important de observat că fiecare elită creează o nouă mitologie social-politică cu ajutorul căreia interpretează noua situație în favoarea ei. Totuși, același leitmotiv se infîlșește în toate aceste auto-

glorificări: 'ce s-ar face oamenilor dacă n-ar exista serviciile noastre?'”¹⁾. Într-adevăr, ce ne-am fi făcut fără serviciile tehnocrației feseniste! Sau fără parlamentarii fesenștii, ca bunăoară dl. V. Moigă sau dl. G. Dumitrescu... Cît privește mitologia socio-politică folosită de noua elită pentru a interpreta în favoarea-i situația creată în România, ea nu putea să fie radical diferită de mitologia comunistă. Pe de o parte, deoarece nu doar componența elitei lăcea imposibilă o despărțire bruscă și definitivă de trecut (cazul d-lui Ion Iliescu este cît se poate de semnificativ în această privință) ci, poate mai ales, modul concret cum a fost cucerită puterea; și tradiționalele legături cu Moscova, al cărei sprijin a fost tot timpul subînțeles, pledînd în același sens. Pe de altă parte, cum bine s-a văzut la 29 mai '90, ca efect al îndelungatului proces de mancurtizare, nivelul de aspirații al unei însemnate majorități sociale era mult mai compatibil cu o mitologie social-politică apropiată de cea comunistă, inclusiv datorită unor considerente de limbaj. În plus, o asemenea mitologie mai prezenta și avantajul că, în linii mari, era gata elaborată. Majoritatea elementelor unei ideologii post dar nu anti-comunistă existau deja. Întîi eurocomunismul („Eurocomunismul și Statul”, cartea bunului prieten al lui Valter Roman, Santiago Carillo), la fel ca și teoria compromisului istoric a lui Enrico Berlinguer, fuseseră temeinic studiate la „Ștefan Gheorghiu”), apoi perestroika lui Gor-

baciov (conținînd, în practică, și a-ezonarea cu ingredientul religios), erau modele teoretice de salvare a ideologiei marxiste și, implicit, a sistemului socialist/comunist, oferind atît avantajul încălcării de populism cu priză la masă dar și pe cel al apropierii de social-democrația occidentală. Existau așadar toate premisele și condițiile ca FSN să se declare un partid de orientare social-democrată. Bine și frumos, numai că situația internă a României (economică, psiho-socială, culturală), dar și evoluțiile din contextul internațional au evidențiat fără putință de tăgadă (căci se poartă în continuare această sintagmă dragă răposatului!) că o guvernare autentic social-democrată este imposibilă iar pretenția ei nu poate fi altceva decât propagandă fără aoperire. Pretenția unei chivernisiri echilabile a sîrăciei (căci, în ultimă instanță, la asta ar duce social-democrația la noi) este absurdă și dovedește o lectură superficială chiar a marxismului. De unde și originalitățile „politicii Roman” care, în interior, este atacată atît din stînga cît și din dreapta eșchierului politic, iar în exterior (poate cu excepția Franței) nu și-a cîștigat decât o foarte circumspectă credibilitate, cu toate consecințele politice și economice care decurg. A devenit astfel tot mai evident faptul că actuala guvernare nu mai urmărește neapărat nici menținerea structurilor comuniste, dar nici neapărat demontarea lor, miza reală a jocului fiind cîștigul de timp. Timp imperios necesar celor care dețin astăzi puterea pentru ștergerea unor amintiri (urme) teribile de incomode și totodată pentru acumularea unor capitaluri suficiente de mari încît poziția socială dominantă (a lor și a urmașilor urmașilor lor) să nu mai poată fi periclitată, indiferent de evoluțiile politice ulterioare. Cît sînt de mari costurile sociale ale tărăgănării și cum (dacă) vor fi ele suportate este o poveste căreia abia începem să-i cunoaștem începutul. Și tare mai seamănă a cosmar!

23 iulie 1991

Șerban Lănescu

¹⁾ Georgescu Roegen — *Legea entropiei și procesul economic*. Ed. politică, București, 1979, p. 500.

Apropierea departelui

dacă m-am apropiat de această carte*) este pentru că, încă din titlu, autorul pune o problemă de istorie literară în termeni de antropologie culturală. Aproape-departe, identitate-diferență, etnocentrism-exotism, toate aceste opoziții constituie axe definitorii ale sistemelor teoretice și ale metodelor specifice etnologiei. Axe derivate din modul de funcționare, din mecanismele prin care fiecare entitate culturală se definește, prin raportare la sine și la celălalt. „La mise à bonne distance” — spunea undeva C. Lévi-Strauss — reprezintă felul oricărui sistem cognitiv, al oricărui demers intelectual.

Or, care poate fi „cea mai bună distanță” atunci când cercetătorul, produs al unui anume model cultural, se apleacă asupra unei alte epoci, a unor alte modele culturale? Și care poate fi această distanță optimă atunci când, printr-o firească senzație de continuitate și unitate culturală, se creează sentimentul că obiectul cercetat nu ține de altă logică și paradigmă culturală? Sau atunci când, prea marcată de îndepărtarea temporală, exegeza se hrănește din impresia unei alterități radi-

cale, a unor diferențe structurale, nesesiizând punțile și înlănțuirile culturale?

Examenul „de aproape” sau „de departe” înseamnă, în cadrul demersului conturat de Paul Cornea, critică sau istorie literară, anecdotic sau explicativ, individ sau specie, particularitate sau numitor comun. Și mai mult decât tot acest ansamblu conceptual, înseamnă pendularea afectivă, lăuntrică, între două moduri de a fi întru cultură, între acele două ființe ce-l trăiesc în același trup: „Pendulez între concret și abstract, mă frământ între implicare și non-implicare, ezit între expresivitate și conceptualism [...] Cînd disec structura unei opere, mă simt ispitit să iau atitudine, spre a examina, ca dintr-un satelit, oceanul literaturii, iar cînd explorez o biografie, sint împins să proiectez destinul individual pe fundalul existenței sociale” (pag. 9). Asumându-și dualitatea privirii ca pe un dat lăuntric, ca pe un risc, dar și ca pe o ispită, Paul Cornea identifică trei paliere pe care dialectica apropielii și departelii modelează cercetarea: 1) poziția, opțiunea personală a savantului (recuperează individualități sau fe-

nomene globale); 2) gradul de implicare (acceptarea contopirii simpatetice cu opera sau detașarea, neutră și non-angajantă); 3) felul rostirii (comunicarea directă a impresiei, încercarea de a sugera o trăire sau traducerea operei în metalimbajul conceptelor).

Posibilitatea de a pendula între privirea „de aproape” și privirea „de departe” permite autorului un subtil (și constant) joc analitic. Pentru că nu despre istorie și critică literară este vorba în această carte, ci despre ieșirea sau pătrunderea dintr-un model ori mentalitate literară într-alta.

Analizând nuvelele lui Nicolae Filimon, Paul Cornea se așează în apropiere relevînd „spusul” marcat de emoție, participativ, care animă epicul, precum și capacitatea autorului de a povesti o istorie cu ritm și vioiciune. Apoi se mută în depărtarea dată de detașarea istorică și culturală, inerentă cititorului de azi: „Citite din perspectiva codurilor actuale, care includ memoria semantică a «caragialismului», cel mai coroziv și ireductibil factor de ridiculizare a romantismului de duzină, multe pasaje produc un efect rizibil” (pg. 183). Apoi, depărtarea este temperată prin relevarea modelului cultural integrator și explicativ: influența romantismului, îndeosebi în literatura de consum, guvernată de legile pieței; cadrul lingvistic fluent, marcat de o înnoire intensă a limbajului, în care antinomiile corect/incorect, patetic/ridicol, acceptat de normă/refuzat nu funcționau cu precizie; eclecticismul cultural inerent oricărei epoci de transformare, absența, în epocă a unei reacții critice (de tipul liderilor de opinie literară) cu virtuți modelatoare. Discursul exegetic circulează astfel între codul cultural apropiat și cel depărtat, apropiind — prin analiza istorică, sociologică și de mentalități departele operei, contextului și psihologiei autorului și, totodată, depărtînd, prin meditația lucidă, impresiile și euforiile stîrnite de farmecul unor opere — pentru o mai dreaptă înțelegere și evaluare a lor.

De altfel, la nivelul limbajului critic, Paul Cornea, „trădează” trăscuri exegetice prin jocul conjuncțiilor și adverbilor, menite mereu să tempereze posibilele cantonări numai într-o latură a fenomenului studiat. În plus, găsim în discursul său topite și bine temperate, elemente din metodologia criticii și istoriei literare, a sociologiei literaturii (ca în edificatoarea analiză a anului de aur al romanului românesc), de istorie a mentalităților — și îndeosebi a mentalităților breslei scriitoricești (exemplare fiind capitolele dedicate lui Gh. Asachi și, respectiv, Tudor Arghezi). La fel de incitantă, prin topirea într-un discurs propriu a mai multor tendințe ale naratologiei contemporane este secțiunea dedicată „poeticii narative” a lui I.L. Caragiale; aici autorul, trecînd de data aceasta, din spre departe spre aproape, interpretează structura prozelor respective pornind „a rebours” și căutînd să vadă ce tehnici de construcție pune în mișcare creatorul pentru a conduce povestirea spre finalul prevăzut.

Știm că absența ostentației este semnul puterii, al stăpînirii depline a unui domeniu și a tehnicilor de abordare. Cu riscul de a fi redundant, dar tocmai fiindcă mărcile distructive lipsesc din aceste exegeze scrise parcă pentru a face proba unor exerciții de virtuozitate, aș vrea să remarc sinteza atît de „naturală” a mai multor metode și discursuri critice. Paul Cornea se mișcă între apropiere și depărtare și în ceea ce privește tehnicile de abordare a fenomenului literar: fără a ancora, rigid, într-o anume metodologie el aplică, în funcție de obiect și scopul cercetării „privirea”, demersul cel mai eficient — și aceasta, cu o detașare și abilitate ce nu o dată, descumpănesc. Pariul cu enigmaticele operei și istoriei, cu sine însuși, găsește aici, îmi pare, cuvenita izbîndă.

Mihai Coman

*) Paul Cornea, *Aproapele și departele*, Editura Cartea Românească, 1990.

povestea vorbeli

Strategii ale dialogului

S-a întîmplat ca actuala dezvoltare a pragmaticii lingvistice să devină pentru noi — din domeniu pur teoretic și loc de refugiu oarecum exterior — un mod de contact cu actualitatea. Sincronizarea cu o paradigmă teoretică dominantă în momentul de față e motivată suplimentar de resimțirea acută a rolului ei practic — în încercarea de a recupera dimensiuni civice și istorice ale existenței. Și pentru că funcții esențiale ale spiritului — argumentală, polemică, istoricizantă — au fost menținute vreme îndelungată mai ales prin literatură — ni se pare perfect normal ca o abordare pragmatică — orientată în genere spre realitatea faptului concret de comunicare — să înceapă, la noi, tot de la literatură. Deși reia, completîndu-le și integrîndu-le într-o formă coerentă, studii anterioare (din ultimul deceniu) ale autoarei, cartea Liliane Ionescu-Ruxăndoiu, *Narațiune și dialog în proza românească. Elemente de pragmatică a textului literar* (București, Editura Academiei, 1991) capătă semnificații suplimentare și un interes mai larg prin relația cu contextul apariției sale. Ca act de comunicare, orice carte își selectează potențialii destinatari; în cazul de față, aceștia fac parte — grație caracterului nepărat interdisciplinar al direcției de cercetare, dar și în urma opțiunii pentru un stil netehnicist, evitînd excesiva specializare — din categorii diverse: de la stilisticienii preocupați de aplicarea tehnicilor analizei de text la proza românească — pînă la cititorii din afara domeniului, interesați însă de studiul general al dialogului. Deși materialul folosit e exclusiv literar — cuprînzînd texte ficționale de la C. Negruzzi și N. Filimon pînă la Marin Preda și A. Buzura (cu câteva referiri și la autorii mai tineri — Ioan

Groșan, Mircea Nedelciu ș.a.) — tehnica de analiză poate fi aplicată cu succes situațiilor naturale (în fond, chiar mai simple).

Într-o foarte utilă introducere, autoarea prezintă, concis, reușind ierarhizarea unei informații bogate, direcțiile principale ale pragmaticii contemporane. Perspectiva aleasă este dominată de modelul dialogului (derivînd din premisa caracterului interacțional al limbii), guvernat la rîndul său de principiul cooperativ și de cel al politeții. Cei neinițiați în domeniu pot lua astfel contact cu conceptele și direcțiile fundamentale ale pragmaticii: teoria actelor verbale (clasificate într-un sistem preluat de la J. Searle), implicatura conversațională (propusă de Grice), analiza presupuzițiilor, maximele și strategiile politeții (cu distincția între „politețea negativă”, de menținere a distanței sociale, și „politețea pozitivă” integrativă, familiară, de accelerare a relațiilor — după Brown și Levinson) etc. Structura interacțională a unui dialog se descompune într-o succesiune de mișcări de tip *ofertă, satisfacere sau respingere, contracarare, reformulare, motivare a ofertei, amplificarea a informației, dezarmare a receptorului* — și, implicit, *autoprotejare a emițătorului*. (E interesant de observat că, fără a nega esența principiului cooperării, a aceste mișcări sugerează și prezența unei stări conflictuale, în baza căreia dialogul poate fi abordat ca dispută sau competiție).

Cele câteva mari tipuri de situații și relații dialogale prezentate în cartea Liliane Ionescu-Ruxăndoiu nu constituie bazele unui sistem utopic, complet și simetric, ci urmăresc doar câteva puncte tari, câteva locuri în care abordarea pragmatică poate fi adevărată și productivă: integrarea povestirii în dialog, dialogul de tip epistolar, dialogul cu cititorul — ilustrînd aplicarea minuțioasă a analizei în desoperirea structurilor și tacticilor conversaționale și în special a strategiilor

politeții în dialogurile reprezentate în interiorul universului ficțional. Raportul de coordonare destul de ambiguu din titlul volumului („Narațiune și dialog”) implică simultan mai multe valori: dialogul e modalitatea fundamentală a utilizării limbii și corespunde atît relației autor-cititor, cît și convorbirilor dintre personaje, iar narațiunea se situează, și ea, la ambele niveluri: ca produs al unui text auctorial — sau ca secvență interioară lumii textuale, produsă de un personaj în cadrul unui dialog.

Povestirea compactă (rituală) e analizată după modelul relatărilor de experiențe personale, extrem de interesante fiind „negocierile” pentru asumarea rolului de emițător și pentru transformarea celorlalți în auditori, ilustrate de exemple din Sadoveanu (intervențiile povestitorilor din *Hanu Ancuței*) și Marin Preda (povestirea lui Ilie Moromete despre familia lui Traian Pistică). La Preda, controlul auctorial se dovedește foarte puternic, comentariile care însoțesc replicile explicitînd perfect situaerea lor pragmatică. Sînt de reținut datele care definesc povestirea segmentată, constituită prin dialog (raportul dintre relatare și narațiunea cadru) sau structura mixtă a scrierilor literare (prin raportare la scrierile reale și la specii ca povestirea sau eseu) și multiplicarea lecturilor fictive și reale prevăzute în utilizarea scrierilor schimbate între personaje (la Caragiale, Camil Petrescu, Călinescu sau Buzura). Proce-

deele implicării cititorului în structura textului narativ sînt urmărite sumar, dar cu atenție tocmai pentru ceea ce diferențiază convențiile unei epoci de cele următoare (în raport cu normele literare dar și cu strategiile politeții).

Nu întîmplător, autorul cel mai citat pe tot parcursul cărții e Caragiale: conversațiile din schițele sale oferă materialul ideal pentru analize de finețe (nu însă fastidioase), în care sînt sesizate cu rapiditate raporturile esențiale dintre vorbitori, competența lor pragmatică (sursă de succese sau eșecuri), rolul ironiei.

Cartea aplică și susține o metodă: scepticismul cu privire la relevanța acesteia în studiul literaturii nu are temei: relația interacțională de comunicare autor-cititor stă la baza tuturor lecturilor prevăzute și actualizabile, iar relațiile din lumea reprezentată sînt mijloace de a defini personajele într-o perspectivă mai puțin uzitată: „aceea a naturii strategice a comportamentului lor comunicativ sau a inabilității lor conversaționale” (p. 174) și chiar, la un nivel mai general, de a stabili „natura comunității care constituie lumea ficțională” (p. 77). Relevanța mai generală o poate observa orice cititor, provocat permanent să confrunte modelele teoretice propuse cu situațiile dialogale ale experienței sale cotidiene.

Rodica Zafiu

Regele în țară

Mircea Ciobanu, **Convorbiri cu Mihai I al României**, Editura Humanitas, București, 1991

În aprilie 1990, Regele Mihai a dorit să vină de Paște în România, dar autoritățile i-au refuzat în ultimul moment viza acordată. În 25 decembrie 1990 a reușit să ajungă până în apropierea Piteștilor, dar a fost întors la aeroportul Otopeni și expulzat cu un avion militar, după mai puțin de douăsprezece ore de ședere în România. Regele al tuturor românilor din 1927 până în 1930 și din 1940 până la 30 decembrie 1947, Mihai I este din nou prezent în țară prin cartea apărută recent la Editura „Humanitas”. E vorba de un lung șir de convorbiri pe care Suveranul a acceptat să le poarte cu scriitorul Mircea Ciobanu la Versoix, în Elveția, în iulie și octombrie 1990.

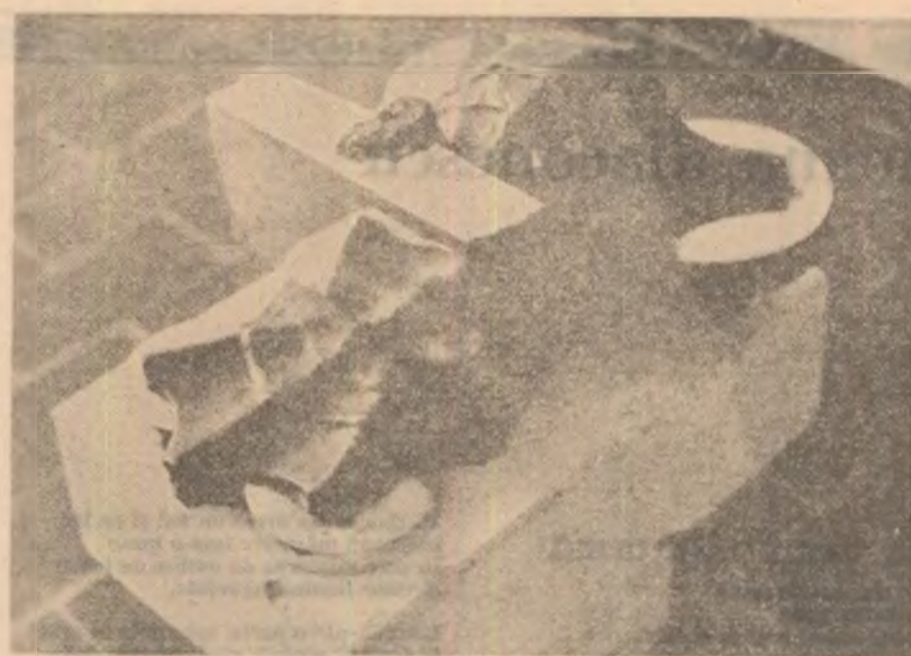
Născut la Sinaia, la 25 octombrie 1921, Regele Mihai nu poate fi desfăcut de câteva din momentele cele mai dramatice ale istoriei noastre contemporane. De frământările Casei regale în anii '20 și '30, de intrarea României în război, fără ca cineva să-l fi consultat, apoi de eforturile depuse pentru scoaterea țării din alianța cu Germania lui Hitler și, imediat după 23 august 1944, pentru menținerea statutului de țară democratică al României. Cei care nu cunosc detaliile tuturor acestor evenimente le pot reconstitui din **Convorbirile cu Mihai I al României**, ca și din cărțile scrise în ultimii ani de Emilian Ionescu, de Nicolette Franck sau de Arthur Gould Lee. Căci Mircea Ciobanu reușește să obțină de la Regele Mihai, cu tactul, cu discreția și cu deferența care se impuneau, mărturii dintre cele mai prețioase. Despre comportamentul lui Antonescu, despre greva regală din a doua jumătate a anului 1945, despre momentul abdicării silite, când Petru Groza a formulat cu seninătate una din regulile cince ale totalitarismului care ni se pregătea: „Țara a fost învățată să vă iubească [...] De-acum o s-o învățăm să ne iubească pe noi.”

Toate acestea sînt teme istorice, imposibil de ignorat, și în legătură cu ele ar trebui comentate și documentele din **addenda** volumului, memorii, mesaje către țară, scrisori. Dar ceea ce transformă cu adevărat persoana Re-

gelui Mihai într-o figură impunătoare sînt temele biografice și mai ales cele morale sau etice ale cărții.

În prima categorie intră mărturiile despre anii exilului („Ieșeam dintr-un infern al tuturor ca să intru într-unul rezervat numai mie.”) și amintirile despre Carol al II-lea sau despre Regina Elena, mama Regelui Mihai („De la ea am primit învățătura că ființa fiecărui om se întemeiază pe bine — mult, puțin, doar acest bine îl ține în viață”). În categoria temelor morale pot fi incluse paginile despre sensul și valoarea **muncii** („În timp ce lucrează, omul își dă pe față caracterul.”), despre refuzul suspiciunii și al **răului** („Sistemele comuniste văd peste tot numai politică, numai dedesubturi și comploturi, probe de neolialitate. Ele sînt obsedate de nesinceritatea oamenilor.”), despre **credință** sau despre **adevăr**: „Adevărul nu poate fi decît unul singur. Dacă mereu vom căuta să ne deosebim unii de ceilalți, dacă ne vom crampona numai de ceea ce socotim noi că ni se potrivește, atunci vom rămîne să semănăm mai departe cu starea aceea bătrînă care a refuzat să primească un mare număr de luminări albe, sub cuvînt că luminările albe sînt ale catolicilor, ortodocșii folosind numai din cele galbene. Bătrîna stareță n-avea luminări galbene, dar prefera să nu aibă deloc lumină în biserică decît să calce o prescripție, nedîndu-și seama că în toată povestea asta lumina contează, nu culoarea luminărilor.”

Din toate fragmentele acestea refacec imaginea vie a unei vieți despre care se poate spune că este cu adevărat regală. Dar nu în felul vieților de împărați și de regi din povești. Dimpotrivă, viața Regelui Mihai este a omului care a învățat foarte repede să renunțe la el însuși, pentru a pune pe primul plan valorile celor pe care trebuie să-i reprezinte. Ceea ce ne impresionează înainte de toate în **Convorbirile** consemnate de Mircea Ciobanu e tocmai spaima omului în fața vorbelor mari, discreția, capacitatea cu totul ieșită din comun de a ține seama de măsura tuturor lucrurilor („E bine să ai o rezervă de înțelegere pentru fiecare om”, spune Regele la un moment

dat). De aceea, pentru Regele Mihai, modul cel mai sigur de a proba mediocritatea, reaua-credință sau nesinceritatea cuiva e de a spune despre el că vorbește mult. Chiar în propriul enunț există întotdeauna o frînă discretă și ori de cîte ori în cîntarul atît de bine reglat al propriei elocințe ne-am aștepta la cel mai mic semn de exces, echilibrul e restabilit prin miraculoasa formulă „În fine”: „Cînd un om vorbește în numele său este ceva mai atent la conținutul cuvintelor lui, or Groza nu a fost decît un actor într-o piesă fabricată de alții. Continui să cred că el nu știa decît un foarte mic fragment din această piesă. Restul îi scăpa. El s-a mulțumit cu un rol foarte neconvenabil, dacă judecăm urmările guvernării lui. În fine”. Pînă și cele mai mari decepții (și în definitiv aproape întreaga biografie a Regelui Mihai poate fi privită ca un șir de decepții) sînt ținute sub semnul discreției și comprimate de înțelepciunea acestui „În fine” purificator.

Există totuși două subiecte despre care atunci cînd vine vorba, lucrurile sînt spuse fără prea multe menajamente, căci și răbdarea regilor își are marginile ei. Aceste două subiecte sînt nenorocirile provocate cu bună-știință de dictatura comunistă („Ranga este unealta preferată a comunismului.”) și atitudinea Occidentului față de România și, în general, față de țările din Răsărit: „Într-o zi, prin 1960 cred, în fața unui auditoriu dispus să asculte adevărul, am citit aceste cuvinte: «Indecizia și compromisiunile și lipsa de curaj moral ne-au dus la sclavie și pe mulți, din altele țări, la comunism. Ca să nu stricăm buna dispoziție a cîtorva persoane, am abandonat peste 700 000 000 de oameni în spatele cortinei de fier și de bambus. Nu ne hotărîm să facem ceva pentru redresarea situației prezente, pentru că ne temem să nu cheltuim prea mult, în care timp lăsăm milioane de oameni să fie omorîți în cîmpul de sclavie, iar noi avem pace materială și confort. Am

auzit vorbindu-se despre trădare. Astăzi, cel mai grav act de trădare este să închidem ochii în fața factorilor brutalității și, în fața adevărului pe care nu vrem să-l vedem. Hrușciov vrea să ia toată lumea și noi vrem pace. Dorința cui este mai puternică? Cine va birui? Eu vin dintr-o țară cu peste douăzeci de milioane de români, ținută cu forța în spatele Cortinei de Fier... Asta s-ar putea repeta și cu alți oameni și cu alte țări, care acum își inchipuie că au libertate. Ceea ce s-a întîmplat cu țara mea s-ar putea întîmpla cu oricare altă țară. Atîta timp cît mințim și punem minciuna deasupra tuturor valorilor, este exact ceea ce ar trebui să ni se întîmple». După ce am terminat de citit, s-a făcut tăcere în sală. Din cînd în cînd îmi aduc aminte de aceste cuvinte. Poate că ele s-ar fi pierdut dacă ascultătorii ar fi aplaudat...”

Să ne mai mire faptul că Regele Mihai s-a simțit mai bine în apropierea celor de jos, decît lingă marile personaje tenebroase, care trag sforile istoriei? Poate că cele mai emoționante rînduri din **Convorbirile** purtate cu Mircea Ciobanu sînt acelea prilejuite de amintirea aviatorului Udriskî, de la care Regele a învățat să zboare și care după cea dintîi reușită l-a îmbrățișat și l-a sărutat. „Asta nu se uită, nu mai eram decît niște oameni care se bucură...”, observă Regele Mihai și are perfectă dreptate. De aceea, parafrazîndu-l, se poate spune că deși împrejurările vieții l-au obligat să trăiască în felul unei făpturi obișnuite (a fost crescător de păsări și cultivator de legume în Anglia, pilot de încercare și tehnician electronist în Elveția, agent de bursă la New York, Mihai n-a încetat niciodată să se poarte în felul unui rege, oriunde s-ar fi aflat. Și asta într-o vreme în care atîția duc viața unor regi, gîndind și comportîndu-se cu aroganța ultimului om de pe lume.

Florin Manolescu

dictionarul amorului

Jeux d'amour

Despre poezia de dragoste a elegiacilor latini s-au făcut observații pătrunzătoare, printre care și aceea că ei, elegiacii, inițiază lirismul ciclic, romanul de iubire, într-un cadru de realism psihologic limitat, lipsit de ecouri existențiale.

Propertiu, bunăoară, închină multe din elegiile sale Cynthiei, femeie adorată pentru darurile ei fizice („cea mai de preț făptură”), capricioasă însă și avînd o pasiune exagerată pentru „dichiseli” și „sulemeneli”. Indrăgostit, poetul e amețit de chipul iubitei pe care o surprinde dormind: „Ci, ameteala, simțul nu mi-l lua deplin... / Domol de tot m-apropiu de Cynthia-adormită, / Domol stau lingă patu-i — deși dus de ispită, / De marea mea iubire, de flacăra din vin, // Lui Cupidon și Bacchus le-aș fi căzut drept pradă, / Aș fi trecut o mină sub capu-i adormit / Să-i fur așa-n neștire sărutu-i aiurit, / Aș fi atins cu buza-mi, ușor sîn ca de zăpadă...” **Somnul Cynthiei**, I, 3; toate traducerile de față aparțin lui Petre Stati). Deși face apologia „amorului nud”, poetul se arată mai degrabă reținut, evaziv, cenzurîndu-și

instinctul din prudență și reducînd trăirea la contemplația pură: „Dar nu voiam să tulbur pe draga mea din somn, / Temindu-mă de cearta-i, de cruda ei minie... / Priveam, tăcut, la dînsa, ca Argus pe cîmpie / Sub ochiul cărui Io cu trup schimbat pășea” (**Idem**). Mai patetic și mai exaltat, Tibul cîntă, într-una din elegii, mult așteptata întrevedere cu „doamna vieții” sale: „Dulce e s-auzi din patu-ți șuierul de vînt păgîn / Cînd pe doamna vieții tale ai s-o ții la tînră sîn, / Ori să dormi fără de teamă cînd iernatice șuvoaie / Răpăle pe-acoperișuri, grele picături de ploaie...” (**Mulțumirea de sine**, I, 1). Dedicată tot Deliei, căreia poetul i se jeluiește adesea, elegia pare mai degrabă un fragment mitologic decît o poezie de dragoste. Imaginația o ia înaintea sentimentului și rar se întîmplă ca poetul să revină la realitate; cînd se întîmplă acest lucru mintea i se umple de gînduri sumbre: „De ești, Delia, aproape astea nu le iau în seamă, / Iar cînd clipa cea din urmă pentru mine va veni, / Mult aș vrea să-mi stai alături, lînced să te pot privi, / Și să te cuprind prin moarte cu o mină-nfrigurată.

// Mă vei plînge lung, iubită, donă pieptu-ți încă n-are / Ferecări de fier; de piatră nu e inima ta mare. / De la îngroparea-mi nimeni, nici un tînr, nici o fată / Să nu plece decît fața de de o lacrimă udată...” (**Idem**). Iuvenal, mai radical, elogiază o feminitate abstractă, nepervertită, ușor virilizată ce aduce mai mult a personaj mitologic: Castitatea; elogiul are aici mai ales un sens social și vizează discreditarea femeii lascive, cu apucături „orientale”: „Nu asemenea cu tine, Cynthie sau Lesbie, / Ce la moartea unei vrăbii ți-ai roșit clar ochisorii, / Ea își alăpta la sîn-u-i, plini de vlagă-n ei feciorii, / Uneori mai-fioroasă decît aprigu-i bărbat / Ce, în loc de altă hrană doar cu gîndul s-a-ndopat” (**Castitatea**, VI, 1—20).

Spre a ne opri doar la aceste trei exemple, e de observat că din toate poeziile frenezia și extazul erotic, atît de frecvente în **Cîntarea cîntărilor**, lipsesc cu desăvîrșire. Agitația simțurilor și pasiunea dezlănțuită se reduc la niște cochete **jeux d'amour** în care interesantă rămîne o anumită doză de ingenuitate. Mai mult decît pudibonderie, e la acești poeți o naivitate sinceră; ei privesc dragostea nu ca act erotic (deși o imaginează astfel chiar cu ostentație uneori), ci ca pe un joc galant, ca pe o îndeletnicire civilă. Cînd nu degenerază în elogiul adus iubirii frivole, poezia acestor elegiaci imaginează o altă ideală care sfîrșește încă în decepție. Prejudicata și naivitatea merg mină-n mină și nu e de mirare că aproape toți elegiacii se plîng de eșec, acuzînd infidelitatea femeii. Astfel de manifestări se reduc actul erotic la trăirea lui imaginară au

o explicație psihologică, fiind produsul unei mentalități. E aici un joc, nu o invocație. Sentimentul se mișcă într-un cadru epic, nu liric, fiindcă interesează întîi de toate inscenarea, curtoazia, ritualul. Totul ia forma măștii, a deglîzării ce amintește intrucitva de poezia coșbuciană; ingeniozitatea ia locul pasiunii. E în aceste elegii ceremonioase un amestec de simplitate arcahică de „dulce stil” dar și de joc convențional ce va deveni mai tîrziu o trăsătură a poeziei toscane. Protecția în mitologic, generalizarea sentimentului și absența reflexivității dau poeziei latine o notă de inadecvare la realitate, de inactualitate și deci de gratuitate.

Prejudicata psihologică naște la rîndul ei și o prejudecată etică: în majoritatea elegiilor sînt acuzate vehement frivolitatea femeii, cameleonismul, imoralitatea, Elegia ia drumul satirei, suferința intimă devine năpastă generală. Ca și în cazul dintîi, eșecul nu e asumat și trăit ca atare, ci generalizat și deturnat înspre un sens etic. Autorii acestor satire, de astă dată, nu se implică în suferință, ci își explică reacția. Disertația asupra iubirii se preface în „bîrfă” sentimentală. De altfel, literatura latină e plină de tratate (**De senectute**, **De amicitia**, ale lui Cicero, **De consolatione** al lui Seneca, **De pulchro et apto** al lui Augustin, **Ars amandi** al lui Ovidiu etc.) care dovedesc mai degrabă impasul imaginației erotice.

Radu G. Teșosu

ioana diaconescu

În timpul din urmă

În timpul din urmă
Lumina trece
Cum numai fugara ei clipă
Și umbra se-nținse
Și-amar mă duru
Cu-o străfulgerare fierbinte.
Ascunsă sub gheață
Dreptatea născu
Pui morți, răsuciți, către lună
Așa încit lumea
Nedreaptă păru
Acum și pentru totdeauna.

Un decor

Pe cît de înaltă era frunza
Pe atît lumina din ea prefăcea în cenușă
Iarba din jur.
O pată neagră pe pămîntul negru.
O pată umedă, rotundă, de singe,
refugiindu-se însetată
În interiorul pămîntului.
Și acolo, în inima lui
Se auzi deodată o voce subțire
Ce parcă cerea ajutor.
Pămîntul creștea și coaja lui groasă
Nu mai părea decit un decor.

Pur

Un țărnire frînt pe brațe de mare,
Imperii de alge cătînd împrejur,
Lumina feroce încercînd să-nconjoare
Puțina mireasmă și aerul pur.

Popoare de glasuri se sting și nu văd
Obrazele celor ce sîrîgă,
Văd stele căzute arzînd și-i prăpăd
Și lumile-s toate-n derivă.

M-ajunge din urmă un val și pe loc
Încerc să mă-ntorc într-o lume
În care mișcarea dă umbre de foc
Acestor lumini înghețate.

Lumină-ntr-o parte, întinerie în alta
Și focul și umbră, ghețar în lumină.
Ci unde să caut lumea, înalta
Pe care-o știam fără vină ?

Năluca

Ah tu disperată, fierbinte lumină
Mă chemi către tine
Cu îndurerare
Așa încit mai visai o dată
Iubirea cea mare.
Dar ce hohot de ris auzii
Încit mi se ridică părul măciucă ;
Nici morților în morminte nu le-aș dori,
Timpul din urmă al meu, năluca !

Apus

Mă cheamă pe-o gană de nor
Însingurarea, Pe mările ei să naufragiez.
Cu miinile prinse în plasa amurgului
Singerez.
Și palmele roșii, întoarse în sus
Par poleite de soare ce scapătă
Mă pierd în marea acestui apus
Ce nu-mi cere vamă nici camătă.

Uitarea de sine

Alungă-mă, repede, bolgie a infernului.
Mă atrage nebunește sclipătul tău.
Închideți-mi ochii să nu mai văd
Negrul sclipitor și ateu.

Alungă-mă, clipă nebună și clară
În care m-aș pierde de mine.
Pe lume stă gata să piară
Uitarea de sine.
De mult n-am văzut, n-am simțit un
virtuej

Funcbru, ce vrea să m-atragă
Alungă-mă, repede, bolgie a infernului.
Tu, nimănuia dragă !

Din mările reci

Mă coboram pe mări alunecînd.
În urma mea, zeci de obiecte pierdute.
(De mult cred într-un suflet al
obiectelor).
Abia atunci am simțit străfulgerarea :
Nimic nu mai era de făcut.

Oa lingă om, obiect lingă obiect
Și aceste mări așteptînd în liniște
Cuprinsul lor de-odinioară.
Toate sînt la locul lor
Într-o dezordine firească.
Nu mai disper, semnul știut
Nu-l mai fac.
În nesupunerea mea ascult.
Aștept întimplări petrecute de mult
și știu

Totul. De pe acum.
Din mările reci se ridică
Banchize. Polul nord încărcat de
ghețuri

E aici, lingă mine.
În urma mea, zeci de obiecte
Stau în liniște, ordonate de însăși
Sufletul lor. Frigul urcă în noi,
Precum odinioară seva în arbori.

Două părți de lume

În oglinda spartă
Chipul meu modificat
Obrazul tăiat în două
De-o cicatrice foarte vizibilă.
O pulbere albă îmi acoperă
Chipul. Închid ochii.
Acest fard se întinde bine,
Bine de tot.
Îmi pătrunde în pori, îl simt
Încăcios, gata-gata
Să mă sufoc.
Masca e gata.
Cicatricea foarte vizibilă
Îmi despice obrazul imaculat
În două jumătăți,
Două părți de lume.

CĂRȚILE SĂPTĂMÎNII

Adrian Marino BIOGRAFIA IDEII DE LITERATURĂ Ed. Dacia

Primul volum al unei vaste lucrări ce continuă și completează fundamentala *Hermeneutică a ideii de literatură* apărută în 1987, cartea de acum a d-lui Adrian Marino reprezintă un eveniment editorial, nu doar pentru spațiul autohton dar — îndrăznesc să spun — pentru spațiul european, dat fiind că o asemenea sinteză istorică nu are, după știința mea, precedent în alte literaturi. De departe cel mai cunoscut teoretician român al literaturii, dl. Adrian Marino — care, în treacăt fie zis, nu e nici academician (sînt alții cu o operă infinit minoră în raport cu a domniei sale) și nici profesor universitar — își construiește cărămidă cu cărămidă un proiect personal, riguros gîndit, în care erudiția copleșitoare și puterea nu mai puțin rară de a ordona sintetic mari suprafețe ale cunoașterii se aliază armonios cu știința de a „vedea” idei și arta de a le pune în pagină cu toată claritatea. Acest prim volum oferă „biografia” a ceea ce autorul a definit anterior prin „ideea de literatură” din cele mai vechi timpuri pînă în veacul al XVII-lea inclusiv, adică în termenii consacrați istoriografice, din Anti-

chitate, prin Evul mediu, Renaștere, Umanism și Clasicism, pînă la Baroc. Ceea ce impresionează în primă instanță în excursul istoric și teoretic al d-lui Marino este acoperirea desăvîrșită a domeniului, respectiv a problemei în discuție, cu analiza minuțioasă și interpretarea adecvată a fiecărei „clipe” din „biografia” ideii de literatură precum și sistematizarea materiei într-un fel care conjugă linia diacronică, reconstitutivă, cu linia sincronă, relaționistă, astfel încît cititorul să aibă mereu sub ochi cutare sau cutare moment al respectivei biografii și, totodată, ecoul acestuia în conștiința contemporană, mai drept spus în structura de azi a ideii de literatură. Fără îndoială, asupra cărții d-lui Adrian Marino revista noastră va reveni pe larg, însemnarea aceasta neavînd decit rostul de a semnaliza apariția ei ca pe un eveniment.

Elena Lupescu MEMORII Ed. Jurnal de București

Reproduse din revista „Realitatea”, numărul 5 din 1927, „memoriile” Elenei Lupescu, celebra iubită a regelui Carol al II-lea, sînt o spovedanie tristă și suspect de lucidă, romănțioasă pe alocuri, resemnată alteori, despre sine, despre partener și, mai ales, despre o relație amoroasă care a avut parte, la data consumării ei, de cele mai senzaționaliste ecouri în presa vremii și în conștiința contemporanilor. „Romăncea cu părul roșu” pentru care Prințul a părăsit tronul, familia, țara, ne pare din propriile-i măturisiri a nu fi mai mult decit o îndrăgostită, pe cît de sigură de sentimentele ei, pe atît de dispusă să-și sacrifice fericirea de dragul fericirii celui iubit. Această mentalitate — tipic romănțioasă — e cenzurată deseori în cuprinsul „memoriilor” de o anume conștiință a relativității.

ții, de un anume bun simț al limitelor ce nu pot fi depășite și chiar de un anume spirit critic la adresa relațiilor politice și a politicianilor care, în țară, au folosit povestea de dragoste a prințului Carol ca pretext pentru îndepărtarea lui de la trebile politice ale nației. Sigur că înainte de toate și poate că în exclusivitate interesul acestor „memorii” e unul strict de document afectiv al unei femei care, vrînd-nevrînd a jucat un anume rol în viața politică a României interbelice.

Mircea Deac PRĂPASTIA Ed. Omegapres

Cunoscutul istoric de artă continuă să cocheteze cu literatura beletristică, publicînd recent o a treia carte de proză (după *Nimfa de argint* — 1988 și *Pendula nu merge înapoi* — 1990), de data asta un roman de acțiune, cu pretext gazetăresc cu o turnură detectivistă, interesant mai puțin prin epic — destul de banal și la limita concesiilor de gust îndoicnic — și mai mult prin scriitură, autorul făcîndu-și, cum se spune, mîna de prozator și izbutînd să pună fluent și artistic în pagină narativă relatarea și dialogul, descripția și observația de comportament. Dincolo deci de semantica romanului, remarcabilă e frazarea lui. S-ar putea spune că, în pofida subiectului epic ce evocă lumea artelor vizuale, scriitura e mai convîngătoare în chiar direcția vizualității, o scriitură evasifilmică, un fel de scenariu lărgit și detaliat. Modelul îndepărtat al lui Mircea Deac în acest roman pare să fi fost Anton Holban, dintr-un roman al căruia preia o situație dilematică, o interogație nedumerită legată de un accident, căderea într-o grotă a unui personaj (de unde și titlul). Frază scurtă, alertă, alternînd cu d'aloguri dese asigură romanului „priza” la lectură, ceea ce nu e puțin lucru, fără a fi însă prea mult.

Mircea Moga

Biografie și biografism

Invitația unor esești la o curiozitate „dincolo de operă” aparține, dacă ne gândim că opera exprimă cel mai bine personalitatea creatoare, fragilitatea comentariului speculativ, neîncrezător în ce spune condeiul și șantierul de creație. Deși nu negăm acestui gen de comentariu resurse de vibrație emotivă, se cade pusă că nici nu credem în șansa lui de a încita la altceva decât la insistențe neferice. Șiruri de cuvinte despre aspecte intime de existență cu ce anume ajută la explicarea artei? Se constată ecoul deprămirilor sau împlinirilor personale, dar receptarea concurează în cazul cel mai fericit viața prozaică și, numai ocolit, pasiunile scriitorului, sensibilitățile răscolite, convingerile confirmate sau infirmate de evenimente.

Spațiul prea amplu acordat biografismului cancanier înseamnă retragere, ca să nu spunem dezertare de la obligația investigării spațiului expresiv, valorilor estetice, răspunsului dat de relația dintre metaforă și idee, dintre ficțiune și dimensiunea istorică. În afara comunicării obsesiilor ce traversează opera, prețul acordat obiceiurilor, gesturilor autoricești, evaziunii pe tărîmuri curioase, ușor de exploatat, mărturisește o mare sete de eroare, căci ratifică detalii marginale, conferă efemerului un interes nemeritat. Asociat cu fragmentarul, dacă nu trivialul.

Locul făcut materialului memorialistic este la rîndu-i nu o dată, deplasat spre senzaționalul derizoriu dacă în loc de precizări majore sînt desprinse din context amănunte și apoi făcute să circule paralel și prioritar față de curentul rostirii literare propriu-zise.

De aceea nu sînt dintre cei care se dau în vînt după spectacolul biografic. Integrarea biograficului în opera de artă poate fi de oarecare folos doar cîteodată. Cum însă cel mai adesea chestiunea invită la tot felul de speculații, cred că este de preferat să ocolim prezumțiile furnizate de atestări discutabile în favoarea analizelor cu perfectă acoperire faptică și valorică.

Rezerva aceasta — poate prea tranșant formulată — riscă să pară de neînțeles dacă ținem seama de argumentele contrare. Nu le ignor, însă rămîn la părerea că relația creator-mediu este extrem de complexă și nu are sens să o examinăm simplificînd termenii. În fond, manualele școlare oferă atîtea hibride asocieri între evenimente de ordin divers încît pare aproape neverosimil să crezi că mașina cu aburi a fost inventată de cineva gutunărit în căutare de noi remedii! Nai-vitatea prezidează atotputernică și deru-

tantă cînd descoperă sau instituie alianțe între aspecte foarte disparate.

Simțul preciziei îmi interzice să promiscuozitate „revelațiile” colectoare de recipise de plată, inscripții notariale sau cancanuri, poate amuzante în ordine anecdotică, însă perfect inutile pentru întuirea fizionomiei unei personalități. Farmecul acesteia, coloritul ei în ansamblul literar al epocii nu rezidă în onoarea de a fi cumpărat cîndva un scriu, de a fi suferit de pojar sau de a-și fi adus tributul la combaterea dăunătorilor... Optica dispusă să se lase influențată cu argumente de acest tip rămîne precară și, pe undeva, comică. Cazul lui G. Bogdan-Duică făcînd mereu caz de tot și-ur de fleacuri este, în această privință, foarte instructiv. Repet, din amănunte negliabile, nici o informație n-a adăugat adevăruri noi interpretărilor preocupate să rețină semnificații.

Amploarea fondului editorial cu profil biografic a produs, după cîte știm, prea puține lucrări notabile, iar constatarea este de natură să pună pe gînduri. Căci dincolo de orice obiecții e de controlat dacă deficiența nu se datorează inadecvării metodologice. Reconstituirea de trăiri, de peripecii, referirile la ocupații și la coincidențe între încercările vieții și cele ale redării ei estetice nu exprimă altceva decât seducția pe care o exercită mișcarea externă asupra celei interne, concomitente cu ea. Uneori această mișcare externă înlesnește — doar atît — convertirea ei în impuls sufleteș. Altele n-are nici un ecou, nu indică nimic și oricît ar utiliza biografii datele și precizările ce le sînt familiare, elementele definitorii întîrzie să se producă. Admit că domeniul dispune de cîteva realizări remarcabile, printre acestea putîndu-se cita cartea lui Friedrich Gundolf despre Goethe. Țin să remarc totuși că și o asemenea scriere abundă în exagerări și conturează, la rîndu ei, fără vreun folos major slăbiciuni omenești din jocul cărora nu întrezărim mai limpede și mai acut nici chipul marelui artist și cu atît mai puțin conturul întinsei lui activități.

Cine depășește afirmațiile nefondate are răgazul să se bucure de calitățile investigațiilor depuse de Gundolf. Dacă face credit celor dinții va păstra imaginea unui Goethe congenital mistic și tot congenital apatrid. Dubioase calificative pentru un scriitor leșit foarte adesea „în arenă”, cu un înalt sentiment al poziției artistului față de vicile sociale și de moravurile timpului. Dacă micile mizerii se grupează straniu, mai repede decît realizările, iar coliziunile sentimentale umbresc dezbaterile de idei, de vină mai este și atenția acordată spiritului frivol,

reflex al vieții de curte, în nici un caz componentă a umanității germane din veacul al XVIII-lea. Goethe — libertinul, iată un lucru care nu interesează cînd discuția substanțializează impulsurile faustice.

Abstracție făcînd de alte insuficiențe ale „biografismului”, nu văd cum tratează el corelația dintre trăirile primare și cele mediate de cultură. Pregătirea unui artist, filosofia lui în înțelesul de viziune au o față luminată și alta obscură, întoarsă spre disponibilități tainute. N-ar trebui confruntate, lămurite sistematic? Stăruința pe care o propun exclude, se înțelege, analizele greoaie, terne de care nu ne-au scutit, din păcate, exegeți minuțioși de „vieți” și apoi de „opere”, în ale căror enunțuri clarificările și clasificările insistente întunecă orice plăcere de comuniune.

La obicei, deci, biografia n-ar fi decît o treaptă spre spiritul invizibil și totuși alit de prezent al creatorului. Facultatea ei s-ar reduce la preludarea formării spirituale, singura vrednică de atenție, demnă de instinctul critic. Ea seamănă cu placajul îndărătul cărui se înalță ipotezele cele mai plauzibile și se precizează „disciplina”, tehnica de aplicat ca să scoatem la iveală liniamentele operei.

Pledez, prin urmare, pentru distincții orientative. Am observat că biograficul, ca atitudine, privește doar o latură a existenței spirituale și civice și, ca atare, nu întrunește condiția pomenită mai sus. Aici ar fi de făcut o mențiune relativă la zonele subiacente ale muncii literare. Sînt cariere — cum este cea de avocat sau de psihiatru — care marchează într-un fel registrul afectiv și profesional, iar altele fără o deschidere directă la formula genetică a creației. Ca să exemplific mă voi opri la doi autori fără carieră, tocmai pentru că cercetarea lor dă prioritate drumului spre operă. Este vorba de Gustave Flaubert, la noi de E. Lovinescu.

Și într-un caz și în altul simpla trimiteri la o structură interioară spune enorm. Dependența de ea a proiecțiilor ficțiunii flaubertiene este totală și a fost postulată fără rezerve de critică. Pe datele ei esențiale și-a clădit autorul Doam-

nei Bovary opera, acel demers trist dar cît de îndatorat frumosului prin urît al unui om inclinat spre grotesc dintr-o onestitate ultragiată.

Cu Lovinescu lucrurile sînt și mai clare. A funcționat ceva mai puțin de un an ca profesor universitar suplinitor, s-a văzut îndepărtat printr-o procedură în ochii săi deplorabilă (și chiar așa a și fost!), a mai predat limba latină în liceu cîteva vreme, iar ultimii aproape douăzeci și cinci de ani l-a petrecut la masa de scris și în cenaclul pe care l-a animat, probabil ca să compenseze deficitul de contact cu lumea, deopotrivă și de recunoaștere publică.

Comparativ, nu văd vreo deosebire de umoare între Flaubert și Lovinescu, oricît de deosebiți sînt ca har și contribuții. Reputația lor este una sceptică, de îndoielă și control. Bovarici ei înșiși, au aspirat spre solitudine, nu neapărat mizantropică, deoarece pentru ei pornirea plină de simpatie și bunăvoință primea cenzura propriului bovarism, rețușul autorității contrazise.

La Lovinescu acțiunea de cumpănire și de cîntărire a meritului conviețuiește cu literatura. Criticul împins de demonul interior să-și exercite o vocație nu tocmai categorică (mai mult, am impresia, ambițioasă la modul demonstrativ) luptă cu o imperfectă suprapunere între conștiința subiectivă a valorii și imaginea ei ratificată oficial de către contemporani. Ce ar putea să ne spună aici recursul la o biografie săracă și lineară? Adîncul sufletesc este de o mie de ori mai revelator.

Nu vreau să spun că e de preferat să desconsiderăm biografia. Avem nevoie de informații, nu despuilate de aura lor secretă, de intimitatea care le lămurește circumstanțial. Dar numai de informații-cheie, cu acces la fondul lucrurilor, la experiențele intensive și nu la cele accesorii, trecătoare! Adevărata lor pondere rezultă cînd știm să trecem peste mecanica diurnă, peste cotidianul rutinier, monoton. Mă gîndesc că un exemplu strălucit de ceea ce nu e act apologetic (și nici finalitate comemorativă) ne-a dat însuși Lovinescu scriind biografia lui Titu Maiorescu. Cele două volume întesec să compună un portret psihologic al cărturarului și omului de acțiune și numai în subsidiar să-l reconstituie biografia. Lovinescu a pus în mod firesc accentul pe atmosfera în care a crescut și a fost educat Maiorescu, deducînd de aci coordonatele temperamentului. Unidimensionalitatea biografică se vede înlocuită în mod oportun cu transferarea evocării pe plan doctrinar, sociologic, istoric-geografic. Drept urmare omul reverberînd odată cu pasiunea investită în inițiative, elocința și emoția ce n-au lipsit nici profesorului nici animatorului și cu atît mai puțin oratorului monden sau pedagogului.

Teșită dintr-o credință liberă de exagerări, biografia lui Lovinescu este practic o monografie. Amplă, purificatoare, intransigentă. Impunătoare global, chiar dacă cu inegalități de traseu, ea nu vizează insul ci talentele lui, le pune sub lupă și le justifică. Comentariul n-are ton arheologic, trezește curiozitatea, implicîndu-ne. În relația biografie-operă, relație niciodată neutră, nu avem ce face cu textele care consemnează în loc să dirijeze amănuntele. Exemplul lui Lovinescu propune un model, dar un model înimitabil, de care se cuvine să ne delimităm ca să sperăm că vreodată îl vom vedea depășit.

Henri Zalis

solilocvii

Locuri comune sau despre subvenționarea opoziției

d. cîteva numere deia, rubrica de „bridge” care încheia acest săptămînal nu mai există. Maestrul jocului cu mărgele de sticlă care o mosea a declarat, credibil și ritos, că descrierea mecanicii jocului pare, de-acum, epuizată și că de-acum înainte totul ar fi doar repetare. Admitînd iustetea motivației ulicene, nu poate totuși să nu te înfioreze gîndul că presupusa itera-tivitate s-ar putea să nu aparțină nu-mai săptămînalei ogîndiri retorice ci însăși, ba chiar în primul rînd, realității ogîndite. Sau, cu alte cuvinte, poate că nu atît reflectarea riscă să devină obositor-repetitivă din pricina aproape-epuizării obiectului investigat, cît pur și simplu realitatea către care privește e, sau începe să devină repetitivă, anostă, banală, cu jocurile deja făcute, dar făcute într-un mod lipsit și de atractivitate și de surprize. Incepe, adică, să repete o altă realitate, prea bine știută. La limită, totul se rezumă poate la constatarea stupidă că nimeni renunțării s-ar putea să se aple în deziluzia din ce în ce mai accentuată a celui care descoperă că acolo unde crezuse a fi un ioc al minților celor mai

ascuțite nu e, iată, decît un biet „papa-prostu” pentru jumătate-oligo-freni. Ori, ce fel de tactici savante mai rămîn de descris în cazul unui asemenea ioc?

X

O săptămînă mai tîrziu, din sumarul „Luceafărului” dispărea o altă rubrică: „poate că pentru simetrie, cea care-l deschidea: „chenarul” lui Dan C. Mihăilescu. Motivația afisată? Pare și de data aceasta la fel de coerentă, tinînd parcă de aceeași „satietațe”. La ce bun să vorbești în pustiu? Pînă la urmă le saturi. La ce bun să scormonești prin gunoier moral al semenilor? Pînă la urmă ti se face silă chiar și de tine însuți.

X

Vreme de peste un an, aceste două rubrici au fost primele pe care sub-semnatul le căuta mai întii de toate în prezenta revistă. Și totuși, în dispariția lor subită (și poate că mai ales în concomitența acestei dispariții) se pot citi, dacă vrei cu dinadinsul, și semne mai puțin limpezi, deloc coerente.

În același număr în care Dan C. Mihăilescu semna necrologul „chenarului” său, în josul-dreapta al aceleiași pagini apărea un simplu anunț a cărui idee de bază se rezumă la subvenționarea, de acum înainte, a unor reviste literare, între care și „Luceafărul”, de către... Stat. Lucru dorit și cerut insistenț în ultima vreme de numeroase voci. Ceva normal, în firea lucrurilor. Dar care, din momentul înfaptuirii sale, ridică totuși o serie de întrebări legate de... o minimă deontologie profesională. Cum adică, într-o revistă dependentă material de stat (care va să zică de guvern, parlament, președintie), să mai poată apărea articole critice la adresa, eventual, tocmai a acestor instituiții?

Ei bine, da. Un „da” sprijinit pe cel puțin două argumente. Mai întii, acela binecunoscut și deja vehiculat (cel puțin în faza inițială, imediat post-ceausistă și pre-electorală), pînă și de actualii guvernanti: chiar dacă n-ar exista o opoziție, puterea ar trebui s-o inventeze, pentru bunul, rotundul mers al lucrurilor. Nu pluripartitismul ca atare, idee care duce, bine manipulat, la fîrmitare și multiplicare pînă la pierderea importantei, ci existența unei/ unor alternative. E, dacă vreți, o necesară cenzură care împiedică soluțiile radicale.

De aceea este necesar ca puterea (adică instituțiile administrative ale statului la un moment dat), să simuleze, să hrănească, să dorească o opoziție cît mai puternică, mai coerentă mai eficientă. Căci, cu cît opoziția va fi mai puternică, cu atît puterea va fi silită să adopte soluții mai puțin aleatorii, mai apropiate de constructul adecvat, va fi mai puțin de capul ei.

Cel de-al doilea argument care se poate aduce, restrînge sfera la specificitatea poziției și atitudinii scriitorului. Statul trebuie să subvenționeze puțin vandabilele reviste literare, iar scriitorii nu trebuie să manifeste nici o

sfială în a avea atitudini critice, pentru simplul motiv că opoziția literaturii este singura opoziție dezinteresată. Evident, cel puțin acum, la începutul drumului către democrație, mulți pot să aibă o anumită culoare politică. Dar totuși, majoritățile lor, partizanatul le este străin, sau chiar simpla simpatie pentru o anumită partidă. De aceea, în principiu, atunci cînd adoptă o atitudine critică față de Putere, scriitorul nu poate fi suspectat, nici că asemenea liderului unui partid de opoziție, ar vrea, în ultimă analiză, să ia locul celui aflat la cîrmă (vi-l închipuiți pe Dan C. Mihăilescu dorindu-și fotoliul de purtător de cuvînt al guvernului, sau pe L. Ulici pe acela de șef vizibil al S.R.I.-ului?), nici că, asemenea ziaristului independent, ar vrea, vezi, bine, să-și vindă ca lumea jurnalul (cele literare avînd, din capul locului, un tiraj deloc exploziv). Așa că, atunci cînd deschide gura, el nu o face decît pentru că are, într-adevăr, ceva de spus. Și cum să nu te intereseze ce vrea să zică unul ce nu are nici un mobil ascuns!

X

Să facem, fie pentru o clipă efortul de a închipui imposibilul consens postelectoral dintre PNL, PNT, trandafirul cu pete social-democrate și, din păcate, chiar PUNR-ul. Cine, dacă nu Laurențiu Ulici și Dan C. Mihăilescu ar trebui să-și reinventeze, rapid, chenarul cioranian și eboșa borgesiană?

Mihail Oprea

MANUSCRISUL

Papi era o pisică deosebită, care vorbea și înțelegea numai românește. Ca de fiecare dată când Eleonor îi spunea ceva despre Andrei Zamfir, ea întoarse capul, căutându-l acolo unde-l știa aproape totdeauna la sfârșitul zilei și unde nu avea dreptul să se cuibărească: în colțul salonului, înghesuit între perete și biroul îngust, încărcat cu hirtii.

Andrei Zamfir pretindea că felina degenerată, căreia îi recunoștea totuși o anumită frumusețe și prezență de spirit, îl confunda constant cu portretul bizantino-suprerealist agățat chiar deasupra scaunului din spatele biroului.

Portretul asexuat în culori întunecate și încadrat de mîntuială, era darul pictorului Nistor, individ eteric, singuratic și ghinionist, care-și plătea chiria cu tablouri, cumpăra pe nimic terenuri virgine în nordul Canadei și stătea de zece ani cu valizele pregătite pentru o călătorie fără întoarcere în Italia.

Papi intrase în casă în aceeași zi cu portretul, culeasă de pe stradă de Eleonor, un ghemotoc gri, flocoș, cu câteva pete albe, care a căzut imediat într-un somn profund în mijlocul pinzei întinsă pe parchet pentru calculele cuvenite încorporării unui cadru din te miri ce.

Surprins de atîta indolență, Andrei Zamfir o expediase cu o lovitură lejeră de picior în celălalt capăt al salonului. Eleonor protestase cu lacrimi în ochi și Nistor vorbise o jumătate de oră, pe același ton molcom, despre fauna diversă și bizară pentru un european descoperită într-unul din prospectele ce însoțeau actul de cumpărare al unuia dintre terenurile lui deocamdată accesibile numai pe hartă.

Într-un efort de conciliere, odată cadrul terminat, Andrei Zamfir o înhățase pe Papi din brațele lui Eleonor pentru a o depune cu blindețe exact pe feasta țuguiață a portretului, invitînd-o evident să-și reia somnul. Avea să fie, desigur, prea tirziu.

— Nistor și-a cumpărat o vacă, spuse Andrei Zamfir, încercînd să-și ferrească privirea de privirea filtrată a lui Papi.

— Și-a cumpărat, ce? nu înțelege Eleonor.

— Și-a cumpărat o vacă. O ține undeva, la o fermă. Se duce în fiecare sîmbătă la ea și se uită în ochii ei...

— Nu mai pleacă în Italia?

— Acum că are vacă...

Îl găsisse pe Nistor așteptîndu-l, la prima oră a dimineții, în ușa editurii. Pentru că avea o teamă cumplită de hoți și nici o încredere în lacătele și lanțurile care se găseau în comerț, urcase ca de obicei cu bicicleta pînă la etajul trei. Era o creație personală, încropită din câteva biciclete uzate, culese din lăzile de gunoi ale cartierelor bogate, la vederea căreia, factorul poștal — înalt, blonziu, aproape spelb, cu pantaloni albaștri și scurți de uniformă, apărut la capătul culoarului — lansase o exclamație în dialectul francez local ce-ar fi putut exprima la fel de bine o adîncă uimire cît și o sinceră nedumerire.

— Ieri a fost o crimă în cartier, spuse Nistor intrînd și proptind bicicleta de biblioteca din hol.

De lîngă birou, Andrei Zamfir se răsucise, invitîndu-l fără cuvinte să-și deplaseze bicicleta de lîngă biblioteca zgîriată în vizitele precedente. Manevrînd-o cu multe gesturi stîngace și abandonînd-o între două scaune trase pe mijlocul holului, Nistor profitase să facă un scurt rezumat al ipotezelor care circulau în cartier în legătură cu crima din urmă cu o zi.

Pornind de la opiniile unuia și aluia, majoritatea mici comercianți aidoma bătrînului armean știrb, a cărui fotografie se lăfăia pe prima pagină a ziarelor de scandal, pe care-i vizitase, ca de fiecare dată cînd părăsea șevaletul pentru, cum zicea el, a-și „aminti că murea din ce în ce mai mult la Montreal”, Nistor părea să fi ajuns la concluzia că era vorba de o crimă pasională.

— Chestia cu drogurile e pentru prostime, spuse el categoric, împingîndu-și în sus, cu latul palmei, mustața stufoasă ce-i căzuse peste buza de sus. Femeia în roșu, trebuie s-o știi, ți-a fost vecină, m-am interesat, s-a mutat ieri dimineață pe la ora zece — crima a avut loc pe la ora nouă! —, a plătit chiria pe trei luni, cum scrie la contract și a plecat într-o direcție necunoscută, toată strada a văzut-o cocoțată în mașină, cu rochia fluturînd...

— A fugit, îndrăznise Andrei Zamfir să sugereze.

— Nu! retezase Nistor scurt. A fost răpîtă, se explicase după o clipă.

— De către criminal...

— Sau de către unul din complicii lui... Dacă ținem seama că victima era un amant de ocazie — alaltăieri noapte a fost văzut pentru prima oară la ea —, varianta a doua este mai plauzibilă, criminalul fiind prea tulburat de eroare petru a-și asuma riscul răpirii în plină zi a unei tîrfulițe oarecare...

Nistor detesta femeile. „Prefer să le pieteze din memorie”, declara el suav, reprimîndu-și hohotul insuportabil de plîns ce-l înecase pentru prima oară în urmă cu zece ani, pe aeroportul Mirabel, cînd femeia ce-i fusese soție și iubită îl privise rece în ochi, anunțîndu-l: „Te-am scăpat de comuniști, dar nu conta pe mine, sînt acum cu alt bărbat, descurcă-te.”

Între a se reîntoarce în România și a se „descurca”, Nistor preferase să se descurce; într-o fracțiune de secundă, în ciuda surprizei și a suferinței, se hotărîse. Impresionată, înainte de a se îndepărta lîngă umărul unui individ care, văzut din spate, îi amintea propria lui siluetă, ea îi străcurase 40 de dolari în buzunarul hainei; exact costul biletului de autobuz pînă la Montreal. O criză de disperare după toate regulile artei, i-ar fi procurat probabil banii necesari pentru a ajunge în Italia, dar nu fusese nicî capabil și nici destul de inspirat.

— Femeile, știi — a mai spus el, alunecînd cu vîrfurile degetelor peste mustața morfosită —, par importante în poveștile de genul ăsta, dar în realitate nu reprezintă decît pete de culoare... Minodora era îmbrăcată tot în roșu cînd m-a abandonat pe aeroport, oribil pentru o blondă spălăcită ca ea, au trecut zece ani și n-am apucat să-i spun...

Era unul din regretele lui profunde, și de fiecare dată cînd, purtat de emoții, i se întîmpla să-l dezvăluie, știa că dacă nu pune capăt discuției în aceeași clipă, va izbucni în plîns.

Recuperîndu-și bicicleta dintre cele două scaune și făcîndu-și loc pe ușă cu mari dificultăți, găsisse totuși puterea să articuleze că-și cumpărase o vacă.

— De necrezut, Andrei, a ridicat el pe neașteptate tonul, mă uit în ochii ei o oră-n șir și nu întoarce capul!...

— Vino și povestește-mi, îl chemase Andrei Zamfir înduioșat.

— Lasă, altă dată, se fisticise Nistor.

— Vii la Print mîine seară?

— Se poate altfel, ritualul...

Andrei Zamfir a tras perdeaua și a privit în stradă. Era un spectacol întreg, felul în care Nistor încăleca pe bicicleta lui bizară: într-o bună zi, îndesat și stîngaci cum era, avea să-și rupă gîtul tot încercînd s-o încalce din mers. De astă dată reușise la a patra încercare, apucînd-o direct de-a latul străzii, prin fața unei mașini.

Eleonor se plictisea. Prinse capul lui Papi în palme și se aplecă șoptindu-i direct în botul umed:

— Tu pricepi, Papi? Nistor o să-și rupă gîtul într-o bună zi...

— Nu te mai copilări, te rog!

Exasperat de dialogul fără noimă al celor doi, Papi se smulse din brațele lui Eleonor și ateriză pe covor. Se întinse leneș, lipindu-și burta de covor și lăbărîndu-și labele ca o cîrliță, pentru ca apoi cu aceeași indolență, să sară pe televizor, să se cuibărească bine și să adoarmă.

— O urăsc spuse Eleonor, nici nu-ți imaginezi cît o urăsc!

Andrei Zamfir se întreba dacă să-i povestească lui sau nu ceea ce i se întîmplase după plecarea lui Nistor. Povestindu-i, ea și-ar fi inchipuit fără nici o îndoială că-și pierduse mințile. Dacă n-ar fi reușit să ducă pînă la capăt relatarea vizitei lui Nistor, ar fi fost el însuși convins că-și pierduse mințile. Sau că, în sfîrșit, era în plină criză a raporturilor lui — și așa deteriorate — cu realitatea.

Aprinzîndu-și o țigară, ridică ochii și se asigură din nou că manuscrisul doctorului Puiu era pe ultimul raft al bibliotecii, acolo unde-l lăsase în urmă cu o seară. De cînd ajunsese acasă nu încetase de fapt să-l privească. Fără să îndrăznească să se smulgă din spatele biroului, unde se ghemuise odată intrat, și să verifice dacă, într-adevăr, copertile de plastic cunoscute, continuau să conțină manuscrisul și nu un teanc de foi albe sau de ziare.

La o jumătate de oră după plecarea lui Nistor, telefonul sunase și un anume Gheorghiu din Toronto — „Gheorghiu din Toronto”, se prezentase —, aflat în vizită la Montreal, îl întrebase dacă are vești despre familia doctorului Puiu, s-a întors în țară sau este încă la Vancouver?

— Este adevărat că l-am văzut pe doctorul Puiu ieri, dar n-am nici o idee...

— Cum l-ați văzut ieri pe doctorul Puiu? făcuse Gheorghiu. A murit acum o lună!

— Am înțeles bine, doctorul Puiu a murit?

— Exact. Un cancer la stomac sau așa ceva. Nu știai?

— L-am văzut ieri, v-am spus! Urmează să treacă zilele astea din nou... E-o glumă, o glumă proastă!

— Domnule, a spus Gheorghiu solemn, nu te cunoșc, nu mă cunoști, dar cu glume din astea nu fac! Doctorul Puiu a murit acum o lună de zile!...

Andrei Zamfir trebuise să accepte, obligat de circumstanțe, că doctorul Puiu murise în realitate în urmă cu o lună de zile de un cancer de stomac sau „de așa ceva”, cum Gheorghiu îi repetase o oră mai tirziu cu aerul că nu ținea să între deocamdată în amănunte.

Gheorghiu era tipul clasic de profesor de provincie îmbătrînit înainte de vreme, pe jumătate chel, prost bărbierit și de o stîngace bunăvoință ce-l păstra într-un permanent balans între ridicol și înduioșător. Fusese profesor de științele naturii într-un orașel din Ardeal și apoi la Casablanca, în Maroc, de unde se refugiase în Canada împreună cu soția unui coleg.

Caractere diametral opuse, dar sintem în relații bune, ne telefonăm de sărbători, ne vedem din cînd în cînd...

Gheorghiu tăcuse învăluit din nou în aerul, că nu ținea să intre în amănunte. Își mutase ochii la vînzoleala străzii (se întîlniseră undeva, pe terasa unui restaurant italian din centrul orașului), oftase pierdut, cu gîndul probabil la eroarea de a fi acceptat să-și împartă destinul cu o femeie al cărui caracter era diametral opus propriului său caracter, și în sfîrșit, zîmbise. Avea un obraz de copil bătrîn și infometat.

— De fapt, spuse el, păstrîndu-și zîmbetul, nu l-am cunoscut decît foarte puțîn pe doctorul Puiu.

— A, da? făcuse Andrei Zamfir cu o politețe rece.

N-avea să regrete niciodată că întîlnise pe Gheorghiu, dar nici n-avea să-și ierte slăbiciunea și curiozitatea de a fi rămas să-l asculte pînă la capăt.

— Vă ascult, spuse invitîndu-l cu un gest stăpînit să continue. M-a interesat totdeauna poveștile care încep cu „l-am cunoscut foarte puțîn”.

— Și totuși acesta este adevărul, grăbi se Gheorghiu să răspundă invităției.

Pretindea să-l fi descoperit pe doctorul Puiu printre corespondenții m mult sau mai puțîn anonimi ai ziarului pe care-l publica la Toronto. U ziar în limba română, se înțelege, care i-l și arătase de altfel, „Auroa românească”, 12 pagini îngrijit tipărit pe jumătate scris de el, pe jumătate umplut cu peisaje din România, poezii și cu scrisori de la cititori.

Se pare că, încîntat de calitatea ziarului, în posesia căruia intrase pr hazard, doctorul Puiu expădăre o scrisoare de felicitare și citeva poezii Prompt, și fără să aibă nici cea mică idee asupra consecințelor genozității lui calculate, Gheorghiu publicase în următorul număr scisoare și citeva poezii.

— Poczioare, nuanțase el disprețitor, împingînd pe masă ziarul în care doctorul Puiu semna.

Cîteva zile mai tirziu, acesta îl nunța prin telefon că-i expediază volumul din care făceau parte poezii publicate, 150 de pagini dactilografate strîns. Și încă o scrisoare, de această dată de zece pagini, un fel de a poetica începută după toate aparențele în anii studenției și terminată mult ca sigur în ziua în care Gheorghiu făcuse neghiobina să-l publice.

— Înțelegeți, spuse Gheorghiu lipindu-și pieptul de marginea meselor vitejarismul în artă, în literatură, este o formă de agresivitate. N-am suportat niciodată în viață agresivitate indiferent de forma în care s-a manifestat la adresa mea, și poate că a se și explică faptul că sînt în Canada... Pe de altă parte, însă, entuziasmul și curajul lui mi s-au părut și cerc, m-au cucerit, ca să zic așa, m-a ajutat să-i accept inocența poetică, și răcia limbajului... L-am acceptat, și înțelegeți? fără să-mi pun alte întrebări. Am un imens respect pentru mîini care, odată, exilați, nu uită unde vin și se încupăținează să-și pi treze limba, obiceiurile, credința... și evreii. Sau grecii. Sau armenii!

Gheorghiu se simțise dator să-i răspundă la scrisoare și, desigur, să continue să-i publice poeziile pe care, c decență intelectuală, avea grijă să i corijeze. Încurajat, dacă nu de-a dreptul exaltat, doctorul Puiu îl anunță că este pe cale să termine un roman al cărui subiect — Exilul! — nu put lăsa indiferent pe nici un român ce părăsise țara.

— Ar fi trebuit să mă aștept, și lipit din nou Gheorghiu pieptul marginea mesei, rezemînd cu palma desfăcute paharele care se clătina. Cîva timp nu l-am luat în serios, roman, fie el și lamentabil, nu se se peste noapte. Dar cum continua sădea vești aproape despre fiecare, gîină scrisă, deodată mi s-a făcut f că. Un roman despre exilul românesc așa ceva nu s-a văzut niciodată în două sute de ani de cînd românii se risipese în lume! Romane scrise exilați despre România, asta da, c este cu totul altă poveste. Poate ur exilul este de trăit și nu de povest Sau poate unde, scriitorul român exil este incapabil să vadă mai depa de anonimul și de promiscuitatea care trăiește și atunci, în disperare, și își întoarce definitiv privirea spre țe pe care a abandonat-o sau spre paț adoptivă, încropind de obicei în fr țuțește, pentru că e latin, povești p tru toți și pentru nimeni... Toate ac tea îmi treceau prin cap, dragă d nule Zamfir, de fiecare dată cînd d torul Puiu îmi scria sau îmi telef că a mai isprăvit o pagină sau un pitol. Trăiam literalmente cu spair că în cele din urmă — dacă nu era glumă de proporții — înfi va trim rîteva sute de pagini purtînd tit provocator „Coșmarul libertății”...

Ceea ce se și întîmplase. Într-o mineață, în primăvară, doctorul P a apărut în pragul redacției — în p gul apartamentului care servea și redacție — arătîndu-i triumfător manul în sfîrșit terminat. Era pri. oară cînd se întîlneau și impresia Gheorghiu fusese că se află în fr unui om care-și pierduse complet si țul realității.

— Vreți să spuneți nebun, îl a tase Andrei Zamfir să-și precizie impresia.

— Da și nu, se păstrase Gheorghiu în espectralivă. Nebun în măsura în c: își inchipuia că a scris o capodope în fine, o carte fără de care literat română ar fi continuat să fie săr și exilul românesc lipsit de adevă ce i-ar fi dat un sens, altul decît economic. Sănătos, intrucît faptul d

angajat într-o astfel de întreprindere să-l fi ajutat să suporte e-ile repetate. Pentru că se dovedise abil de a se adapta la realitatea de exilat, își construise o realitate lui, în care se instalase comod și care numai o catastrofă sau un război l-ar mai fi putut smulge. Nu, era nebun, își pierduse numai direcția de orientare în această lume în de bine, de rău trăim cu toții. Abil că este o boală a exilului... Ați citit romanul? l-a întrerupt ei Zamfir.

Din nefericire, nu. Mi l-a fluturat fața ochilor, mi-a istorisit ceva e asasinarea unui tânăr și a pleșugându-mă că într-o săptămână reîntoarce pentru a stabili imprecizările publicării. Pentru că, ați spus, era convins că nu puteam rata ceea ce era în foileton a romanului. De ce nu l-am mai văzut. Soția lui mă știa că s-a prăpădit. I-am cerut, teles, romanul, dar pretindea că îl dactilografiasc într-un singur plic ce-ar fi dispărut. Și apoi, avea de gând să se reîntoarcă în țară, ar fi preferat totuși să uit toată această poveste...

Nu înțeleg totuși cum ați ajuns ne.

Doctorul Puiu, a rîs încetător și Zamfir. Plecînd, atunci cînd l-am văzut pentru prima și ultima oară, spus ca înainte de a-mi lăsa rolul, ar fi vrut să cunoască punctul de plecare de vedere. Am auzit de plecare de vedere din țară, îmi cer scuze, am citit...

Și eu prefer clasicii... nu știam că sînteți în Canada atît mai puțin că doctorul Puiu vă place și ține să vă consulte chiar pînă ce soția lui mă anunța că a

Domnule Gheorghiu, nu are rost să-mi spun de la capăt: doctorul Puiu în viață, ieri dimineață a fost la mine am stat de vorbă pînă la prînz! V-a lăsat manuscrisul?

Mi l-a fluturat ca și dumneavoastră în fața ochilor, asigurîndu-mă că veni.

Atunci n-aveți nici o idee asupra nărilor din roman?

Absolut nici una! De ce și de unde veni?

Îmi cer scuze. Nu fac altceva decît să urmăresc logica doctorului Puiu. Fiți, vă rog, mai explicit, nu înțeleg

Vieți eu prea bine, dar am să înțeleg mă explic. Cum v-am zis, mi-a spus totuși subiectul cărții. Tânărul nu avea nici un motiv, criminalul, între personaje au existat în realitate încă, în sfîrșit, și doctorul văd că să nu fi luat nici o măsură de precauție pentru ca identitatea reală să nu fie recunoscută de eventualii cititori.

Identitatea criminalului pentru ca să-mi spună.

Exact.

Regret. După cite îmi amintesc, la poliției atenție asupra morții tânărului a ajuns la concluzia că asasinul nu se găsea printre refugiații din România doctorului Puiu desigur un criminal printre românii din țară — presupun, n-am citit, nu mi-a spus nimic —, iar acest criminal s-ar ascunde azi pe undeva prin Cascaș sau în Statele Unite. Domnule Gheorghiu, doctorul Puiu mi-a fost simpatice ca refugiat, dar ca scriitor anchetator, îmi pare rău, nu mi-a spus nici o încredere.

De acord cu dumneavoastră. Dar văd că, indiferent de valoarea cărții — să admitem că este nulă — schimbă cu nimic riscul ca anumite persoane să fie acuzate pe drept și nedrept de crimă sau de comitere la crimă, sau, cine știe, de război!...

Dar manuscrisul a dispărut. Sînteți sigur?

Gheorghiu îl fixase cu un zîmbet nefericit și Andrei Zamfir își mutase privirea stradă.

Domnule Zamfir, își adunase iar Gheorghiu palmele în jurul paharelor, și ce percepție aveți dumneavoastră despre exilul românesc, în special cel din ultimii ani, dar pot să vă spun că poveștile de genul celor relatate sau relatate de un doctor sînt mult mai frecvente decît vă nați.

Nu-mi imaginez nimic! „Exilul românesc” nu mă preocupă nici cît puțin sub unghie. Iar dacă, prin minime se va găsi cineva să publice poveștile doctorului Puiu, nu văd cum „Exilul românesc” ar înceta să fie altceva decît o abstracție. Să fim serioși, colo trăiesc și crapă români care au luat lumea în cap. Restul, pentru mine, este un omagiu nemeritat doctorului Puiu, o literatură.

Criminali de război, legionari, spioni, credeți că nu există în România care trăiesc aici și acolo?

Nu mai departe crima de ieri, trebuie să fiți la curent, era un român cel ucis.

— După cum spun ziarele...

— Spun adevărul. Iar anumite persoane pretind că ar fi fost un spion care și-a meritat soarta.

— Anumite persoane?

— Să zicem aceleași care mă consideră și pe mine, din cauza lipsei de culoare politică a ziarului meu, dacă nu chiar spion, oricum în slujba Bucureștiului...

— Vreți să spuneți legionarii?

Gheorghiu tăcuse retrăgîndu-și palmele din jurul paharelor și lăsîndu-se brusc în spătarul scaunului.

Andrei Zamfir îl privea consternat cum păcăne rar și ritmic din buze: pac, pac, pac... Cel care-l trezise la miezul nopții, cerîndu-i o întîlnire la ora 9, „în drum spre editură”, fusese deci Gheorghiu!

— De ce n-ați venit la întîlnirea de ieri? întrebuse.

— Pentru că cel care ar fi trebuit să moară eram eu, spusese Gheorghiu aproape șoptit. Am aflat prea tîrziu, în ultima clipă de fapt, n-am mai putut să vă avertizez... cum n-am putut să-l avertizez nici pe sărmanul care a fost ucis în locul meu...

— Îl cunoșteți?

— Prin doctorul Puiu, dar nu personal... nu-l întîlnisem niciodată... Doctorul Puiu îl știa din Grecia, din lagăr, colecționa ziare și reviste românești... Pretindea că are o copie a manuscrisului...

— Dacă înțeleg bine, următoarea victimă a fanteziei doctorului Puiu nu pot fi decît eu...

— Nu, nu cred.

— Nu credeți sau sînteți convins?

— Sînt convins.

Ar fi fost inutil să-l întrebe de ce. Se ridicase, lăsase 20 de dolari pe colțul mesei și se îndepărtase spunînd:

— Data viitoare, sunați-mă la o oră mai convenabilă.

Chinîndu-se să-și elibereze mașina dintre două „americane” de neclintit, se simțise ispitit să se reîntoarcă la masa lui Gheorghiu și să-și mărturisească adevărul. Nimic nu-l asigura însă, că, la rîndul lui, Gheorghiu îi spusese adevărul. El însuși, Gheorghiu, ar fi putut deține o copie a manuscrisului și, în ipoteza în care aceasta prezenta un alt interes decît cel literar — ceea ce părea să fie evident — recuperarea copiilor abandonate de doctorul Puiu de-a lungul și de-a latul Canadei din pură fantezie sau conștient de valoarea lor, era pe deplin îndreptățită.

„În folosul cui?” se întrebuse Andrei Zamfir reușind, în sfîrșit, să-și elibereze mașina. Și în acea clipă avusese presentimentul că manuscrisul pe care doctorul Puiu l-l lăsase și pe care el îl depusese în bibliotecă, pe ultimul raft, pentru a nu mai fi tentat să-l răsfoiască, dispăruse.

Ar fi trebuit, desigur, să-l citească pînă la capăt. Cum ar fi trebuit să refuze să-l întîlnească pe Gheorghiu. Sau, acceptînd să-l întîlnească să refuze să-l însoțească în considerațiile lui despre spionaj și asasinat politic. Și-a amintit că în câteva rînduri Gheorghiu desfăcuse servieta păstrată pe scaunul ce-l despărțea și si-a spus, tulburat, că s-ar fi putut întîmpla să aibă înăuntru un magnetofon...

— Să rezumăm, spuse Eleonor culegînd-o pe Papi de pe televizor și așezîndu-se pe canapea cu picioarele strînse sub ea, pentru a-i oferi felinei indolente un culcuș. În plin vertij creator, dacă nu cu intenții mult mai violente, doctorul Puiu o convinge pe Amalia să-l anunțe pe Gheorghiu că ar fi murit. Gheorghiu, care era la curent cu conținutul romanului și, în realitate, pentru nu știu ce motive, să presupunem, nelîțerare, ține neapărat să intre în posesia lui. Își amintește de tine. Sună la miezul nopții și-ți dă întîlnire la aceeași oră și în același loc unde trebuia să întîlnească un alt posibil deținător al rîndului manuscris. Află — de la cine? cum? de ce în ultima clipă? — că riscă să l se găurească definitiv pielea sau de către Securitatea românească sau de către legionari, pentru un motiv pe care rămîne să-l descoperim dacă vreodată vom fi bineînțeles obligați. Victima nevinovată — oare? —, în servieta căreia s-au găsit ziare românești, dar nu manuscrisul, pare să fie cunostința noastră și a doctorului Puiu, inginerul Delta T., volatilizat fără urme după moartea lui Petru Cicea.

Cum a ajuns în Canada, nu ne întrebăm. Rămăs în viață, Gheorghiu îți dă din nou întîlnire și tu îl întîlnești și află ceea ce ți-am rezumat. Ce trebuie înțeles? Unu: că doctorul Puiu, improvizat în scriitor al exilului, a izbutit să pună multă lume în încercătură și n-avem nici o idee de ce și în folosul cui. Doi: că moartea tânărului Petru Cicea n-a fost deloc întîmplătoare, de vreme ce și după atîția ani mai stîr-nește întrebări. Trei: că manuscrisul pe care doctorul Puiu ți l-a dat a dispărut.

poeme

scrise

împreună

ion mircea

cristian popescu

Și dacă nu

și dacă ramuri bat în geam vai, și realitatea e un drog iar scara Domnului e verticală — un T pe limba mea de demagog

e ca în fiecare seară privirea mea în gol să verse ingeri iar alambicul ei uscat să macine uscate plîngeri

și dacă în salvării stelei genunchi albaștri-am învelit iar în rotulă dangăt sferic de moartea însăși s-a sfîit

e ca în fiecare seară să-agonisească c-un singur leu injecția de raze coapte, socuri electrice cu curcubeu

și dacă geamuri bat în geam și iese-n luciul toanta e ca aminte să-mi aduc de ține-n Pănciata.

Olanda de sub mare

viu coteodacul Africii pe oul negru
o, tătăișă

și cu pierzîndu-mă în zări, sărînd într-un picior pe apă
o, tătăișă

orga pe roți de cașcaval într-o Olandă de sub mare
o, tătăișă

și indoindu-mă de El în mine mă cufund ca-n mare
o, tătăișă

și moartea mea la trupu-mi putrezînd
o, tătăișă

cum Michelangelo doar dezvelea din piatră-un Michelangelo
o, tătăișă.

Spre bisericuțele săpate în stîncă

...d eci, la venirea serii voi fi sub acoperiș...

Puntea se vedea bine, dar cum stîncă mare și înaltă își împingea un colț în rîu, valea se strîmta. S-a oprit, nu venea om, căruța, mașină și l-a cuprins ceva ciudat. Nu reținuse nimic din tot drumul străbătut, îi era vie doar fața șoferului care-l luase, de la o anumită distanță, în cabina camionului, mai neagră decît în mod firesc, ochii puternici, toate le ținea bine în mînt, dar nimic, absolut nimic din peisaj. A dat să pornească, ceva l-a oprit, l-a făcut să-și frece fruntea, pentru a nu se lăsa invadat de năluciri. Ce Dumnezeu s-o fi petrecînd cu mine? Nimica. Uită-te bine. La ce? La locurile în care te afli, le recunoști? Nu. Stai, stai, nu porni, valea s-a strîmtat, nu poți vedea nimic din ce urmează. Nu. Spune-mi, ce urmează? Mi-e frică. De ce? Nu-mi dau seama, mi-e frică. Încă-i lumină. Spune-mi, ce urmează?

Ce dialog nefericit port cu mine însumi. Și totuși, știu, văd foarte clar ce urmează după cotitură. Atunci? Da, după ce se trece puntea, înainte de a urca pe cărarea de pe stîncă, în dreapta, loc neted, câteva pietre împlintite în această netezime, între ele, marginea rîului și stîncă mare, corturi de țigani nomazi și, în spinarea stîncii, cuburi de stîncuțe. Stoluri de stîncuțe, croncănături și zarvă de copii despuiatî... Cînd am mai fost pe aici? Niciodată!

Se ținea de balustrada din crengi de salcie sau brazi tineri, crescuți în deșis fără lumină. Nu se uita cum călca pe cele două trunchiuri alipite, ochii îi erau îndreptați spre petecul de pămînt neted dintre stîncă cea mare și cele de pe marginea rîului. Ajuns pe celălalt mal s-a oprit, fără să-și desprindă mina de pe balustradă. Stîncuțele ieșeau din cuiburi, zburau, se întorceau, intrau, ieșeau, și umpleau aerul cu țipetele lor. Dinspre locul neted dintre stînci l-a izbit un miros puternic de urină de cal și o pală acră de tăciune, peste care a fost turnată apă... Șatra plecase dar nu de mult.

Urca greu, din piatră în piatră, cum îi spusese șoferul. Ciudat, de ce îi stăruia în mînt locul unde sălășluiseră țiganii, zborul stîncuțelor ieșite din cuiburile stîncii?... Se mai oprea să-și tragă sufletul, să se uite înapoi. Nu-i mai era frică. Dar, de fiecare dată cînd vedea în somn acestea, acest loc, era cuprins de spaimă. Ceata de puradei venind la cerșit, bătrîne cu ghiocul, tinere cu țigle pline și scoase alăptîndu-și copiii, bărbații ocupați cu caii, și, dintr-un colț, un bătrîn aureolat de spaimă și distincție, îl străpungea cu privirea.

Nu mai avea mult, se vedea porțița împrejmuirii din virful stîncii. A deschis-o încet, deși ar fi dorit să scîrșie, prea era mare tăcerea, și, sigur, pînda din dosul ferestrelor casei celei mari. Cînd a închis-o a căutat să-i izbească cleampa, și, de pe cerdacul ridicat peste înălțimea omului, s-a auzit un glas:

— Bună seara!
— Bună seara, părinte!
— Veniți de departe?
— Pofțiți buletinul meu.
— Uitați cheia, pe cărăruie, în dreapta, prima ușă.

A descuiat. Miros de cameră neacrisită, altfel curată. S-a apropiat de unul din cele trei paturi, de cel de la fereastră. Nu dormise prea multă vreme în așternut. Și-a lăsat servieta pe mîsută și a ieșit. Din fața ferestruicii se vedea valea în partea de apus, pentru a vedea roată, roată trebuia să înainteze pe cărăruie, cînd, din partea de dincolo de chilii s-au auzit lovituri de bardă. Cîteva meșterea. A înaintat. La capătul chiliiilor un petec cu cîteva pomi și trei straturi cu legume. Un om în alb albă cămasa lungă pînă sore genunchi, albi pantalonii, alb părul bogat și lung, albă barba, mustata, fața albăneată împurpurată de osteneala muncii, făcută încet și neîndelete, fruntea lată și netedă împodobea cu niște sprîncene tot albe ochii mari verzui-albaștri.

— Bună seara, părinte.
— Bine ați venit cu pace la noi. Ședeți!

— Mulțumesc. S-a așezat alături, pe o altă grindă. Omul căruia i se adresa se cu „părinte“, cioplea înainte. Barda desfăcea felii mari. Soarele, văzută de-acolo de sus, părea să mai aibă o șchioapă, înainte de a scăpa. Liniștea atotstăpîitoare, turburată doar de ușorul icnet al omului cînd lovea; apoi, cînd mișcarea bardei era mărunțită, mărunțit era sporită și mai mult.

— Frumos lemn, drept.
— Bradul așa-i, drept.
— Reparați ceva?
— Nu, vreau să mai ridic o chilie, să aibă lumea unde înnopta cînd urcă la noi.
— Vine lume?
— Vine, vine, uneori chiar multă, să avem unde-i culca.
— Ce frumos se pregătește să asfințească soarele.
— Îi frumos asfințitul, dar răsăritul, doamne, parcă...
— Ați vrut să spuneți ceva, părinte?

— ... dacă dimineață n-o să fie ceață, stați și mîine, o să vedeți ce frumusețe-i cînd răsare soarele. Se ridică încet lumina, mai întii înroșește virfurile munților, și-apoi își coboară binecuvîntarea pe văi... Cînd ați urcat, mai era jos ceata sărărilor?
— Nu.
— Au plecat...
— Se mai simțeau fumegînd niște tăciuni și balegă proaspătă de cai. Vorbela bătrînului îi stîrniseră fel și fel de gânduri lui Veniamin... Este grea viața aici, părinte, aveți de ale mîncării?

— Ei, domnule, nu asta-i întrebarea, au oameni greuțaiți mai mari decît grija mîncării.

Veniamin își dăduse seama că întrebarea nu-și avusese locul.

— Nu vi-e foame? Pun îndată de cină și mîncăm.

— Mulțumesc, am și eu ceva în traistă.

— Mîncarea caldă-i mai bună.

— Atunci, să aduc și eu ceva, niște caș. S-a dus în cămăruța lui, cam rușinat de averea lui...

La foc se pregătea cina.

— Vă place dacă punem brînză straturii, straturi și-o mai lăsăm puțin la foc, să se topească bine?

— Cum vă place dumneavoastră, părinte...

— Luați, avem și făină și brînză, mincați, dacă vă place. Veniamin și-a mai umplut o dată strachina...

— ... mergeți la culcare, domnule?

— Sunt ostenit, părinte, și m-aș duce.

— Bine, bine, treceți și vă odihniți.

— Vă rog, aș bea puțină apă.

— Îndată, și de sub masă a scos cofa, uitați aici ulcica, beți, poate o luați plină cu dumneavoastră.

— Apa-i rece și bună, aveți fîntînă aici în virful stîncii?

— Nu, apa de băut, în lunile cînd se poate coborî, o aducem cu găleata de jos, acolo-i fîntîna noastră.

— Și iarna pe viscole și vremeire?

— Bem apă de omăt, îl topim, omătul pentru noi ca și pentru pămînt, îi dar ceresc, adunăm apa și-o adăpostim să nu se risipească, dimineață, cînd o să intrați în biserică, o să observați că streășina ei dă într-un rezervor mare, adunăm apa de la topirea zăpezii și de la ploaie, nu ne lăsăm fără apă, din ea și bem, o căldare de apă, adusă din vale, cere timp de două ore, una pentru coborît, alta pentru urcuș. Noapte bună, domnule. Veniamin apucase pe cărarea spre chilie lui, dar s-a întors brusc. Părintele spăla strachinele. S-a întimplat ceva, domnule?

— Nu, voiam doar să vă întreb, cînd țineți utrenia, sau dacă o mai țineți?

— La miezul nopții.

— Ați putea bate și la mine în fereastră cînd treceți spre biserică?

— Dormiți fără grijă, vă trezesc.

N-a apucat bine să stingă lumina, și cînd și-a pus capul pe pernă a și adormit...

Bătăi încete în fereastră: Eu sunt, începe utrenia, este miezul nopții.

— Am auzit, mulțumesc, părinte, îndată vin și eu.

Cerul era înalt și luceafărul de ziuă răsărise. I s-a părut c-ar fi cam rece, s-a întors și și-a luat hanoracul. În biserică, palide, ardeau cîteva luminări. În strană, morfolind versetele și rugăciunile, un călugăr, pe care nu-l văzuse, în altar o umbră își trăda prezența, în partea stîngă a navei, grămădit, bătrînul aproape să atingă podeaua cu fruntea. Veniamin s-a tras într-un colț, spre partea stranei și-și spunea încet rugăciunile, parcă nu era de față aici. L-a trezit din gânduri grămada neagră, care se ridicase și se îndrepta spre iconă, fără să se audă pașii, și omul era doar bine închegat. Nici măcar tîrșitul încălțămîntei nu s-a auzit. Podeaua era din leșpezi. Partea unde stătuse bătrînul i s-a părut mai întunecată, iar pe perete niște boboțe, strălucind în puțina lumină. Bătrînul se închina, bătea mătăniile, cînd privirea i s-a oprit pe etichetele lui. Ce fel de încălțăminte o fi purtînd, încălțăminte rozie și rotundă ca niște piini? L-a cuprins un fel de frig în șira spinării, zadarnic încerca să-și adune mai strîns hainele în jurul trupului. Bătrînul, întors la locul lui, a căzut din nou la podea, morman acoperit cu pînză neagră. În strană vorbe neînțelese, în altar din cînd în cînd, umbră înaltă, prin pilpierea luminării, dădea de veste că este acolo. Veniamin, aproape zgribulit, a ieșit din biserică și s-a grăbit să intre în așternut, mai punînd o pătură peste el. Cînd s-a trezit soarele-i bătea în fereastră. Se simțea străin, venit într-un loc unde n-ar fi trebuit, că oamenii de pe acest virf de stîncă și-or fi avînd gîndurile lor, că el ar impieta aceste gînduri prin prezența lui. Ar fi mai bine să plece, coborît în vale, poate, ar scăpa de toată frămîntarea care l-a adus aici, că de fapt... S-a gîndit să întrebuinteze stropul de apă din ulcică cu mare economie. Și-a pus pe peria de dinți viermele de pastă, a ieșit pe cărare, și-a înmuiat degetele, dîndu-și pe ochi, cînd a auzit cloplitul din bardă. S-a hotărît să mai rămînă o noapte.

— Bună dimineața, ați început munca?

— Apoi somnul meu...

... cu două căldări, la fîntîna din vale, era fericit că se poate spăla. S-a despuiat și cu pumnii își turna din găleată. Apa rece îl făcea să guște și să sară, să se încălzească la soare. Urca cu gălețile pline. Ceva l-a făcut să se oprească și uitîndu-se departe, piinile rozii și umflate ale picioarelor bătrînului... Înainte de coborîrea după apă,

a căutat să-i fure cu privirea picioarele, era desculț, trebuia să fie cu mare băgare de seamă ca omul să nu se simtă stînjenit. Aluatul dospit ridicase pielea rozie, gata s-o spargă. Degetele îngroapate păreau morcovi, iar unghiile nu se mai vedeau din umflătură. Culoarea rozie, aceeași ca la utrenie. Doamne, desculț pe lespede de piatră udă, și umezeala era întreținută de căderea mărgăritarelor de apă de pe peretele săpat în stîncă. S-a cutremurat și n-a mai vrut să se întrebde de nici o taină...

— V-ați ostenit pentru mine, părinte, și nu s-a oprit din cioplit.

— N-a fost ușor, părinte, dar ați uitat ce v-am rugat, nu mai sunt preot, acolo un învățător într-un sat oarecare...

— Înțeleg, înțeleg...

... a doua cină, borș cu lobodă. Veniamin, lacom, își lărgea gura să-i încapă limba de lemn.

— Seara tare-i frumoasă, vă culcați, părinte?

— Sunt ostenit, domnule învățător..., vreau să mă culc mai devreme.

— Vă las atunci.

— Și dumneavoastră sunteți ostenit.

Veniamin s-a culcat. Era o noapte senină, luna își imprăștia darurile îngîndurării sufletului; omului peste virfurile munților și văile de la picioarele stîncii. A deschis fereastra și, înfășurat în pătură, privea peste atita tăcere. Îi veneau în mînt satul unde păstorișe, copiii și soția... De ce nu mă pot despărți de cel care am fost, de ce am rămas același, asta-i toată puterea mea? I s-a părut că afară este cineva s-a auzit o tuse ușoară, mai spre capătul chiliiilor. Nu putea fi decît bătrînul și, ca să nu creadă că-l spionează, nu s-a mișcat. Îi părea rău că-i spusese că vrea să se culce... A închis încet fereastra, încercînd să doarmă. Zadarnic. Cît o fi trecut? S-a uitat la ceas, mai era pînă la miezul nopții încă o oră. De frică să nu adoarmă, tocmai cînd va începe utrenia, s-a îmbrăcat, trebuind să iasă și pentru el... În bătaia lunii, bătrînul îmbrăcat în rasa neagră, boțit pe grindă la care cioplise ziua. Speriat aproape, nu știa ce-i de făcut, poate omul nu voia să fie văzut, poate voia să fie singur?

— Dumneavoastră sunteți, domnule?

— I s-a părut c-ar fi auzit. A tușit încet, apoi ceva mai tare. Nici un semn.

Cînd să intre în chilie, s-a auzit chemat: nu veniți încoace, domnule învățător?

— Dumneavoastră sunteți, părinte?

Nu v-ați culcat?

— Stați aici pe grindă. E prea mare liniștea la noi, nu v-a lăsat să dormiți.

— Nu sunt ostenit...

— Sunteți dar...

Tăcere fără sfîrșit. Clopotul pentru utrenie. Bătrînul nu s-a mișcat. Doi bolovani alături, pe aceeași grindă.

Trecuse miezul nopții.

S-a terminat utrenia.

Ei, tăcînd, la locul lor pe grindă cioplită. Cînd s-a înroșit cerul spre răsărit, s-a ridicat și i-a mulțumit lui Veniamin c-au stat o noapte întreagă de „vorbă“, s-a închinat în partea soarelui, dînd să intre în chilie.

— Părinte, eu cobor, plec.

— O clipă numai, pînă atunci luați-vă lucrurile. A intrat și a ieșit îmbrăcat în alb, capul descoperit și barba albă oglindeau în ele soarele. Plecați sănătos, vă petrec pînă la porțiță, dați-mi mina, nu, nu mi-o sărutați, eu vă sunt dator și vă mulțumesc.

— Oare, părinte...

— Toate se vor dezlega odată...

Pentru că am vorbit, tăcînd, o noapte întreagă, pentru mine a fost un dar, de mult l-am tot așteptat, mulțumesc, știu că nu ne vom mai vedea.

— De ce, părinte?

— Poruncile vieții.

— Credeți?

— Din tot sufletul. Cîte nu mi-ați spus tăcînd și cîte nu veți fi înțeles din... dar să știți, și iarăși v-o spun că știți, că nu este un păcat că ne-am născut, sfinții care-au spus-o, dacă au fost astfel de sfinți, n-au fost sfinții oamenilor ci sfinții sfinților, dar nu atît de sfinți cît suntem noi oamenii.

Copiiiilor d. v. voastră și celor pe care-i îndrumați raiul pămîntului li-l doresc.

Veniamin coboră pîngînd.

Bătrînul se uita la dospirea piinii picioarelor, care mai crescuseră noaptea trecută, zîmbînd. Apoi și-a îndreptat ochii spre coborîșul pieptiș al cărării, pe care, Veniamin, ba se vedea, ba dispărea după un colț de stîncă. Ajuns în vale nu s-a mai întors cu privirea, tocmai venea un camion și-i făcuse semn. Părintele își mișca încet trupul în albul îmbrăcămîntii, îndreptîndu-se spre barda împlîntată în cealaltă grindă și-a început să cioplească.

cornel blaga

Gimnastica
lupului

in echerul
mare
o aplecare

in pli
o revenire

in corp
o reținere

mers
din aplecare

revenire
din mers

simț
din mișcare

cînd
urci

din
curbă
îndreaptă

dacă
îndoi
surci

in coate
furci

Melcul

melc, melc
cod
celt

scoate
coatele
din
coaste

os
in dos
împins
la loc

Pune
in frunte
frunze
moi

între
buze
foi
de pin

mele, mele

spune
unde
are
spin

În genunchi
unghi
hain

între
gene
somm
străin

dacă
mergi
din
aplecare

lasă
barba
în răbdare

melc, melc

clci
în urmă

drum
murdar

spic
de griu

pic
in riu

snop
de spice

• TRANZIȚIA POLITICĂ ACTUALĂ •

METAMORFOZA UNUI SISTEM DE SEMNIFICAȚII

XVII. IMAGINEA

Contribuțiile Franței la dezvoltarea psihanalizei pot fi socotite lipsite de profunzime și, comparativ cu celele venite din alte arii de cultură (germano-ustriacă și anglo-saxonă), numeric puțin impresionante. Există, totuși, un studiu care, s-ar putea spune, reabilitează întreaga psihanaliză franceză. Titlul său: *Le Rôle du stade du miroir dans la formation du «je»* și a fost semnat de Jacques Lacan, care a realizat în acest el o mare și perfect îndreptățită celebritate. Relațiile dintre real, imaginar și imbolie și-au dobândit, prin cercetările lui Lacan, o nouă bază de înțelegere și nouă perspectivă, de natură să permită evaluări mai corecte referitoare la funcțiile lor spirituale dar și adaptative.

Psihanaliza și, în general, psihiatria au un serios accent pe motivarea comportamentului, ca act situat fie în realitate în imagine. Pe cînd primul indică un oar o robustețe a psihicului dar și autenticitatea demersului în plan cognitiv, are poate oferi unei serii de subiecți un suport stabil și adecvat al comunicării, existența în imagine sau, măcar, în funcție de imagine, este una periclitată, fluctuantă și, adesea, închisă, pronunțată aici. În unele boli psihice grave se poate onstata o incapacitate a subiectului de a percepe faptul altcum rareori explicat ar mereu implicat și prezent că dincolo e imagine, că dincolo de imaginile noastre despre lucruri se întâmplă ceva, există realitate ceva. Imaginea aparține ferei reprezentărilor noastre. Venind înspre senzația pură, fluxul cognitiv ce cnetrează interiorul uman își află prima integrare, primul moment de autocoență în reprezentare. Deasupra acesteia constituie un spațiu al structurii conceptelor. Spiritul nostru — ori partea intelectuală a psihicului, dacă dorim un limbaj mai puțin încărcat de conotații vechi — este obligat la o dublă existență cognitivă: în textura logică a conținutului conceptual și în dinamica emoțională determinată de rulajul aproape autonom, sui generis asociativ, al reprezentărilor. Orice concept unește un conținut logic și o reprezentare relativ coerentă, al exact sau mai puțin exact delimitată, cel dincolo de imagine îl sesizăm la unctul de convergență către care arată țelurile reprezentării și conceptului. Înucit condiția existentului este logic dată, ar actualitatea acestui existent nu fițează decât în emoție, Kant a putut pune că un concept fără o reprezentare este orb, iar o reprezentare fără un concept este vidă. Într-o cercetare psihiancă pe care am întreprins-o cu mai ult de douăzeci și cinci de ani în urmă onstam că unul din defectele majore e psihicului schizofren este disocierea concept-reprezentare. Capacitatea formavă a imaginii este independentă de funcionarea oricărui aparat intelectual de amrentare logică a conținutului psihic, dar acă această amprentare lipsește pînă la păt ceea ce producem nu sînt decit cea bincunoscutele fantasmă în care, așea, ne place să plutim. Dacă însă acvitatea conștientă și comportamentul ur-ează a lua ca bază imaginea atunci, în kistența normală, reprezentarea suferă structurile impuse de conținutul conceptual elaborat printr-o experiență solală sau individuală de durată. Acum a-roape trei decenii propuneam, chiar dacă u în chip foarte explicit, formarea unei orii psihiatrice criticiste. Este indubi-ibil că dezvoltarea unor idei și metode iticiste (în sens kantian sau neokantian) e terenul psihologiei și psihiatriei nu oate fi decit un exercițiu interesant a aproape sigur productiv. Acest experi-ent ar fi cu atât mai binevenit în doeniul psiho-sociologiei și psihologiei po-lice.

Disocierea concept-reprezentare este copric subiectului schizofren. Ce se în-mplă însă dacă seria reprezentărilor a-estui subiect nu este lăsată să plutască, idiferent și capricios, ci este cuplată cu ria reprezentărilor unui alt subiect? vem în față un caz de seducție, de in-uențare și sugestie. Sugestibilitatea ex-omă a personalităților discordante, schi-ofrene sau schizoide, este cunoscută. În ductie banală reprezentările acestei fi-ite umane sînt supuse bombardamentu-i cu imagini din nărtea celorlalte ființe. acă aceste imagini sînt suficient de pu-ernice și vii ele se vor impune represen-urilor primelor persoane, care vor scăpa e sub controlul setului de concepte pe re aceasta și le-a însușit și cu care lu-ecază curent. Cînd asemenea procese nu aplică simultan doar două persoane, ci ari mulțimi ne aflăm în fața unor ac-er politice, acte ținînd de o politică a in-uențării, condiționării, manipulării con-

științelor, o politică a controlului maselor prin diversione psihologică. Unele aspecte asemănătoare au fost examinate anterior în secvența din această serie intitulată „Retorica”. Vai de cel care trăiește prea mult în imagine. Este adevărat că nu avem acces la lume decit prin simțuri, este adevărat că reprezentarea este sursa percepției obiective a lumii, dar aceasta nu înseamnă că stabilirea relațiilor dintre noi și lume poate decurge printr-un scurtcircuit produs în planul imaginii.

În ultimii ani, universul comunicării, invadat de citeva cuvinte cu adevărat magice, nu recunoaște un termen mai puternic mai înspăimîntător, mai venerat și mai detestat decit acela de imagine. Națiuni, indivizi, state, partide, instituții aproape că nu mai doresc și nu mai urmăresc altceva decit să crezeze imagini, să lanseze imagini, să echivaleze anume realități cu anume imagini — imagini pozitive, imagini aproape pozitive ale prietenilor sau aliaților, imagini totdeauna negative ale adversarilor și mai totdeauna negative ale tuturor celorlalți. Ne întrebăm dacă societatea modernă este sănătoasă, ne întrebăm ce șanse de viitor are omul prezentului, dar chemăm această societate și acest om să pășească din realitate în imagine, să neglijeze semnificațiile faptelor consistente pentru tremurul fin, desigur rareori încercat cu o quasi- genială textură de penumbre, a imaginărilor. Ființa umană se compromite dacă substituie realitățile cu imagini, dar se distribuie ea însăși, celorlalți, prin imagini, îi recunoaște și în din imagini. Ireductibilă la imagini, viața este inseparabilă de imagini. Care poate fi soluția acestei dileme? Imaginea nu trebuie să reprezinte un substitut de real — ei i se cere oricînd recunoașterea statutului existențial de a fi imagine și nimic altceva; are a fi integrată și, în sfîrșit, acceptată de conștiință în fluența ei, neputîndu-se pretinde a fi perfect rigidă, schimbîndu-se în dublul flux al mișcărilor interioare și cosmice. Fără a fi echivalabilă cu realul, imaginea este structură a acestui real și, ca atare, ea nu are nici dreptul la destrămare și nici acela de a stagna. Pentru a ne situa într-o astfel de relație cu imaginile noastre, să exersăm îndelung percepția pe seama căreia se constituie imaginea — mai înții imaginea noastră de noi înșine.

Studiul lui Jacques Lacan privește funcționarea rețelilor psihice inconștiente diferind integral, cel puțin în aparență, de orice filosofie sau teorie a cunoașterii anterior elaborată. „Eul” delimitează și determină ceea ce îi aparține prin reflexie, ci printr-o continuă exersare a imaginii. Această exersare uneori poate decurge insuficient sau cronat. În cercetările sale Lacan a continuat observațiile celor care constatau o deteriorare a reprezentării corporale în schizofrenie. Bolnavul nu are sentimentul unității reale a ființei sale fizice, așa cum aceasta trece în imagine, temîndu-se de separarea de corp a membrului. Angoasa care apare astfel nu se estompează decit la privirea într-o oglindă. Psihiatrul francez a constatat, la copiii cu afecțiuni psihice, modificări de comportament în prezența unei oglinzi. Cu o ușoară abstractizare, teoria lui Jacques Lacan este următoarea: ceea ce nu este repetat perceput ca unită va fi conceput, imaginat, ca disparat. Iar imaginea care nu este în mod clar despărțită de obiectul său este confundată cu acesta. Invers imaginea total detașată de sursă poate fi percepută ca fără relație cu aceasta. În dezvoltarea și perceperea schemei sale corporale copilul trece printr-un stadiu („al oglinzii”) în trei faze. În prima fază copilul se examinează în oglindă spre a scâna de angoasa corului fragmentat, privește însă persoana din imagine fără a o asimila cu sine însuși. Mai mult, o consideră nur și simplu ca fiind o altă persoană, obiect distinct fără legătură cu el, subiectul. Într-o a doua fază, imaginea din oglindă devine pur și simplu imagine — ceva la care te raportezi dar cu care nu te poți uni, confunda, lea. În sfîrșit, într-un al treilea moment același copil va sesiza nu doar că acela din oglindă este o imagine, dar și că este imaginea sa. Detașarea însoțită de examinarea obiectivă a propriei imagini își dobîndește un corespondent afectiv: copilul renunță la a încerca să se sustragă angoasei generate de real prin unirea cu corpul matern. El își dobîndește astfel statutul de ființă individuală.

Iată de ce uneori confundăm realități și imagini, ajungînd pînă la urmă, eventual, la tragedia disocierii reprezentărilor noastre de concepte, a ruperii în fragmente reciproc incoerente a personalității noastre: ne temem de acest real, ne te-

mem de noi înșine; consecutiv, refuzăm să ne privim în oglindă, să ne cunoaștem ca ființe ale apariției în lume și pentru pentru lume. Ne privim doar, ocazional, pentru a ne scufunda în imagine, incapabili să realizăm înfîntul sintezei noastre spirituale și sufletești.

Occidentul vorbește despre „imagine” pentru că a construit în ultimii aproape o mie de ani o avantajoasă și extrem de complexă imagine de sine — prin Dante și Shakespeare, prin Velasquez, prin Klim-baud, prin Edvard Munch și prin toți ceilalți de statura acestora sau mai mici. Putem recunoaște că Jacques Lacan nu a extins cercetările sale la problemele istoriei, dar paralela oferită de imaginea de sine a unei civilizații în raport cu destinul imaginii individuale vine de la sine. Atunci cînd imaginea proprie în oglindă este analogată de marele psihiatru cu imaginea corpului matern, ambele inconfundabile cu sinele (prima prin diferența fizică a realului și virtualului, cea de a doua pentru motive etice și, deci, sociale), o punere în egală perspectivă a imaginii individuale și a celei a societăților nu are cum soca.

Imaginea de sine a Occidentului este acum — asemenea imaginii de sine a individului sănătos — un valoros instrument de menținere a integrității civilizației proprii (a realizării unei personalități coerente în cazul subiectului uman). Noi ne aflăm după o istorie seculară mai puțin generoasă dar, mai ales, după cincizeci de ani de suprimare a dreptului de a ne privi cu adevărat pe noi înșine și de a ne oferi în chip sincer privirilor lumii. Nu avem însă o conștiință integrată — și, implicit, nu avem o ființă integrată — în cazul unui deficit de imagine. Cu un asemenea deficit vom fi mai curînd inclinați să ne scufundăm în propria imagine, bună sau rea, să trăim dincolo de real, într-o lume imaginărilor din interiorul căreia comunicarea cu ceilalți este aproape imposibilă.

În general, imaginea în lume a națiunilor și civilizațiilor care au fost supuse opresiunii comuniste nu este, așa cum știm cu toții, una cit de cit bună. A noastră se probează a fi dintre cele mai rele. Avem a ne pune două întrebări: cum ne raportăm noi înșine la această imagine? și ce efecte exercită ea asupra ființei noastre? Dar înainte de a răspunde la aceste întrebări mai am de pus încă două, în egală măsură decisive: cum a evoluat în timp imaginea noastră? și de ce este ea așa cum este, indiferent cum a fost să fie? Trebuie să recunoaștem că niciodată imaginea noastră în fața lumii și în noi înșine nu a fost cea pe care am fi dorit-o. De ce? Pentru că, din motive istorice, din cauza unui destin geopolitic nu doar dur dar și, paradoxal, precar nu am reușit încă, decit rar, să fim ceea ce aspirăm cu îndreptățire să fim. Momente precum cel al Primei Uniri, al Independenței, al Marii Uniri, al Revoluției, au generat inestimabile momente de imagine fericită, dar nu am rămas, de fiecare dată, în înălțimea atinsă. Noi am arătat care ar putea fi imaginea noastră, revendicabilă încă, pînă acum, doar ca un Eden recurential. Important este însă nu faptul că nu ne prezentăm cum dorim, ci că nu sîntem văzuți nici măcar așa cum avem posibilitatea să fim văzuți. Ne întrebăm iar: de ce se întâmplă așa? Din două motive: mai înții pentru că nu noi ne-am arătat lumii pentru constituirea imaginii noastre și apoi pentru că am crezut exclusiv în substanță, uitînd că orice fenomen constă și din formă. Cincizeci de ani de totalitarism ne-au exclus de la fireasca și autentică prezentare de sine. Copilul lui Lacan nu a fost lăsat să se privească în oglindă, în luciul lacului, în vitrina luctoasă de pe stradă, nicăieri. Incidental, s-a putut zări în parte și pentru cite o clipă. Există însă și un motiv mai profund: precum Peter Schlemiel și-a vîndut umbra, așa ființa umilă, ofensată sau, dimpotrivă, prea vanitoasă, își vinde imaginea, își vinde oglindirea. Cea mai cunoscută formă de vînzare de imagine este umilinta celui lingusitor. O alta ar putea fi cea a boierului care, conspirînd împotriva domnului, se umilea în fața Porții, alta este cea a demagogului, alta este umilinta politicianului în fața unei nemulțumiri populare sau, tocmai invers, paranoia celui care urmărește degradarea adversarului politic, creînd o imagine generală, defavorabilă a unei întregi națiuni. Prea multă lume, în România, a făcut și continuă să facă un îndrîjit comert cu imaginea unui întreg popor pentru că aceasta să mai arate măcar vag apropiată de cea care ar putea foarte bine să fie. Această portretare pentru avantajul de moment, politic, economic sau de prestigiu, cu încrederea lumii — și a noastră înșine în noi — nu poate fi stopată decit printr-un nou efort național.

Copilul psihic maltratat de părinți se umilește în fața acestora, cleful slab sau nedreptățit se umilește în fața profesorilor pentru a avea parte de bunăvoința acestora, dar se închide astfel un cerc vicios. Doar curajul poate rupe continuarea degradării imaginilor. Am afirmat recent, în public, un lucru în care cred: că ar trebui să vedem astăzi filme, precum și alte opere, nondesuete, în care experimentele începute în decembrie 1989 să fie perceptibile. Obiectivismul nu este o obligație a artei, dar trăim într-o lume plină de verități-uri, indoctrinată de textualism. Capacitatea partidelor istorice de a regenera — cit de cit — după zece de ani de persecuție, apariția unor lideri politici noi în chiar zilele de 17—22 decembrie, momentul de la 20 mai pătînd conștiința ca și emotivitatea noastră. Să ne fie rușine că am trăit toate acestea? Ne-ar putea fi rușine dacă am fi obligați să le privim doar într-un anumit fel. Cu toate acestea mi s-a vorbit de realism socialist, în contextul dorinței mele. „Realismul socialist” a exclus, a interzis chiar, orice fel de realism public sau privat. Cei care au umplut pușcăriile de această le-au umplut: din insucces în a-și ascunde realismul. Acum putem fi realiști, sau imaginativi, sau fanteziști, dar copilul lui Lacan nu doar că trebuie lăsat să se ducă la oglindă, dar este obligatoriu să fie stimulat și sprijinit să o facă. Aflu pe unul din rafturile mele cu cărți un ultim volum dintr-o lucrare mai vastă: P.E. Charvet (membru al Colegiului Corpus Christi din Cambridge) „A Literary History of France”, Barnes & Noble, New York, 1967. Istoria franceză este văzută prin intermediul literaturii, iar literatura este interpretată în evoluția ei pe seama dinamicii istorice. Realizarea imaginii națiunii polone în artă face obiectul unui superb album de Maria și Bogdan Suchodolski „La Pologne. La Nation et l'art”, Arkady, Warsaw, 1989. Vechea dilemă a artei angajate sau pure este anacronică. Artă este libertate, creația este libertate. Prin chiar această libertate ne descriem. Să ne eliberăm însă de false pudori, de rușinea patologică de a fi noi înșine.

Comunismul a încercat să ne facă să ne confundăm cu o imagine artificială pe care o construia insistent în detrimentul nostru. Am înălțat imaginea comunistă despre națiunea care sîntem dar, neavînd parcurs „stadiul oglinzii”, sîntem înapți să ne detașăm de imaginea noastră, să o privim ca pe o simplă imagine. Rezultatul este că ne complexează orice mod nefericit în care sîntem descriși. Nu sîntem reductibili nici la refericiele instituției pentru handicapați, nici la murdăria unui oraș cu șobolani, nici la moștenirea comunistă, nici la mesianism și nici măcar la lumea lui Caragiale. Sîntem douăzeci și trei de milioane și aparținem lui Dumnezeu, democrației, libertății, tradiției noastre și viitorului. Imaginea noastră este parte a imaginii omului și lumii. Dacă această imagine ar eșua ar însemna că lumea este departe și de Dumnezeu și de democrație și de libertate și de tot ceea ce este uman. O națiune întreagă nu poate avea o imagine compusă din negativități și omul în general, civilizația atlantică, Europa sau vecinii noștri să mai valoneze cit de cit ceva. Noi nu sîntem însă imaginea noastră pentru că nu trăim în imagine, ci într-o realitate complexă, uneori dură, alteori blîndă, însă oricum autentică. Neînvinși prin imagini nefaste, vom reuși să devenim cu adevărat cei care putem și avem dreptul să fim.

Cît privește efectul asupra noastră al faptului de a nu fi experimentat suficient posibilitățile proprii noastre imagini, de a nu fi parcurs încă, vorbind sub raport cultural „stadiul oglinzii”, trebuie să spunem că acest efect este chiar divizivitatea noastră. Precum în afectarea psihică cerentă de Jacques Lacan, în fiecare lină ne temem că membrele ni se împărăște în spațiu. Să ne privim în oglinda Revoluției, apoi în cea a frîmintărilor noastre mai noi și apoi în oglinda României eterne. Vom constata că reprezentăm o unitate dincolo de fireștile și chiar fericitele deosebiri și divergențe. Ne vom spune atunci, așa cum America și-a spus cu peste o sută de ani în urmă, prin vocea lui Walt Whitman: „Noi nu convingem prin argumente și prin fapte, noi convingem prin prezența noastră”.

Caius Dragomir

Ideea imperială

1. CENTRUL CA TOLERANȚĂ

† Trăim într-un infern. Infernul propriei libertăți. Al propriei amăgiri. Mormintul ne așteaptă foarte aproape cu groparii plătiți gras pentru a-l zidi, dar noi ne răsăfăm mai departe inconștienți prin cercul unei democrații matlasate cu maculatură. De departe, din Elveția, regele ne face semn. Toată dinastia Hohenzollern, prin el, ne amintește conturul coroanei. Prin această dinastie tot imperiul habsburgic se înalță maiestuos în fața bălții noastre republicane. Mai presus de el, Sfântul Imperiu Romano German. Dar mult mai aproape ne este Bizanțul! Ideea imperială adie alene prin suflul intelectualului român și-i alină orgoliul singeros. La ce bun atîta căznire, la ce bun atîta opintire, la ce bun atîta răgușire! Națiunea română va dăinui numai dacă se va sublima. Tocmai de aceea, trebuie să ne uităm limitele infatuării, trebuie să fim melancolici și să privim înapoi spre zările crepusculare ale Centrului imperial!

Am avut șansa să-mi cadă în mână o carte neobișnuită: **Byzance** în colecția Bibliothèque historique, Payot, Paris, 1937, sub semnătura unui autor travestit sub mantia pseudonimului: Sir Galahad. Numai că un asemenea pseudonim presupune și responsabilitatea alegerii. A te numi Galahad și a scrie scenarii la Hollywood e curată bătaie de joc. Această carte însă are puterea să restituie, parțial cel puțin, chipul imperial al Bosforului ce una continentele și lumea într-un mărgăritar al cerului coborît pe pămînt. Bizanțul a reprezentat de bună seamă un miracol supratemporal, dar care a dăinuit temporal mai bine de un mileniu. Cum a fost posibil? Într-adevăr, Bizanțul a știut să sfideze timpul. Dacă istoria, în mersul ei descendent, cu aparență de progres, a țintit mereu spre răsturnarea capetelor încoronate și terfelirea coroanei în noroiul plebeu, atunci orice an cîștigat în plus în favoarea stabilității imperiale a reprezentat o mare victorie. De aceea, Bizanțul a fost un triumf iar prăbușirea lui la 1453, în zorii lumii moderne, cînd nu mai rămăseseră decît patru decenii pînă la descoperirea Americii, deci a viitorului pămînt antitraditional, poate fi considerată pînă la urmă o realizare de dăinuire ca mit și istorie deopotrivă.

O parte a istoriografiei în care marxismul și-a avut porția leului a încercat să prezinte Imperiul roman ca mort la 476 cînd Odoacru a intrat în Roma. În felul acesta Bizanțul rămînea izolat mai mult ca o curiozitate sau o relicvă a vremurilor trecute, ignorat aproape de mersul glorios al istoriei. Nimic mai fals! Atît Odoacru, cît mai tîrziu Clovis, primul rege al francilor, care a ocupat Galia, nu au fost rupți de centrul imperial de pe malul Bosforului. Ei au primit diplome din partea împăratului roman prin care li se justifica regența asupra respectivelor teritorii occidentale. Chiar dacă din punct de vedere profan acest procedeu pare o operație strict formală la care bizantinii țineau fiind exemplari ritualiști și stimînd excesiv protocolul, iar de care barbarii puțin se sinchiseau știînd că au puterea de partea lor, din punct de vedere sacru el reprezenta totuși o garantare a continuității impe-

riale. Abia de la 300 se poate vorbi de două imperii distincte, o dată cu încoronarea lui Carol cel Mare care a pus bazele viitorului Imperiu Sfînt Romano-German. Se realiza astfel o reechilibrare a lumii și o așezare a ei pe temelii tradiționale. Evul Mediu european nu a fost de aceea un „pas înainte“ față de Antichitate, ci dimpotrivă o refuzare netă a progresului istoric. Religia creștină, încă neschimnosită de schisma de la 1054, recrea spațiul de unitate și de stabilitate al unei lumi în care demența luptei de clasă pornită de la sclavi și de la plebe, precum și brutalitatea legiunilor ar fi amenințat în anii dinainte de Christos să instaureze o dictatură militară a proletariatului cu totul insolită.

Se poate spune fără greș că Bizanțul a fost calomniat. Cine a avut interes? Spiritul antitraditional, se înțelege, care a bîntuit atît prin traistele marxistilor cît și prin universitățile liberale. E comod oare să accepți gîndul că Alexis Comnenul nu a plecat la luptă împotriva normanzilor care debarcaseră în Dalmația decît după ce vîlul de pe icoana Fecioarei de la Blacherne nu s-a ridicat de la sine? E comod să afli că numele lui Teofil, unul din împărații iconoclaști cei mai neînduplecați, a fost șters de pe lista patriarhului în timp ce acesta se ruga pentru iertarea iconoclaștilor, de către un inger? Și nu e oare și mai puțin comod să accepți documentele vremii în care se spune clar că rucii la 1453 au făcut mai puține ravagii decît occidentalii în timpul crucadei a patra la 1204? Francii nu i-au suferit niciodată pe bizantini, chiar dacă sub Carol cel Mare au format și ei o comunitate tradițională. Dar ideea progresului materialist și mai ales a naționalismului furibund i-a determinat să-i privească pe orientali cu multă ostilitate. Iar aceasta s-a transmis pînă în prezent. Se poate reține astfel un fapt extrem de important: **ideea imperială înglobează ideea națională în dorința spiritualizării acesteia din urmă.** Bizanțul a supraviețuit deoarece a știut să realizeze acest lucru între frontierele sale spre binele tuturor semințiilor care se învolburau și cărora astfel le-a putut fi temperat și sublimat instinctul național. Din nefericire, Occidentul, în spațiul Sfîntului Imperiu Romano-German, nu a reușit același lucru. Emanciparea națională, obsesia creării statelor naționale unitare, dintre care cel francez s-a alcătuit cel mai repede, dorința deci a înlocuirii împăratului supranațional cu regele național — ce diferență uriașă între Carol cel Mare și Filip cel Frumos, asasinul Templierilor! — mai plastic spus, a coroanei de aur cu o coroană de aramă, toate acestea au contribuit la distrugerea sentimentului tradițional în Europa apuseană și antrenarea ei inevitabilă pe panta disoluției. **De la împărat la rege și de aici la președinte de republică** — iată un povîrniș jalnic ce definește exact și concis prăbușirea unei părți a lumii și pînă la urmă a întregii lumi. Miracolul bizantin de care vorbește Charles Diehl poate fi înțeles numai dacă este adus în această formulare a centrului ca toleranță și ca mijloc de spiritualizare a sentimentului național.

Furnica :
in mijlocul petei de soare
din mijlocul frunzei.

Constantin Abăluță

2. TRADIȚIE ȘI ANTITRADIȚIE

Trăim acum în drojdiile propriului orgoliu. Alîta amar de pămînt, alîta omenire, alîta state infatuete și doar un singur împărat. Al Japoniei. Mai poate ține el în cumpănă balanța rotirilor de zodii? Misiunea sa e la fel de grea ca cea a miticului Atlas. Imperiul nu are nici o legătură cu imperialismul. Practic, la 1918, anul naționalismelor biruitoare, ideea imperială a pierit definitiv. Bătrînul Franz Josef pe de o parte și țarul Rusiei pe de alta mai încercau să întîrzie clipa dezintegrării. Dar dacă prin spulberarea Imperiului habsburgic s-a născut practic Europa contemporană fărîmițată și capricioasă, înlocuirea țarului de către tiranul comunist a reprezentat oribila maimuțareală a unității ce guvernă jumătate din lume. Oare ce s-ar fi întîmplat dacă Rusia ar fi mers pe drumul social democrației, al liberalizării schițat vag la 1905? Nu ar fi însemnat aceeași spulberare ca în centrul Europei? Și ce-ar fi fost de preferat? În fond, istoria nu trebuie judecată linear și materialist. De aici s-a și născut confuzia imperiu-imperialism. Căci imperialismul nu se naște decît din exacerbarea sentimentului național, spre deosebire de imperiu a cărui principală menire, cum arătăm, este tocmai aceea a spiritualizării aceluiași sentiment. Impunerea unei națiuni asupra altei (ator) națiuni creează automat raportul de dominator-dominat sau, altfel spus, de asupritor-asuprit. Într-un imperiu multinațional realizat prin forța și dictatul națiunii „superioare“ și un imperiu tot multinațional orientat întru divin, diferența este imensă. Bizanțul a însemnat acest centru al toleranței față de care etniile se subordonau și cu care nu rivalizau deoarece principiul subordonării își afla rațiunea în spiritual și nicidecum în național. Așa se explică faptul că pe tronul lui Constantin cel Mare s-au perindat împărați de diferite naționalități, fără ca aceasta să afecteze trăsăturile de bază ale ideii imperiale. Cu atît mai mult cu cît problema dinastică se rezolva atît pe calea ereditară dar și pe calea harului dumnezeiesc, împăratul Vasile I, întemeietorul dinastiei macedoniene fiind inițial un păstor analfabet a cărui ascensiune a demonstrat clar alegerea sa de către Providență. Iată deci în ce a constat miracolul bizantin: în respectul față de tradiție și în respingerea antitradității intruchipată în primul rînd de naționalismul teluric și revoluționar. La acest punct al analizei se cuvine o analogie interesantă. Sir Galahad, în lucrarea citată, face următoarea observație: **Comme l'Angleterre actuelle maintient son empire par la civilisation, Byzance maintenait le sien par la métaphysique signe typique du moyen age.** Într-adevăr! Imperiul britanic s-ar fi vrut la rîndu-i un miracol al vremurilor moderne. Ceea ce nu s-a realizat în pofida diplomației, a flotei și a lirei sterline. Lipsa, potrivit observației citate, liantului metafizic, harul unificator. O națiune nu poate să nu se simtă asuprită atît timp

cît stăpînitorul îi este inferior din punct de vedere spiritual. Iar acest lucru s-a evidențiat în relația metropolă (Anglia) — colonie (India). De aici a pornit deingolada englezilor. De la inferioritatea trăită în fața hindușilor Este valabil și pentru celelalte imperii mari coloniale, al Franței, al Spaniei al Portugaliei. Catolicismul promova de la „centru“ nu a exercitat aceeași fascinație ca ortodoxia. Sau sabia a fost mai prezentă decît crucea. Desigur trebuie adăugat și aspectul distanțe care a slăbit mult coeziunea imperială. Și, în același timp, spiritul veacului care, de la Renaștere încoaace, pledează în favoarea îngustimii naționale liste și a orgoliilor etnice supralicite. Chiar dacă între Bolivar și Gandhi nu prea există legătură amîndoi au slujit ideea națională în detrimentul celei imperiale.

În fond, un lucru e clar. Statele al căror centralism s-a manifestat chiar din Evul mediu trăiesc acum o accentuată disoluție. Comunitatea europeană nu reprezintă decît o sterilizare a sentimentului național și nu o sublimare. Astfel, modul în care un stat ca Franța fraternizează cu vechiul ei rival Germania dovedește că sub baldachinul prosperității francezii au uitat răcnetul galez. În schimb, nemții prin refacerea statului wilhelmian cunoscut nouă eră a naționalismului inflăcărat. E interesant un alt aspect: după pacea de la Westfalia (1648) și deci după prăbușirea Sfîntului Imperiu Romano German istoricii au scos în relief fără rîmîțarea Germaniei. Fenomenul a rămas acesta e semnificativ pe alt plan. Realizarea unității Germaniei foarte tîrziu abia în secolul XIX, a condus la exacerbarea sentimentului național, centrul imperial al dinastiei suabe de Hohenzollern pe care l-ar fi putut prelua imaginea hoiderliniano-goetheană fiind total anihilat sub insolența pîntenului de oțel al prusacului Bismarck. Se deuce astfel că unitatea statală realizată cu întîrziere poate avea consecințe complet nefaste. Echilibrul ce a urmat al Europei a fost asigurat pînă la urmă de habsburgi, dar ingenuncherea lor în fața revoluționarilor ba sirbi, ba ce! a condus la dezastrul primului război mondial. Figuri ca Elisabeta de Wittelsbach (Habsburg), soția lui Franz Josef, Ludwig al Bavariei și Maximilian al Mexicului, toți rude și toți morți în condiții misterioase exact în clipele în care secolul XIX își topea faldurile de visare și aristocrație în contact cu brutalitatea secolului XX rămîn simboluri tragice, funebre ale felului în care ideea imperială a fost răstîgnită la începutul lui 1900. Bizanțul nu este de aceea simplu pretext literar. Levantul e mult mai mult decît un jarmaro peșterii sau un tîrg al leneviei. Sau, dacă acestea au fost, au fost la umbra coroanei sale. Erau protejate și mintuite. Orice netrebnic avea astfel șansa iertării și orice eunuc simțea îngerul pe care-l simboliza...

Dan Stanca

petru solonaru

Din iarba-mi roua

Durut crepuscul se-înginase deci.
Cu rouă iarba lacrima că pleci.

Pe pat, pecete-înfrintă, urma ta.
Velurul nopții, duh, se depărta.

Pornise vîntul cornului de Cral
Zvon din tîrziu că n-afli-te-voi-mai.

Ecoul doară bănuiam : „Niciînd !“
Prin toate tristul coborise blind.

A porții cheie aștepta în veci.
Din iarba-mi roua lacrima că plecl...

Scrisoarea

Primind scrisoarea-ți fost-a să inchin
pustiu la tihna filei de velin.

Plutea cu sine lacrima ce-ai vrut
un zbor să fie între noi durut.

Dar ce tîrziu ! Din noaple umbra ta
sub liniște păru că-în geam bătea...

De roșu picurare

Unde-ai să cazî, petală fremătînd,
cum adormi-vei semn zadar de vînt ?...

De roșu picurare-în plîns de maci.
cum nu vom fi, tîrziu, ce-ai să te faci ?...

Recheme vina muguri și tăceri !
Sub unduire, pulbere, te ceri...

Manuscris

Deși în alb voi mîngia
a crin durută urma ta,
doar noaptea-mi fi-va semn că sînt.

O, Rouă,-mi scris-ai vis de vînt !...

„Once again!“

Ca la marile „show“-uri muzicale, unde miile de „fans“ își aclamă dolii, solicitându-i încă o dată, și încă o dată, **Ion Mindrescu** ne pune astăzi în situația de a-i asculta/recepta „stridatul“ mut al rostirilor sale tridimensionale, pentru a ne convinge parcă, o dată în plus, de adevărul și adâncimea rezurilor sale. Rolurile sint, de astă dată, răsturnate: noi, publicul privitor, stăm aiudoma unei orchestre în fața partiturii, în timp ce **maestrul**, pe podiumul dirijoral, ne îndeamnă la noi lesușiri ale aceleiași opere, într-un lan al perfectibilității ce nu trebuie să ostenească vreodată!

Este și în acest imbold un semn al stabilității criteriilor estetice care guvernează creația unuia sau altuia dintre artiști. În definitiv, cîți poeți nu au răzuit să fie autorii unei singure cărți scrise la nesfârșit în căutarea esențelor fundamentale. Intre sculptori, etern citatul Brâncuși a fost adeptul unui semenea canon, care a întemeiat astel o școală și o copleșitoare **operă!** Mindrescu și-a asumat această „repeabilă povară“, fără să gloseze variațional pe aceleași teme de el (sau de Hîi) impuse. Pur și simplu, revine în ala de expoziție cu piesele capitale ale creației sale de pînă acum, fără nici un complex ori refiner, mizînd, credem noi, pe noile deschideri perceptivite de contextele politice, culturale și psihologice ale actualității noastre post-evoluționare. Anumite împrejurări anterioare sau mai recente, din cîte avem tîre, l-au determinat pe artist să suraliciteze memoria și îngăduința pu-

blicului (a celui avizat, firește), pentru a-și impune mai autoritar viziunea plastică și concepția artistică, validată, iată, și de trecerea timpului.

Așadar, puține elemente de noutate în „personală“ de la „Simeza“, dar indiscutabil, o altă lumină emanată de ansamblul lucrărilor și de fiecare piesă în parte. Judecînd din acest punct de referință, corelat cu febrilitatea delirantă a existenței ce ne împresoară, descoperim în sculptura lui Mindrescu cîteva dintre răspunsurile la întrebările ce ne frămîntă. Căci, este un atribut al marii arte **capacitatea premonitorie**, întinderea excepțională a ecoului ce-l provoacă o rostire relevantă în conștiința nu numai a auditoriului imediat, ci și a celui de peste vremi și limbi. Ion Mindrescu ambiționează o astfel de **adresare cu virtuți universaliste** și poetica demersului său creator urmează liniile de forță ale unui asemenea țel. Ceea ce este interesant și captivant, totodată, este că acum se conturează, pe deplin credibilă, amplexarea monumentală a gândirii sculpturale a artistului. Este evident pentru orice privitor că un proiect de genul celui ce întruchi-pează metaforic „**Omul, Timpul și Spațiul**“, marcat inițial, cu ani în urmă, printr-un „crochiu-relief“ în ipsos (apoi în bronz), va căpăta în timp dimensiunile pe care atât semnificația ideatică, cît și cea expresivă o cereau. Astăzi, aceste proporții sint pe cale să se implinească. Lucrarea, în versiunea oferită în material definitiv — ceea ce îi conferă forță și prestanță artistică — copleșește prin măreția calmă și armonia formei. Mi se pare îndreptățită dorința sugestia artistului de a-și vedea

proiectul, chiar și în această variantă (circa 175 cm., cu soclu cu tot!), expus măcar pentru cîteva zile, în perimetrul **Altareului martirilor** din Piața Universității. Ar fi examenul suprem al unei validări publice de cea mai largă audiență (critică și pluriformă), pe care o reclamă un asemenea proiect concurrent la un loc în agora cetății. Un tratament de aceeași natură socotim că merită și o altă remarcabilă compoziție a artistului — „Meditație“ —, pe care muzee în aer liber din Iugoslavia și Basarabia o dețin la loc de cinste în variante monumentale durate în marmură și piatră. **Sărăcia noastră edemică**, pe care dintotdeauna a resimțit-o din plin cultura națională, nu trebuie să anchilozeze receptivitatea și inițiativa oficialilor, mai sensibili, din cîte știm, la unele oferte de circumstanță ale diasporei artistice. Pe bună dreptate, cei ce au pățimit și au asudat pe uneltele aici, crescînd, ca phoenix, din cenușa propriilor opere și crezuri artistice, la înălțimea unei demnități a creatorului neatinsă de alții din multe colțuri ale lumii, tremură acum de indignarea presiunii marginalizante la care (iarăși) se văd supuși chiar de foștii lor „colegi de suferință“ (ajunși astăzi demnitari).

Ion Mindrescu este un artist ce nu-și ascunde decepțiile, deși preferă să se afunde în tainița atelierului său și să sporească, finisînd la nesfârșit, micul, dar atât de consistentul său univers de forme și simboluri, cu care tot speră că, într-o bună zi, va învinge inerția pămînteană, pătrunzînd în spațiile, mult mai diafane, ale sensibilității și înțelegerii noastre debarasate de prejudecăți conjuncturale. Pentru că, mai presus de orice, Mindrescu este increzător în destinul artei sale, în puritatea și coerența gândirii sale plastice, în autenticitatea vocației și viziunii sale artistice. Poate tocmai de aceea, aceste „refrene“ spațiale, cu care ne întîmpină astăzi la galeria „Simeza“, ni se par mai proaspete și mai generos-îmbietoare ca oricînd! Pentru cei tentați să-l judece altcumva (stagnare în evoluție, lipsă de prolificitate, comoditate etc.), artistul le răspunde cu perenitatea „motivelor“ sale plastice, prin acuratețea stilistică și sculpturală a compozițiilor pe care le a conceput, într-un deceniu de muncă și căutări, conferind creației sale o individualitate artistică distinctă în ansamblul sculpturii noastre contemporane.

Corneliu Antîm

muzică

ăptămîna internațională muzicii noi — gong final

Joi, 30 mai, ultima zi a festivalului. Foarte bună ideea organizatorilor de-a completa programul seriei cu doi compozitori români dispăruți în lină maturitate creatoare — Mihai Moldovan cu **Vitralii** și Liviu Glodeanu cu **Studii simfonice**.

Vitralii, din ciclul destul de bogat al „miniaturilor“ orchestrale, piesă robustă, „economică“, admirabil timbrată măuce din nou la gîndul că mulți autori contemporani au învățat „lecția“ lui Webern. Simplitate rafinată și, mai es, găsirea justă a timpului. „Rama“

lucrării. În fapt chiar Forma. Ambiția de-a scrie piese ample (puțini au „suflul“ și vocația reală necesare) a dat naștere la destule pagini inutile. Prea multe simfonii și prea puțini simfonisti. Mihai Moldovan a știut să desăvirșească (într-o poetică proprie) o muzică austeră, lipsită de „divagații“. Și încă un lucru. „Texturile“ sale (structuri abstracte prin excelență) sint „calde“, vii. O rememorare-eveniment necesară.

De Liviu Glodeanu mă ieagă mai puține fire. Omul, atât cît l-am cunoscut,

îmi părea sobru, corect, distins și rece. La fel muzica sa. „**Studii**“ din ultima zi a Săptămîinii... mi-au dezvăluit și-o altă față a personalității sale. „Eficiența“ (în sensul bun) a unei expresivități mai „directe“.

Din creația prodigiosului muzician român stabilit în Italia, Roman Vlad, cunoaștem doar cîteva lucrări de muzicologie. Scepticismul cu care l-am așteptat pe compozitor s-a dovedit a fi (încă) o prejudecată. Vizavi de teoreticienii. Despre „geneza“ lucrării **Amore e morte**, într-un limbaj frust dar nelipsit de eleganță cîteva pasaje din prezentarea autorului: „În timpul unei nopți a lunii februarie 1965, pe cînd mă aflam la Berlin, am visat că glasuri de femei intonau primele cuvinte ale unei poezii de Rainer Maria Rilke, pe cîteva sunete. Plecînd de la aceste note, în luna următoare am terminat piesa Immer wieder... În 1990, celula originară a proliferat, din nou, organizîndu-se pentru a da glas versurilor extrase din Amore e Morte de Giacomo Leopardi. Ulterior am replămădit întreaga materie pentru soprană și orchestră mică...“

Cu mai mulți ani în urmă, **Oratio I**, lucrare simfonică de proporții, îmi atrăgea atenția asupra talentului unui mai tînar coleg de breaslă — Călin Ioachimescu. **Concerto pentru trombon contrabas și orchestră** (deși scris în alt registru stilistic) îl reconfirmă. Mă gîndeam înaintea concertului că „protagoniștii“ (cele două instrumente soliste) au ceva din „registru afectiv“ grav al autorului. Parcimonios în apariții (asta e bine), ursuz și tăios în judecăți (și asta, într-o lume tot mai ipocrită, e bine), Călin Ioachimescu are vocația artistului solitar și „incomod“.

Mi-a plăcut și **Terra incognita** de compozitorul polonez Włodzimierz Kotonski. Titlu exotic și ușor redundant: „Oare lucrul compozitorului nu este tot o călătorie între cunoscut și necunoscut, într-o permanentă căutare a fărmiurilor încă nedescoperite?“ (W. Kotonski)

Ultima seară a festivalului a încheiat o primă manifestare de prestigiu într-un domeniu în care, e sigur, sintem de mult în Europa.

Valentin Petculescu

ele-imaginea

Vești proaste, din nou

La TVR e pe cale să se creeze un sistem de simboluri pe cît de simplu pe atât de expresiv. Dacă apare omnul Hamza în deschiderea „Actualităților“, cu siguranță urmează cîteva vești proaste. După o perioadă de abțință, dl. Hamza și-a deschis sesiunea de miez al verii anunțînd intervenția omnului prim-ministru. Știți ce a urmat — privirea hotărîtă, glasul ferm, expresia de sinceritate convingătoare a omnului Petre Roman, armele secrete de partidului de guvernămînt, folosite numai și numai atunci cînd s-ar spune că FSN calcă în străchini sau se află în strîmtoare. După un asemenea asalt, atî lumea se convinge că nu e nimic

de făcut, toate vor fi ca înainte ba chiar și mai și.

Ușor derutat, după un intermezzo, dl. Hamza dă cuvîntul unui grup bizar, centrat pe figura severă, în doliu, a domnului Lucian Cornescu — Preșident care, din lipsă de timp, vorbește singur, exprimînd un punct de vedere „în numele întregii opoziții“, din care nu se prea înțelege mare lucru dar care cu o mare probabilitate nu i l-a cerut nimeni. Așa se face că în mai multe publicații această intervenție a fost interpretată ca un sprijin adus în ajutorul primului ministru. Inutil, desigur, doar domnul prim-ministru a spus-o foarte limpede: „FSN și guvernul său...“ Chiar atât de greu este de priceput domnilor? Cu sau fără Cartă, importante sint drepturile Omului. Sau cum se mai spunea înainte de „drepturile lui Omu“.

Alte vești proaste pe care le mai primim pe cale TVR. Cum că angajații televiziunii noastre libere și naționale vor îngroșa rîndurile șomerilor dacă vor face parte nu numai din partide politice ci chiar și din organizații apatidice (sau apolitice?) care își exprimă cumva o atitudine politică. Ai, ai, Alianța Civică și Asociația Handicapaților neuro-motori ce vă paște, pe voi, și pe

membrii voștri. Cel mai bine este să nu fii membru nici măcar la Societatea Bridgiștilor dar e bine să faci emisiuni cu Rodica Beceanu ori să porți cravate cu trandafir sub nod, ca știm noi cine. Mai aflăm că Radio Timișoara mai are puține zile și asta numai așa. că e îngăduitor domnul Președinte al... RTV, altfel le-ar fi tăiat macaroana imediat, dar așa e domnia sa, nu poate fi rău, e doar sever, așa cum se cade să fii într-o familie. Mai țînței minte familia prezentată într-un fel de scenă vivantă în seara zilei de 13 iunie 1990? Au prosperat, au crescut copii, unii și-au luat zborul, ca dl. Stark, alții au pus serios umărul la treabă pentru a încilci ce mai era de încilcit ca dl. Tatimir. Domnia sa, împreună cu dl. Tatulici a reușit să ne dea gata cu cel mai nou din episoadele revoluției — transmise în direct. Iar „defecțiunea tehnică“ prin care mira și anunțurile TV5 se supra-puneau exact peste imaginea elicopterului la care eram rugați să „privim cu atenție, este foarte important!“ pentru a înțelege „care a fost mișcarea“ cu teroriștii ne-a aruncat într-o deznădejde majoră — n-o să aflăm niciodată, dom'le, cine au fost teroriștii dacă își viră coadă și Serviciul secret francez în problema asta. Dar tot e bună dez-

nădejdea la ceva, e sigură. E neagră, dar sigură. Și de siguranța noastră, de siguranța zilei de mîine avem nevoie cel mai mult. Așa cum și TVR are nevoie. Un exemplu de asigurare a zilei de mîine sau chiar și a zilei de poimîine este felul în care s-a procedat cu spectacolul de la Ateneu închinat „eroilor martiri ai Revoluției“. Nu l-au dat în direct, în direct se dau numai Festivalurile de muzică ușoară sau concertele rock de binefacere pentru copiii handicapați, evenimente în care noi putem vedea acte de generozitate ministerială ori parlamentară pe viu. S-a înregistrat și s-a dat după vreo două-trei săptămîni. Așa se procedează cu conservele. Alimente prelucrate ce se consumă cînd nu ai încotro. De prelucrat, emisiunea s-a prelucrat, dar de ce o fi fost nevoie, ce i-o fi împins pe cei care decid că totuși să dea materialul pe post? Să fi fost prezența în sală a membrilor ARA (Academia româno-americană). Dacă nu erau la mijloc americanii...

Eugen Uricaru

Eu fulleresc, tu fullerești, el fullerește...

Ce au în comun Samuel Beckett și Yoko Ono? Apar, amândoi în cartea lui Jim Haynes **Thanks for Coming!**

„Thanks for Coming!“ este mai mult decât o autobiografie „scrisă de alții“, așa cum s-a spus (cartea se deschide cu 20 (douăzeci) pagini de dedicații — prietenii sau simple cunoștințe „fără de care această carte...“ etc); și, chiar dacă ar fi așa, cine sînt acești „alții“, „ceilalți“ fără de care Jim Haynes nu ar fi el însuși — adică extraordinarul personaj pe care voi încerca să-l schitez — este cît se poate de important, și este important pentru Haynes (evident!), pentru mine care-i recit (evident!), pentru mine care-i recenz (?!) cartea, dar și pentru prestigioasa editură londoneză Faber and Faber care i-a publicat-o... Așadar: David Bowie, Peter Brook, William Burroughs, John Cage, Julie Christie, Leonard Cohen, Marguerite Duras, Allen Ginsberg, George Harrison, David Hockney, Mick Jagger, John Lennon, Doris Lessing, Paul McCartney, Shirley MacLaine, Marshall McLuhan, Norman Mailer, Henry Miller, Paul Neagu, Vangelis, Harold Pinter, Roman Polanski, Charlotte Rampling, John Schlesinger, Andrei Șerban, Susan Sontag, Tom Stoppard, Roland Topor, Gore Vidal, Evgheni Evtuşenko, Fred Zinnemann... și nu am făcut decât să selectez o listă care, cum spuneam, se întinde pe 20 de pagini!

Dar cine este, mă rog, acest Jim Haynes? Ce face el?

„Sînt Jim Haynes... Toată lumea are cite-o poveste de spus. Aceasta este povestea mea, povestea vieții mele atît cît sînt eu în stare s-o spun. De ce și-ar bate capul cineva să scrie o autobiografie? Există o mulțime de motive. Sindromul «Uite mămică, dansez», de pildă. Uită-te la mine. Lubește-mă. Apreciază-mă. Respectă-mă. Ține la mine. Acesta este, fără-ndoială, un motiv puternic. Cartea lui Mailer, «Publicitate pentru mine însumi», spune totul despre asta. Toată lumea are nevoie și tinjește după iubire. Toată lumea o caută. Și totuși, nu o dăm decât anevoie, cu părere de rău. Divaghez.

De ce face cineva ceva? De ce fac eu acest lucru? Presupun că pentru a-mi satisface egoul. (...) Este un mo-

tiv pentru a face ceva. Asta îmi face mie plăcere. Poate vă va face și vouă. Dacă da, e nemaipomenit; dacă nu, ei și. Viața merge mai departe.

Aș vrea să dedic acest efort tuturor prietenilor și celor pe care i-am iubit, îi iubesc sau îi voi iubi. Prietenii și cei pe care-i iubesc sînt partea cea mai importantă a vieții mele.“

Dacă ar fi să-l definesc pe Jim Haynes într-o singură sintagmă (care, nu-i așa, ar trebui să fie memorabilă — altminteri, la ce bun?), aș spune că are, nu vocația, ci **geniul simpatiei**: el nu judecă oamenii cu care vine în contact, ci îi ia așa cum sînt, găsind în fiecare un „ceva“ care i-l face apropiat. O „democrație a simpatiei“ așadar, în care nu există „opoziție“ (antipatie adică) pentru simplul motiv că generozitatea lui Haynes o include! American pînă-n vîrfurile unghiilor (din Haynesville, Louisiana, unde s-a născut acum 58 de ani, într-un 10 noiembrie la ora 6 dimineața), o ia din loc foarte repede (conform bunei tradiții americane de altfel) urmîndu-și tatăl în Venezuela, apoi se întoarce în State unde se înscrie la Universitatea din Louisiana. N-o termină (iarăși, tradiția), trîndăvește o vreme prin New Orleans („care este întotdeauna o bucurie, unul din marile orașe ale lumii“) pînă cînd este chemat să se înroleze, așa că alege aviația americană și nimereste în San Antonio — „jadul pe pămînt“... Toată această parte de naratiune acoperind perioada lui Jim-junior în Statele Unite abia dacă se întinde pe trei pagini: capitolele următoare se numesc Edinburgh, Londra, Amsterdam, Paris și corespund, fiecare în parte, unei colituri semnificative în viața lui Haynes. Dar poate că și mai exact ar fi să spun că fiecare episod european corespunde unei colituri semnificative în viața metropolelor respective! Generozitatea americană — că a lui Jim Haynes s-a manifestat și prin aceea că a transformat în aur tot ce a atins: oameni, cariere, reviste, festivaluri. Opera lui Jim Haynes este în cei cu care a venit în contact și în lucrurile pe care le-au făcut împreună: lucrurile scrise (puține — autobiografia aceasta, de circa 300 de pagini, este o excepție într-o regulă de broșuri redactate „à bout de souffle“) nu fac altceva decât să fixeze un

moment mai „reflexiv“ într-o existență făcută, într-o proporție covârșitoare, din aventuri pragmatice. Acest lucru nu face decât să confirme cealaltă mare calitate a acestui nomad extraordinar. Generozitatea, sau geniul simpatiei (aceel fluid care unește sensibilități dintre cele mai diferite, lăsîndu-le intacte diferențele intelectuale) îl definesc pe Jim Haynes într-o asemenea măsură încît pare suficient să spui cine este el pentru a nu mai fi nevoie de adăsurii (ce face J.H. etc.)

Și totuși, identitatea lui Haynes nu există, aș îndrăzni să spun, decât prin lucrurile pe care le-a făcut: fondarea celebrului teatru Traverse din Edinburgh și a primei librării de **paperbacks**; inițierea nu mai puțin faimosului Arts Lab; editarea lui **It** (**International Times**, un ziar legendar care a devenit între timp o raritate printre colecționari); a scandalosei reviste **Suck** și a nu mai puțin scandalosului Festival de filme porno — ambele, în permisivul Amsterdam al anilor '70. Propria sa casă de editură (Handshake Editions) a publicat cele trei broșuri de care vorbeam: **Hello I Love You, Workers of the World, Unite and Stop Working** și **Everything Is**. „Thanks for Coming!“ conține un număr incalculabil de fotografii, scrisori de la și către Jim Haynes, tăieturi din ziare etc. Haynes, care în prezent predă „Mass-media și politica sexuală“ la Universitatea din Paris VIII (Vincennes), este la fel de franc atunci cînd e vorba de a vorbi despre cariera sa „universitară“: „Îmi place să predau. Filozofia mea în ce privește educația este următoarea: nu cred că cineva poate să învețe pe altcineva ceva.“ Și chiar dacă ar putea, Jim Haynes o face extrem de puțin: abia o dată pe săptămînă — banii îi sînt suficienți pentru a trăi confortabil, dar Jim preferă să țină „casă deschisă“, atelierul său din Rue de la Tombe Isoire (al 14-lea arondisment) fiind întesat de artiști a-vînd o cît de vagă reprezentare a oaspeților lor, de prietenii lor și prietenii prietenilor acestora...„toți aceștia vin și picacă, de regulă după citeva săptămîni bune de stat, simbetele se adună în jur de 60 de persoane să la masa „La Jim“, locul se transformă într-un fel de restaurant internațional — toate acestea la un loc fac ca Jim să nu o ducă chiar nemaipomenit cu finanțele, dar tot el va fi ultimul care să se plîngă, cu el, tradiția americană („marea tradiție“, de la Gertrude Stein et co) se continuă, cu mai puțină morgă decât la papea cubistă din Rue de Fleury, cu o simpatie care nu se sprijină pe calcule și tactici de presiune — bref, Jim Haynes este aceel „american la Paris“ care își permite luxul de a

cultiva prietenia cu o fervoare ce unora le poate părea nebunescă dar care nu este decît prelungirea firească a pasiunii lui Jim pentru **fullerit...** Pentru ce? Nu, nu, ați citit bine — pentru fullerit, substantiv comun provenit din verbul „a fulleri“; îl definește Haynes în cartea sa „Workers of the World...“: „în ediție bilingvă engleză-franceză. Tratează mistica muncii. Cu vîntul «muncă» pare să fie folosit ca sensuri contradictorii: uneori oameni îl folosesc pentru a însemna cheltuire plăcută de energie iar alții exact contrariul. Am hotărît că pe viitor vroiam să restring folosirea verbului pentru a însemna doar cheltuire plăcută de energie, așa că trebuia să găsesc un nou verb.“ Și îl găsește — în persoana lui Buckminster Fuller, cel care (avea să descopere mai tîrziu chiar scrisese o carte cu titlul „Mi se pare că sînt un verb“: verbul este așadar, cît se poate de potrivit.

Cîte învîrtiri de șurub poate avea existența unei persoane? Dacă persoana în cauză fullerește — așa ca Jim Haynes —, practic infinite... Acest învîrtire neconținută a celui care-a scris o autobiografie intitulată „Thanks for Coming!“ conține, diacolo de delectarea cunoașterii de către „persoana în tii“ a celorlalți — cei care, atunci cînd îi vorbesc sau îi scriu, o fac la aceeași persoană — și, implicit, de către noi — prin aceeași voce — a lui Jim împreună cu prietenii săi, conține deci și cît de mică, de discretă morală; v las s-o dibuiți din acest minunat pasaj al cărții sale — cel pe care, din rațiuni sentimentale, îl prefer dintre toate. „Un alt vecin al meu ceva mai în josul străzii este Samuel Beckett. Este cît se poate de amuzant cum ne-am întîlnit prima dată. Avusesem plăcerea să fiu gazda lui Max Frisch la Conferința de teatru de la Edinburgh din 1967. Mai tîrziu piesa sa «Incendiarii» ajunsă să fie montată la Teatrul Național și Max mi-a dat două bilete pentru premieră. În cele din urmă n-am mai avut nevoie decât de unul, așa că am lăsat celălalt bilet la casă. Firește că am fost foarte plăcut surprins cînd am constatat că alături de mine se așezase pe biletul înapoiat la casă, Sam Beckett. Am descoperit ulterior că eram amîndoi oaspeții din acea săptămînă al lui John și Bettina Calde. Apoi, cînd m-am mutat în al 14-lea am descoperit că locuia chiar în josul străzii și adeseori ne ciocnam pe drum. Într-o dimineață i-am dat un exemplar al cărții «Workers of the World...» Imediat după aceea mi-a trimis un mesaj prin John Calder să-mi spună cît de mult i-a plăcut

Alex. Leo Șerban

vieți neparalele

Geniul pălăvrăgelii

Excelenta colecție de buzunar, **Points**, ne-a dat prilejul acum doi ani să citim o carte, altfel greu accesibilă, tipărită în traducere franceză **Autobiografia lumii întregi** de Gertrude Stein. Autoarea a fost una dintre figurile de proră ale avangardismului american. Era doamna yankee, care trăia la Paris și cumpăra înainte de primul război mondial tablourile lui Picasso și Braque, Juan Gris și Picabia, Matisse și Derain, atunci cînd nimeni nu dădea doi bani pe ele. Rue Fleurus și apoi Rue Christine, în apartamentul ei unde pereții erau acoperiți cu pincele cubiștilor, s-au perindat mai toți pictorii deveniți ulterior celebri, dar și prietenii lor scriitori, Apollinaire, Max Jacob și Cocteau. N-au lipsit din rîndurile lor nici viitorii corifoi ai literaturii de peste Ocean, în vizită sau sejur prelungit la Paris, Ernest Hemingway, Scott Fitzgerald, Sherwood Anderson, T.S. Eliot, Archibald Mac Leish și toată redacția faimoasei reviste **transition** (Eugene Jolas & co). Amfitriona consiliată și de fratele ei Leo, bun cunosător în materie, și-a alcătuit colecția care avea să ajungă legendară. Ca și proprietara acesteia, americanca familiară francezilor, fiindcă nu se despartea de Pepe și Baschet ca și ei adorabili, și conducea un **Ford** vechi, repede identificabil prin singularitate. Gertrude Stein și scria, zilnic, cu o stăruință nedescurajată de nimic. Texte (sau mai exact spus fraze) care lungă vreme au fost găsite fără nici un interes și n-au ispitit vreo editură. Pînă cînd ilustrii colecționare i-a venit ideea să redacteze **Autobiografia Aliciei Toklas** (1932), secretara și mai mult decât amica sa. Cum aceasta nu se pricepea în ale scrisului, a rugat-o pe Gertrude să-i istorisească ea viața, avînd experiența necesară. Era o găselniță foarte ingenioasă ca autoarea să vorbească despre sine așa

cum ar fi fost cu neputință să o facă, folosind persoana intii. Să afirmе astfel mereu, fără cea mai mică jenă, că e un geniu. Să formuleze opinii tranșante, adesea scandalose cu privire la artă și literatură. Să pretindă că posedă o sonerie secretă, interioră, și aceasta o avertizează îndată ce-i apare în față un ins ca Einstein sau Picasso. A ieșit o carte fermecătoare, de o mare libertate a spiritului și o degajare absolută în exprimare, o narațiune vitoare care învia admirabil atmosfera anilor 1900-1920. **Autobiografia Aliciei Toklas** a devenit un best-seller. Astfel, editorii au descoperit că Gertrude Stein se situa în prima linie a literaturii americane de la începutul secolului XX, născocind o formulă narativă originală și inimitabilă, făcînd scrișul să dea sentimentul vorbitului absolut liber, cu săriturile cele mai capricioase sub raportul ordinii expunerii gîndurilor. Curînd, tot ce așternuse autoarea pe hîrtie a pornit să vadă lumina tiparului și să se bucure de succes. Gertrude Stein a ajuns o scriitoare reputată și editorii ei insistau să vină în America, unde admiratorii ardeau să o cunoască și să o audă vorbind.

Autobiografia lumii întregi (1926) continuă practic pe cea a Aliciei Toklas, relatănd voiajul în Statele Unite. Lucrul nu se prezintă însă atît de simplu cum ne-ar părea. Alîm unii ce s-a întîmplat cu D-na Stein, după redactarea cărții care-i va aduce gloria. Apoi de ectele acesteia din urmă asupra existenței scriitoarei. În continuare ni se istorisesc pe larg preparativele voiajului. Ajungem la călătoria propriu-zisă, care a fost un adevărat triumf, expus iarăși amănunțit. Însotită de Alice Toklas, autobiografa ei prin procură cîtreieră continentul, fiind pretutindeni tratată regeste, invitată să vorbească la toate marile universități studenților dornici să-i pună diverse întrebări; își vede împlinite, cum apucau să le exprime, dorințele, are o întîlnire cu Dashiell Hammett, la dejunul în compania lui Charles Chaplin, Thornton Wilder se bucură să-i ofere ospitalitatea, e primită la Casa Albă. Pe zgirie norii din New

York poate citi „Bun venit Gertrudei Stein!“ cu litere mari, luminoase.

Povestindu-ne toate acestea în **Autobiografia lumii întregi**, autoarea își ia și mai multe libertăți ca înainte. Împinge cît se poate de departe experimentele ei în materie scriptică. Sigur că vom căuta, citind cartea înainte de orice, informații, reacții la evenimentele epocii, portrete ale oamenilor importanți (pe cine n-a cunoscut Gertrude Stein?), birfe, opinii. O astfel de materie nu lipsește, chiar dacă e mai puțină ca în **Autobiografia Aliciei Toklas**. Apare Picasso, în perioada cînd declară că a abandonat pictura pentru poezie. Îi citește Gertrudei Stein citeva din compunerile lui și ea îl face să înțeleagă prin rîcoșu că se descurcă mai bine cu pensula. (De ce nu suportă el desenele lui Cocteau? e argumentul decisiv. Fiindcă sînt pur și simplu proaste). Ne vorbește de Picabia care la început n-o interesează. I se pare prea scripitor și înzestrat cu un debit verbal nesecat. Primește cadou de la pictor un ciine mic mexican. Ulterior își schimbă părerea. E chemată să recomande ce nume să figureze într-o expoziție reprezentativă pentru arta nouă a epocii. Organizatorii nu vor să-l accepte pe Picabia, fiindcă nu știe să deseneze. Dă într-un salon de Maria Lauren... după publicarea **Autobiografiei Aliciei Toklas**. Autoarea atîșe că pictorița nu prea agrease ceea ce scrisese acolo despre ea, și era puțin probabil ca întîlnirile lor să mădă decurgă după vechiul ritual: „Dragă Gertrude și dragă Marie...“ Totuși aceasta din urmă o îmbrățișează și au loc pupăturile de vigoare. Apoi marea iubire a lui Apollinaire îi explică de ce un pictor adevărat nu putea să-l vadă pe poet așa cum fusese el realmente. Gertrude găsește opinia Marii Laurencier interesantă. Pavlik Celicof compară revoluția rusă cu oceanul a cărui traversare o suportă foarte greu. Uriașul volum lichid nu are niciodată o mișcare dinapoi înainte sau invers, ci „de sus în jos și de jos în sus“. Alîm cum Gertrude Stein l-a cunoscut pe Braque făcîndu-i o vizită lui Kahnweiler. Pictorul stătea ascuns într-o cameră întunecoasă din fundul galeriei. Arăta foarte bătrîn și era palid; i-a strîns mîna fără să se ridice de pe scaun. Francezii au acest obicei, notează ea. String mîna oricui, chiar dacă le e dușman jurat. Defilează și alte multe figuri ilustre. Max Jacob, Dalí, Marcel Duchamp, Thornton Wilder, W. E. Bradley, Francis Rose, s.a.

Dar nu în prezența lor și a lucrurilor spuse despre ei se află partea cea mai atracțioasă a cărții. Dimpotrivă, banalitatea alcătuieste materia principală a **Autobiografiei lumii întregi**. Din întîm-

plările curente ale existenței zilnice, problema achiziționării rezidenței estivale de la Billglin, raietele cu vestitul Ford, bucurăria, spălarea lui Pépe, condițiile pu agentilor literari, amintirile familiale scoate Gertrude Stein substanța palavrăgelii ei fermecătoare, pe marginea a te ce-i refîne, fie și fugar, atenția, buclă plecarea fratelui Leo, care hotărăște să se întoarcă în Statele Unite, razeoft civil spaniol, vizita protejatului cele două femei, Kiddie, cînd festul lor corepondent aparținuse trupelor american trimise să întărească armatele aliate, et O bună parte a cărții e consacrată amenzilor de serviciu angajați succesiv în casa gospodăria, și printre ei istoria sin paticului indochinez Trac. Din perspectiva aceasta ne sînt prezentate și Americ zborurile în avion, călătoriile cu mașin calitatea hotelurilor, cum au mîncat vlt tatorale în diverse localități, ce spu trecătorii pe stradă. Poate aici, și rațu pea titlului cărții, **Autobiografia lumii întregi**. Gertrude Stein trîncănește cu o a solută dezinvoltură. Adoptă și o opti plată, ba chiar puciră adeseori, ceea nu o oprește să se lanseze în tot soiul de teorii excentrice, privitoare la sensul profund al banilor, modernizarea pictur prin spaniolizare, importanța romanului polițist, singurul care izbuteste azi să concentreze asupra unui erou, din păca mort, caracterul american, suprapunlrea pămîntului, locul exclusiv unde exi tă viață, restul planetelor fiind goale, c noasterea sîncii s.a.m.d.

Hazul naratoarei stă în amestecul c neputință de separat între mărginirea c pertă, suficientă, cantioane și judecătă padoxală, nu o dată scripitoare. Face Gertrude Stein pe proasta sau dă frîu libe unei arrogante americancești atotștiutoare Profesează o franchise absolută la cu consideră că-i dă dreptul accesul, cîbriu fundamental după ea, conform c aceeași mentalitate? Ori totul ascunde joacă șireată? Mi-e foarte greu să o spu și mă mulțumesc să înregistrez amuz la culme, cum autgara încheie sec și i variabil reflecțiile pe care le debiteză c propoziții ca: „e extrem de interesant sau „mie mi se pare aceasta pasionant

Cred că secretul stă în arta însiririi c vrute și nevrute. E ușor a bate cînu vorbind. Dar a da în scris senzaț aceasta cu o autenticitate deplină, p presupune o elaborare artistică de geniu i Gertrude Stein îl are fără-ndoială.

Ov. S.Crohmălnicanu

Gertrude Stein: **Autobiographie de te te monde**. Collection Points, Seuil, 1986

Poeți letoni

Andrejs Balodis

Vineri

Șapte zile i-au trebuit lui Dumnezeu,
Ca să creeze lumea.
Pentru fiecare zi era rinduită o anumită sarcină.
Numai cea de-a șaptea era o zi de hodină.

Vinerea este ziua de iubire.
Nu pentru Dumnezeu, ci pentru prietena mea.
Prietena mea e fericită, fericită —
Vinerea — e ziua de iubire.

Se ridică discul roșiată al lunii
Deasupra virfurilor crestate.
Vântul și-a făcut culcuș în stufărișul lacului.
Oare a și venit seara?
Seara de vineri cu mestecenii ce se amestecă
Cu stelele, ce pe crengile brazilor
Sunt atirnate în chip de luminări...
Vinerea — este ziua de iubire,
Și prietena mea e fericită, fericită.

Pentru crearea lumii
Nu e nevoie de șapte zile —
Ajunge o zi de vineri.
Se îmbată ochii, se amestecă buzele.
Dansează mestecenii, dansează brazilor,
Dansează stelele...

Lija Baidaka

Solii viitorului

Pe străzi, unde pietrele secolelor se ngrămădesc,
pe lângă zidurile de astăzi, ce pline de geamuri

in această imbulzeală și inghesuală și-n huruitul
mașinilor,

în cărucioarele lor, încinși în scafandre moi,
pătrund cosmonauții planetei Copilăria.
Parcă sînt din altă lume —
nimic nu povestesc, nu întrebă, nu cer...
Doar în ochii lor, ca în niște ferestre scipitoare,
imaginile orașului tremură și foiesc.
Iar noi, pînă cînd vor începe să vorbească,
să-i învățăm în limba părinților să gîndească
și să simtă,

ca să știe că au venit în patria lor :
nu vom permite ca urmele strămoșilor să dispară,
și pînă cînd ei își vor culege lor,
să le scintecize ale noastre...

Dacă nu vom reuși s-o facem, atunci roboți fără suflet
pe pămînt și în cosmos vor înălța carcace,
iar pe deasupra orașelor cu multe etaje, spre un cer
știrbit,

păsări de oțel își vor lua zborul cu țipăt.

...Parcă ar fi cu totul din altă lume —

așa vin ei, la fiecare popor în parte,
acești cosmonauți ai planetei Copilăria,
pentru ca, pe pămîntul oamenilor, oameni să devină.

Andris Vejans

Cine sînt eu ?

Sînt eu oare cîmp pustiu ? Sau cămară bogată ?
Sau o pasăre călătoare ? Sau numai tovarășul ei de
drum ?

Cînd sînt culese spicele, cîmpul de seacă se seamănă,
Pentru că țarina trebuie să inverzească grabnic înainte
de căderea zăpezii.

Sînt eu oare desfrunzirea ? Sau o sămînță care cade
în această palmă a miriștii secerate ?
Ceva alunecă de pe mine odată cu frunzele
Și altceva ca un lăstar vrea să se întindă mai sus.

Sînt eu oare amintirea ? Sau o rază de speranță ?
Spune-va cineva despre aceasta ciocănițoare
ce muncește în pieptul meu ?

Sînt precum o rădăcină. Sînt precum un ram.
Voi îmbrățișa vînturile pe care mi le va trimite
orizontul.

Mi-e dragă oare casa ? Sau mai plăcut mi-e drumul ?
Fără drum nu poți nici să ieși, nici să te întorci acasă.
Drumul despice inima și pămîntul ca pe un măr...
Dăruiește mărul prietenilor. Dar semințele ?
Lasă-le să se-nmulțească !

Laimonis Vaczemnieks

Oare te poate părăși iubirea ?

Oare te poate părăsi iubirea,
Dacă tu prinzi fiecare zi ca pe un vers,
Dacă tu fiecare floare de cîmp o atingi,
Intr-un strop de rouă fața-ți spălîndu-ți-o ?

Oare te poate părăsi iubirea,
Dacă se întimplă să te poticnești și să cazi,
Dacă te și blestemi ca pe un dușman,
Cînd de propria-ți durere te prăbușești ?

Oare te poate părăsi iubirea,
Dacă tu ceasurile fidelității tale
Le porți prin viscol precum primăvara
Ce pe umeri ține o verde creangă de brad ?

Oare te poate părăsi iubirea,
Dacă îți lași cupa nebăută,
Pentru ca, poimiine, mîinile voastre s-o atingă,
Vinul de nuntă sorbindu-l cu incintare ?

Vitautas Ludens

Poeților plecați

Ei n-au plecat departe-departe,
Doar pînă dincolo de orizontul ce există în fiecare
dintre noi.

Ne e dat să-i simțim ca pe niște rotocoale ale ceții
din zori,
Ca pe o stea din apele lacului cînd pădurile se
adumbresc,

Ne e dat să-i simțim ca pe piine și ca pe sare,
Ca pe brăzdarul plugului cînd în palme-i istovire,
Ca pe piatră, ca pe izvor și lut,
Ca pe hameiul ce tinjește după vremea lui Janis.

Ne-au fost lăsate o floare de foc și o ramură de spîni,
Și o rază albă și o rază neagră — așijderea,
Ei însă demult și-au lăsat în urmă trecătorile.

Deși gilcele răscolitoare din fundul pămîntului sînt
furibunde,
Deși rime nisipoase vuiesc deasupra lor, deasupra lor,
Totuși ritmurile lor ating năvalnic ritmurile noastre...

Olga Lisovska

Casa cu acoperiș de stuf

Gara și aeroportul — la o parte, la o parte, la o parte!
Doresc să-mi ridic mie însumi o casă cu acoperiș
de stuf...

Nu vreau să-l petrec pe azi, nu mă duc să-l întîmpin
pe mîine,
Fie ca pînii să se legene deasupra acoperișului, și în
iarbă să le cadă conurile,

Am ostenit de lacrimile pe care ea nu-mi îngăduie
să le vărs,
Cît timp mai vibrează aripile avionului, cît timp trenul
încă n-a pornit la drum,

De amărăciunea eternei despărțiri și străduindu-mă
să n-o bag în seamă
Eu iubindu-i mai mult pe oameni decît mă iubesc ei
pe mine.

Doresc, așadar, să-mi ridic mie însumi o casă cu
acoperiș de stuf,
De aceea — la o parte gări și aeroporturi !

Nu vreau să-l petrec pe azi, nu mă duc să-l întîmpin
pe mîine,
Fie ca pînii să se legene deasupra acoperișului, și în
iarbă să le tot cadă conurile.

Arija Elxne

Și iartă mie neajunsurile
mele...

Tăcere. Beznă. Un reflex albastru
deasupra lacului azvîrle urbea
și, ca pe niște copilași, de mină,
eternitatea duce cu sine clipele.
Copacii mai adînc în pămînt își înfig rădăcinile.
Florile sorb ceața și tihna,
balanța sensibilă a ramurilor de mesteacăn
cîntărește noaptea caldă de vară.
Privesc în întuneric, aștept și șoptesc :

...și iartă mie neajunsurile mele,
precum îți iert și eu pe ale tale,
și vină dragostea ta,
și rămîni cu mine,
dar nu mă duce pe mine în mulțumire de sine,
ci izbăvește-mă de gînduri apăsătoare,
căci a ta este inima mea,
viața mea și fericirea mea,
în vecii vecilor, iubite !

Tăcere. Beznă. Reflex albastru
deasupra lacului azvîrle urbea
și, ca pe niște copilași, de mină,
eternitatea duce cu sine clipele...

Traduceri de Vadim Galche

moda, altfel

Printre ambițiile deșertăciunilor

În memoriile Marchizului de Valfons este descris un costum al celebrei actrițe-curtezane la Duthé : „Ea era gătită cu o rochie care tăia respirația privitorilor, împodobită cu regrete peste măsură, purtată cu perfectă candoare, tivită cu insatisfacții indiscrete. Purta panglici de atenții marcate și pantofi de culoarea părului reginei, (părul Mariei-Antoinette; Conte de Artois a trimis o buclă, la Lyons, ca țesătorii să imite exact nuanța), brodați cu diamante în dungi înșelătoare. Peste buclele ei de sentimente elevate, un ornament pentru păr, de o anumită cuperire, era tivit cu pene capricioase, în timp ce pe umerii ei cădea o buclă lungă Absalom, cu agitație momentară“. Toate

acestea, astăzi, ni se par fără sens, neinteligibile dar erau exprimări perfect înțelese de ultimele „marți doamne“ ale vechiului „régime“ francez. E vorba de un jargon al modei, cu pretenții de sugerare a ceva deosebit, accesibil numai anumitor persoane, neînsemnând, de fapt, nimic altceva decît o complicare ce se vrea poetică, misterioasă, ermetică, în semn de respect pentru creațiile de modă.

După ce s-au plictisit să-și încarce părul cu frunze și flori, cu funde și pene, bonete de tafta, tulle, crêpe, după toca de blană de șoarece, pisică, după pălăriile cu pene, fructe, vapoare, vase cu flori și legume, etc. „marile doamne“ au găsit de cuviință să se ocupe și de picioare, mai ales de picioare, căci apăruseră morocco și pielea de Rusia, prelucrate savant, în-cît puteau căpăta orice nuanță dorită. Așadar au scurțat „nițeluș“ rochiile de plimbare, cele pentru petrecerile de la țară și pe cele pentru mare, ca să poată fi admirată ultima creație „bottine à mi-jambe“. Ghetuta aurie, dată cu bronz, era comună, vulgară, în timp ce cea violetă era „mal“ distinsă; încălțămîntea roșie aparținea demi-mondanelor, ca semn distinctiv, ele erau considerate „femei de proastă calitate“, spre deosebire de „întreținutele costisitoare“, considerate

modele de eleganță și rafinement. Ghetele din piele de Rusia erau cele mai scumpe, brodate cu aur și mătase colorată, ornamentate cu ciucuri de pasmanterie, mărgelile de cristal, jeuri, perle, rozete. Cînd se purtau pantofi, greutatea cădea pe ciorapi. Cei negri nu erau cunoscuți pentru MODA ; cei albi erau purtați de „masele largi populare“ și de bourgeoisie, în timp ce „elegantele“ abordau nuanțe asortate rochiilor, cu broderii delicate sau „fel de fel“. Jartierele erau considerate „obiecte de artă“, aveau „creatori“, erau elaborate ca „bijuterii“, cu filigrane de aur și argint, dantele și panglici de moar, pietre prețioase, perle, flori și sticlute de parfum, embleme și maxime. O pereche de jartiere „bijuterie“, făcută de „regele“ în problemă..., Froment-Meurice, avea scris în diamante Honni soit qui point n'y pense. Foarte la modă pentru jartiere erau cuvintele din Goethe — Persistance en amour, din Montaigne — Que sçais-je și Carol I — Remember. Văduvele purtau, agresiv-simbolic, jartiere brodate cu pansclute și lacrimi de argint. Cînd exigența creștea la maximum, broderiile și motivele se regăseau pe mînuși și umbreluțe.

Și pentru că „pofta vine mîncînd“, excentricitatea a ajuns la urechi iar

cerceii au ajuns vrăbii, lebede, vul-turi, robini, porumbei clătîindu-se în lobul și din lobul (cu lăntșor) urechilor pariziencelor. Și tamburine, țitere, lacăte, yacht-uri, dragoni, fluturi, gîndaci, albine, paianjeni, larve, șerpi-șori, portrete de rude, mini-gilotine, în memoria zilelor Marii Revoluții (dar cu poante, cu capetele amăn-tilor)... Dar dacă „o mare doamnă“ n-avea inclinații entomologice, ontogenetice, ontologice, istorice ori tehnologice (recunoaștem că termenul e modern), putea să poarte ca cercei două coșulețe de aur, cu flori din perle, rubine, briliante și turcoaze, sau două păstăi de aur, deschise cît să a-rate boabe de mazăre de smaragd, sau două cireșe de rubin, cu frunzulițe de aur bătut în smaragd, cu crenguță de coral. Bijuteriile „de pe vremuri“ erau făcute pentru bricolaj, să fie modulate; din doi cercei și o broșă ieșea un colier și invers. Cîtă decadentă ! manifestă bricolajul de astăzi, oricît ar fi de modulată ori modulată, „măi, dragii mei !“.

Corina Cristea

Luceafărul

15

Pactul de la 1291 a întemeiat Elveția

Elvețianul de mijloc, de se întâmplă să cugete la istoria sa, își imaginează legământul de la Grütli ca pe un punct de plecare absolut. El e revărsatul de zi al timpurilor, tot ce a fost înainte nu e decât beznă. Numai că elvețianul de mijloc uită că anul 1291 se află tocmai la sfârșitul secolului al XIII-lea al erei noastre.

Până să se prindă sămintă dinții a ceea ce avea să devină Elveția de azi, trecută câteva secole bune peste Europa. Prinseră avânt minăstirile, imperiul carolingian, Sfântul Imperiu, arta romană și catedralele, se petrecură cruciadele, marile școli teologice, primăvara amorului curtean, cavalerismul și Comunele. Toate aceste mișcări profunde ale sufletului, toate aceste revoluții ale sentimentului, ale spiritului și ale veștii colective s-au întins asupra continentului întreg; ele l-au format și transformat pe oameni, au modelat chipul țărilor lor; de-acum însă, majoritatea dintre ele, la acest sfârșit de secol al XIII-lea, merg spre declin sau se află în criză. Lucruri pe care, Elvețienii de azi le-au trăit împreună cu Europa întreagă iar strămoșii lor au participat la ele cu o înflăcărare creatoare ale cărei urme monumentale se pot vedea și în zilele noastre. Cu toate acestea, la 1308, când îi prezintă lui Philippe cel Frumos cel dintii plan al unei unificări a Europei în vederea reluării cruciadelor, avocatul normand Pierre Du Bois propune federarea unui mare număr de regate, principate sau republici pe care le enumeră, fără însă a menționa Elveția: este un nume ce încă nu există.

Va trebui prin urmare să conchidem că această țară populată și cultivată din străvechi timpuri, pe care istoria nu a cruțat-o mai mult decât pe altele, nu avusese nicodată până atunci o individualitate distinctă? Istoria acestei regiuni, prin regiune înțelegând „Elveția”, nu ar putea avea oare alte puncte de plecare posibile, cel puțin la fel de convingătoare ca 1291?

A existat un prim nume pentru a desemna partea cea mai mare, și dintotdeauna cea mai populată, a teritoriului Elveției de azi iar acesta a fost al Helveților. Acești celți, ne spune Iulius Cezar, erau războinici mai buni decât toți ceilalți gali, datorită luptelor necontenite pe care le purtau contra germanilor. Închisi între Jura, Rin și Bodan la nord, între Alpi și Lemane în sud, războinici pătimiși, siguri de puterea lor, ei hotărâră să-și părăsească țara și să facă din întreaga Galie un imperiu al lor.

Cesar îi urmărește cu legiunile lui înrolate în pripă, îi prinde la Bibracte, în apropiere de Autun, îi zdrobește și îi obligă pe înfrinși să se întoarcă în țara lor de baștină și să-și reclădească vechile cetăți.

Aveau să-și întemeieze helveții, de la bun început, o Elveție bine delimitată? E curios cum numele lor a prilejuit pe de o parte o denumire „sublimă” a Elveției: este „libera Helveție” a romanticilor și a cîntecelor noastre patriotice, sau Helveția inscripțiilor latinești, a monezilor și a timbrelor postale — iar pe de altă parte, o anume ridiculizare a virtuților, dar și a cusururilor noastre: cinstea și seriozitatea Elvețienilor sint adesea calificate drept tot atât de „helvetice” ca și mintea lor greoaie.

Un oarecare personaj din Giraudoux își arată indignarea față de Rousseau: „Helvet nating!”

Dar Helveția subjugată de romani, cum trebuie că avea să fie ceva mai tirziu Reția alpestră — a cărei populație venea din Iliria, astăzi iugoslavă, și din Veneția — încetă curînd să formeze în Imperiu o unitate teritorială. Cu cei 110.000 de soldați scăpați cu viață de la Bibracte, repatriați de Iulius Cezar, se amestecară legiunile romane, administratorii, constructorii, de drumuri și ziditorii nenumăraților cetăți prospere (dintre care nu numai una singură merită titlul de Augusta)

Se implinesc la 1 august anul acesta 700 de ani de la întemeierea Confederației helvetice. Merită să ne amintim câteva date, acte și, mai cu seamă, principii care au stat la originea unei asemenea unități paradoxale, dar durabile. Raportările la propria noastră devenire istorică se pot face aproape de la sine, prin similitudine (mai rar) sau prin contrast. Cu atât mai mult, în atmosfera „constituționalizată” de acum.

Paginile care urmează reprezintă un capitol dintr-o lucrare deja celebră a lui Denis de Rougemont, autor, printre altele, și al unui proiect de federalizare a Europei după modelul elvețian.

și în sfârșit, a colonilor de veterani. Ereditatea helvétă a Elvețienilor este, așadar, diluată la maximum, alamanii și burgunzii stabilindu-se în mare număr, încă de la începutul secolului al V-lea, pe ruinele, în parte lăsate în părăsire, ale orașelor și ale micilor așezări galo-romane. Dar o altă moștenire mai sigură a epocii helveto-romane l-a fost transmisă Elveției medievale și regionale. Pași se bucurau la Helveții de o viață locală mai liberă și mai diversificată decât cea care s-a putut constata la alte nații ale galilor. Divizarea romană nu a făcut decât să accentueze acest prim caracter constant, în care mai mulți istorici moderni văd originea existentei, înainte de toate, cantonală a elvețienilor.

Formarea regatelor succesive ale Burgundiei și a ducatului Alamaniei va provoca în secolele următoare un fel de diversificare: la est se vor fixa dialecte germanice, la vest, un limbaj romanizat, în vreme ce în sud-estul ratic, latina soldaților, transformată încetul cu încetul, va deveni limba retoromană și romansa.

Cucerită de franci și apoi integrată în imperiul lui Carol cel Mare, regiunea Platinoului și a Alpilor nu va mai fi o unitate distinctă timp de secole. După împărțirea teritoriilor de la Verdun, un al doilea regat al Burgundiei și ducatul Alamaniei se aliază provizoriu pentru a ține piept năvălirilor ungarilor ce vin dinspre răsărit și piraților arabi ce vin dinspre miazăzi. Curînd însă descompunerea feudală a acestor două suveranități pe care le moștenesc regii Sfîntului Imperiu după nașterea unui amestec indescribil de feude întrepătrunse unele cu altele, de orase libere, abatii, episcopate, vasalități imperiale și comunități feudale sau proprietații colective, după formula *Allmend*, moștenită din dreptul germanic, care a dăinuit pînă în zilele noastre, în văile centrale ale Alpilor. Toate acestea contopite în marele corp al Sfîntului Imperiu roman de națiune germanică. Profitînd de slăbiciunea acestei legături prea îndepărtate, prea ideale, familii cîrmuitoare se infiltră. În ceea ce privește actuala Elveție, principalele familii vor fi: Zähringen, Lenzbourg, Kybourg, Savoie, Neuchâtel și, în sfîrșit, Habsbourg. (...)

Destinul Habsburgilor se va despărți apoi de cel al tinutului lor de baștină. În timp ce primii confederați își vor întinde rețeaua ligilor lor asupra feudelor germanice ale lui Rodolphe și îi vor alunga descendenții, încetul cu încetul, oară după oară, vreme de trei secole, tot în același timp Habsburgii își vor întinde puterea lor imperială și regală la dimensiunile Europei și curînd ale celor două Americi. În secolul al XVI-lea Carol Quintul pierdea fără îndoială leagănul familiei sale, dar domnea deja peste o lume (...)

Cadrul acțiunii este Sfîntul Imperiu. Locul, regiune foarte restrînsă, în virful acestui arc al Alpilor ce senară partea septentrională de partea meridională a Imperiului. Protagonistii sint Imperatul, Habsburgii și Waldstättenii. Întîmplare inițială pornește de la amenajarea, încă de la începutul secolului al XIII-lea, a drumului ce ce leagă de-a dreptul cele două jumătăți

ale Sfîntului Imperiu, cîmpele lombarde cu Renania și cu Suabia. Pr tîtîndu-se aiurea ar fi de traversat două sau trei lanțuri.

Să ne oprim mai întii în acest loc remarcabil care din toate timpurile l-a fascinat pe călătorii înzestrați cu oarecare simț poetic al istoriei și influențe telurice. Loc de trecere dar și de izvoare, pas imperial și loc de u de izvorăsc fluviile cele mai importante ale Europei. Or, toate pragurile au un caracter sacru și toate izvoarele o putere radiantă, iar toate acestea intră în compoziție în misterul emanînd din acest masiv central, din această răscruce de văi, din acest castel de apă. La numai cîteva leghe depărtare de pas: izvorul Rinului, izvorul Ronului, izvoarele Innului și ale Tessinului, afluenți principali ai Dunării și ai Padului. Fapt ce îl îndemna pe cavalerul de Boufflers să scrie că din virful Saint-Gothard-ului „poți scuipa spre sudul italian printr-un lung defileu dominat de ospiciul Saint-Gothard, cub de granit, pleșuv, așezat în vecinătatea unui lac cristalin: o vale se adîncește înspre nordul germanic între doi pereți de stîncă neagră, săpată de un torent peste care e petrecut Pont-du-Diable. Spre răsărit și spre apus, două drumuri de trecere deschid valea Rinului prin Oberalp în regiunea ratică Grisons și valea Ronului prin Furka ce duce spre Valais-ul latin. Iar în mijloc, într-o căldare cu păsuni grasă, împrejmuită de înalte povirnișuri dezgolite sfîrșind uneori în peretele unui ghețar, satle Andermatt și Hospental stau adunate în jurul unei biserici baroce și aluni donjon roman deasupra unei stînci.

Pe frontonul capelei Saint-Charles din Hospental, cîteva versuri exprîmă cu simplitate acest sentiment de a fi în inima Europei și ele nu încetează să mă emoționeze ori de cite ori mă opresc la Gothard: „Aici drumurile se despart. / Prietene, încotro merg pașii tăi? / Coborî-vei înspre Roma cea eternă? / Înspre Rinul german și Colonia cea sfîntă? / Ori spre apus, în depărtări, în țara Franței?” (...)

Riguros vorbind, Elveția nu este un stat din 1848 (dacă trecem cu vederea efemera Republică helvetică pe care Elvețienii au lăsat-o să fie impusă prin Directorat). Dar acest Stat a înglobat teritorii legate progresiv de-a lungul unor secole prin tot felul de alianțe și ligi parțiale. Una singură dintre ele, încheiată, de altfel, sub jurămînt „înaintea Domnului și cu voia sa să dăinuie în vece pururi” a supraviețuit fără variații și fără întrerupere pînă în zilele noastre. Devenită cu încetul invizibilă în complexitatea și în înălțimea unor confederații succesive a patru, a șapte, a opt, a treisprezece, a optsprezece și a douăzeci și două de cantoane, finalmente înglobată în Statul federal, ea nu mai uneste printr-o alianță specială cele trei văi inițiale și cu toate acestea nu a fost nicodată dizolvată! Nici o altă comunitate nu a intrat vreodată în ea și nici nu a semnat-o, însă alianțele și ligile ulterioare s-au format după asemănarea ei, în spiritul ei, cu participarea ei și fără îndoială că nu ar fi putut dura fără ea. Pînă în ziua cînd se poate vădi că ea a dispărut intrucîtva în succesul final al

formulei sale: Elveția de azi.

Iată textul pe bună dreptate celebru al acestui pact pecetluit „La începuturile lui august”, în 1291, într-o traducere fidelă:

„În numele Domnului, Amin, E lucru cinstit și prielnic avutului obștesc a întări tratatele în stare de pace și liniște. Facă-se cunoscut tuturor că oamenii din valea Uri, comuna văii Schwyz și comuna celor din valea de jos, Unterwald, seama luînd la vitregia timpurilor și pentru a se apăra și păstra cu mai multă strășnicie, au făcut de bunăcredință legământul de a se intrajutoră una pe alta cu toate puterile lor, oaste și ajutorare, atît înăuntrul cit și în afara țării, în fața și împotriva oricui ar încerca să le silnicească, să le aducă tulburare ori să le pricinuiască — atît la oameni cit și la bunurile lor. Și, pentru orice întîmpinare, fiecare din numitele comunități făgăduiește celeilalte de a-i sări intrajutor la caz de nevoie, spre a o apăra cu puterile ei contra pornirilor dușmanilor săi și de a răzbuna cauza comună legîndu-se prin jurămînt fără dol și înșelăciune, și reinnoind prin înscrisul de față vechea confederație; totul fără a se lepăda de îndatoririle pe care fiecare, potrivit cu starea sa, le are față de Domnul său.

Și hotărîm și poruncim, într-un singur gînd, că nu vom recunoaște în susnumitele văi nici un judecător ce-și va fi cum-părat această însărcinare cu plata în bani sau într-alt chip sau care nu va fi pămîntean ori localnic al acestor ținuturi. Dacă vreo pricină ar fi să se lște între confederați, cei mai cu băgare de seamă vor veni prin arbitraj să potolească vrăjba, după cum li se va părea că-i bine iar dacă una ori dacă alta dintre părți le-ar nesocoti porunca, atunci ceilalți confederați se vor declara împotriva lui.

Și tot prin legămînt acela care, tilhărește și fără provocare, ar ucide pe cineva, va fi, în caz că va fi prins, pedepsit cu moartea precum merită; iar dacă ar izbucni să fugă, nu va mai putea în nici un caz să se întoarcă în țară. Iar uneltitorii și tînuitorii unui asemenea ucigaș vor fi surghinuiți din văi pînă cînd vor fi chemați înapoi prin incuviințarea confederațiilor. Cel care, la timp de zi sau de noapte, cu gînd rău, va fi dat pirjol, își va pierde pentru totdeauna drepturile de concetățean; iar oricine în vîl va ajuta și protejui pe acest răufăcător, va trebui să îndrepte din avutul lui paguba suferită. Iar dacă unul din confederați aduce stîrbire proprietății altcuiva prin hoție sau în orice alt chip, avutul pe care cel greșit l-ar putea avea în vîl va sluji după dreptate la despăgubirea celui vătămăat. Tot astfel, nimeni nu trebuie să ia zălog de la cineva, afară numai de la datornici sau de la platnici mărturisii și după ce, chiar și așa, s-a dobîndit mai întii dezlegare de la judecător. Și fiecare trebuie să se supună judecătorului său și să arate, dacă este nevoie, care este judecătorul din țară dinaintea puterii căreia stă supus. Iar dacă cineva se semțește, nu se supună judecării ajungînd să aducă vătămăre prin împotrivire una dintr-o confederație, toți confederații vor fi dator să-l silească pe cel lipsă să dea cîștig de cauză celorlalți. În caz de război sau de vrăjă între confederați dacă una dintr-o părți nu voiește să audă de porunca legii sau nu consimțeste la împăciuire, confederații vor trebui să dea temei celorlalt părți.

Toate de mai sus, hotărîte întru binel comun, trebuînd cu voia lui Dumnezeu, să dăinuie în vece pururi. În care credință înscrisul de față s-a fost întocmit, după cerința sus-numiților și întărit cu pecetii celor trei comunități și văi. Făcut azi, în anul Domnului 1291 la începuturile lui august.”

Prezentare și traducere de Angela Martin

(Fragment din vol. *Elveția sau Istoria unui popor fericit*, în pregătire la editura „Univers”.)

fața și profil

Considerații onomastice

Elimpede că numele omului determină destinul său. Numele de botez. Da, el determină inclusiv destinul literar. Dacă te cheamă *Nichita* sau *Leonid* vei fi serafic și nebun de

poezie, dacă te cheamă *Nicolae* exact și încordat. Numele de arhanghel *Gabriel* este pentru cerurile înalte ale filosofiei, cel de evangelist, *Ioan*, pentru catehizarea maselor. *Cristian* e predestinat habotniciei, iar *Ion* e pe muche de cuțit între blestemul pămîntului (comunismul) și cel al iubirii. Rezonanțele latine din *Laurențiu*, *Marius*, *Titus* duc la viața confundată cu opera întru vin, muieri și literatură.

Dublul prenume nuanțează teribil aceste potriviri omenesti de opere scriitoricești. *Mircea* este virilitatea, *Horia* — semnul furiei sargvine, dar în *Mircea-Horia* ele se atenuează în mul-

țimea vocalelor. *Dan* este principiul afirmăției, *Silviu* al subtilității, dar combinarea lor dă un tip veninos și afemeiat.

În fine, *Alexandru* e forță, *Eugen* ubicuitate, *Andrei* pacificare. Despre numele femeiești — altă dată.

Singurul nume care scapă acestor considerații, care nu se încadrează, despre care nu se poate spune absolut nimic precis, este numele, mai exact prenumele *Marin*.

Purtătorii lui pot fi în egală măsură poeți, prozatori, dramaturgi și critici. Un om care se numește *Marin*, poate ști de toate, nimic sau din toate cite

nimic. Poate călători enorm cu folc sau fără să-i slujească la nimic. Poate lua deopotriva premiul Nobel sau/și titlul de erou al noii revoluții agrare poate fi tradus la Kuala Lumpur, Yokohama, sau poate rămîne un obscur redactor-șef la o foaie de provincii sau nici acolo.

Marin este prenumele tuturor posibilităților de cînd se naște (pentru glorie sau pentru dispreț) și pînă moare academician doctor honoris causa icolo sau, dimpotrivă, tras în țear după modelul valah.

Horia Gârbea